

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study And Support Foundation

ปกิณณกถกรรม

เล่มที่ ๓

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

ขณะนี้อะไรเป็นธรรม ๑

ส. ธรรมหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริง เพราะฉะนั้นอะไรบ้างที่เป็นธรรม ลองคิดคะ กว้างแถมกว้าง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริง แล้วให้ตอบทีละอย่าง พอกว้าง ๆ ตอบได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริง แต่พอให้ยกตัวอย่างว่า อะไรบ้าง ลองยกตัวอย่างซิ คะ จะได้เข้าใจว่า ที่ฟังนี้เข้าใจอย่างไร

ผู้ฟัง น้ำเป็นของเหลวมันคะ

ส. เห็นไหมจะตอบไปตามแนวที่ศึกษาตามโรงเรียนว่า น้ำเป็นของเหลว ของเหลวนี้รู้ได้ทางไหน

ผู้ฟัง ทางตา

ส. ทางตาเหลวอย่างไร

ผู้ฟัง ก็เห็นไหล

ส. เห็น ทางตาไม่เหลว ทางตาเห็น นี่แสดงให้เห็นว่า กว่าจะเข้าใจธรรม เห็นไหมคะว่า ถ้าเราไม่ศึกษาจริง ๆ เราคิดเองหมด แต่ถ้าเราศึกษาแล้วเราจะรู้ว่า ตรงกันข้ามกับที่เราเคยคิด เคยเข้าใจ

ดูจริง ๆ เวลานี้ทุกคนกำลังเห็น แน่แน่นอนใช่ไหม การเห็นเป็นธรรมหรือเปล่า เป็น เพราะเป็นของจริง แล้วก็มีสิ่งที่ปรากฏให้เห็นด้วย สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เป็นของจริงหรือเปล่า จริง เป็นธรรมหรือเปล่า

ธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริง เพราะฉะนั้นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาให้เห็นในขณะนี้ มีจริง ๆ ไม่ใช่เราต้องไปนึก ไม่ต้องนึก ลืมตาขึ้นมา ก็เห็น เพราะฉะนั้นสิ่งที่กำลังปรากฏให้เห็นทางตาเป็นธรรมหรือเปล่า เป็นไหม เป็น ต้องตรง และต้องไม่มีข้อที่จะไปบิดเบือน หรือสงสัย หรือถ้ามีอะไรก็ถามกันเลยว่า ทำไมถึงว่าจริง ทำไมถึงว่าเป็นธรรม แต่ถ้าเราใช้หลักที่ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริงเป็นธรรม เห็นในขณะนี้เห็นเป็นธรรม สิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนี้เห็นเป็นธรรม แล้วถ้าพวกรุ่นนี้มีคนถามว่า เห็นเป็นธรรมหรือเปล่า จะตอบเขาว่าอย่างไรสำหรับพวกรุ่นนี้ ไม่ใช่ที่นี่ ถ้าเผชิญไปเจอเพื่อน ๆ และมี

เพื่อน ๆ ถามว่า เห็นเป็นธรรมหรือเปล่า จะตอบว่าเป็นหรือไม่เป็น เป็น ก็วัน ๆ ก็ต้องตอบว่า เป็น ไม่ใช่ตอบว่าเป็นเฉพาะที่นี่

สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นธรรมหรือเปล่า

นี่คือ ความไม่แน่นอนใช่ไหม เมื่อก็นี้เราบอกแล้วว่า ธรรม หมายความว่าถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริง และสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาขณะนี้ก็มีจริง ๆ เพราะฉะนั้นก็ย้อนถามกลับไปว่า แล้วสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ เป็นธรรมหรือเปล่า

คือเมื่อก็นี้พูดถึงเรื่องธรรม หมายความว่าถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริง ๆ อย่างเห็นในขณะนี้ ก็มีจริง ๆ เพราะฉะนั้นดิฉันก็ถามให้แน่ใจว่า เห็นเป็นธรรมหรือเปล่า เป็น

และขณะที่เห็น ก็มีสิ่งที่ปรากฏให้เห็นด้วย ทางตาในขณะนี้ เป็นของจริง ไม่ได้นึกคิดขึ้นมา ไม่ได้สร้าง แต่พอเห็นก็ต้องมีสิ่งที่ถูกเห็น คือ สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาให้เห็น

เพราะฉะนั้นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาให้เห็นทางตา เป็นธรรมหรือเปล่า เป็นปฏิเสธได้อย่างไรในเมื่อที่แรกบอกแล้วว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริงเป็นธรรม และสิ่งที่ปรากฏทางตาก็มีจริง ๆ

ธรรม หมายความว่าถึงสิ่งที่มีความจริง และสิ่งนั้นมีลักษณะสภาพของตนซึ่งไม่เปลี่ยนแปลง อย่างลักษณะที่แข็ง ใครจะไปเปลี่ยนลักษณะที่แข็งให้เป็นอย่างอื่นก็ไม่ได้ ให้เป็นเผือกก็ไม่ได้ เวลาที่เผือกกระทบลิ้นปรากฏ จะไปเปลี่ยนเผือกนั้นให้เป็นหวานก็ไม่ได้ นี่คือ ธรรม

เพราะฉะนั้นไม่มีใครทำอะไรได้ นี่ต้องเข้าใจ ส่วนใหญ่คนที่คิดว่าจะทำ นั่นผิด แต่ธรรมมีจริง สามารถอบรมเจริญปัญญาให้รู้จริง ให้เข้าใจธรรมตามความเป็นจริงได้ แต่ไม่ใช่ให้เราไปทำไม่มีกิเลส หรือไปทำไม่ให้โลก ไปทำไม่ให้ใครไม่ได้ อันนี้เป็นสิ่งที่เข้าใจผิด ถ้าคิดว่าจะทำ

ผู้ถาม เรารู้ว่าผิด แล้วเราจะละตรงนี้ได้อย่างไร

ส. ไม่มีทาง เพราะเราทำอะไรไม่ได้ แต่ปัญญาทำกิจของปัญญา โลกะ ทำกิจของโลกะ โทสะ ทำกิจของโทสะ สภาพธรรมแต่ละชนิดมีกิจการงานเฉพาะของเขา แลกเปลี่ยนกันไม่ได้ อย่างโลกะความติดข้อง จะไปทำกิจของสติก็ไม่ได้ การ

ระลึกถูกต้อนก็ไม่ได้ ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างเป็นสภาพธรรมแต่ละชนิด ซึ่งไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงได้

เพราะฉะนั้นลักษณะของปัญญา เป็นสภาพที่รู้จริงตามความเป็นจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏ แต่ถ้าไม่ใช่ปัญญา เป็นอวิชา เป็นสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่ง เป็นสภาพธรรมที่ไม่รู้ แม้ว่ากำลังเผชิญหน้ากับธรรม ก็ไม่สามารถรู้ความจริงของธรรมได้

เพราะฉะนั้นอวิชาทำอะไรไม่ได้เลย ความเป็นตัวตน ความเห็นผิดว่าเป็นเราจะไปละกิเลสอะไรก็ไม่ได้ ต้องเป็นปัญญาที่ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น อบรมขึ้น จนกว่าสมบุรณ์สามารถที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมได้ แต่เราทำอะไรไม่ได้ เพราะไม่มีเรา มีแต่อวิชา การไม่รู้รู้ลักษณะของสภาพธรรม

เพราะฉะนั้นจึงต้องอบรมเจริญปัญญาด้วยการฟัง แล้วด้วยการพิจารณา แล้วก็เริ่มเข้าใจขึ้น ขณะที่เข้าใจเป็นการเริ่มต้นของปัญญาที่จะค่อย ๆ เจริญขึ้น เพราะปัญญารู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ขณะนี้ทางตามีเห็น มีสิ่งที่ปรากฏ มีเสียง มีได้ยิน มีคิดนึก มีสุข มีทุกข์ มีโลภ มีโกรธ มีหลง เหล่านี้เป็นสภาพธรรมซึ่งปัญญาสามารถค่อย ๆ เริ่มเข้าใจขึ้นได้ แต่ไม่มีเราซึ่งจะทำ ถ้าใครคิดว่าจะทำ อันนี้ไม่ถูก เพราะเหตุว่าเป็นตัวตน แต่ตัวตนไม่มีเลย มีแต่สภาพธรรมแต่ละอย่าง

นี่เป็นสิ่งที่ต้องค่อย ๆ ไป ค่อย ๆ ฟังตลอดชีวิต แล้วชาติหนึ่งก็ยังไม่พอ เพราะว่าจะจบสิ้นต่อเมื่อเป็นพระอรหันต์ ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์ก็ต้องมีการศึกษา มีการปฏิบัติ มีการฟัง มีการเข้าใจธรรมไปเรื่อย ๆ เพิ่มขึ้น ๆ

ขณะนี้อะไรเป็นธรรม ๒

ส. คำว่า “ธรรม” คำเดียว สิ่งที่มีจริง ๆ ขณะนี้ ยกตัวอย่างอีก ต้องไปตามลำดับ เสียงเป็นธรรมหรือเปล่า เป็น ได้ยิน ก็เป็น

เพราะฉะนั้นน้ำไหล เป็นสิ่งที่เราเห็นทางตา เป็นไปได้ไหม น้ำไหลไม่ใช่สิ่งที่จะรู้ได้ทางตา หูได้ยินเสียง หลังจากได้ยิน แล้วคิด

อันนี้สำคัญที่สุดที่จะรู้ว่า เราอยู่ในโลกของความคิดตลอดเวลา ทันทีที่เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา เราคิดถึงคน โดยมีรูปร่างสัญญาณให้เราจำได้ว่าเป็นคนนั้น คนนี้ พอเห็นปั๊บ จำได้เลย เพราะว่ามีสิ่งที่ปรากฏอีกชนิดหนึ่ง คือ สัญญาเจตสิก เป็นสภาพที่จำ สภาพธรรมนี้จะเกิดกับจิตทุกขณะ ไม่ว่าจิตเกิดขึ้นขณะไหน จะต้องมีเจตสิก คือ สัญญาเจตสิกเกิดร่วมด้วย แล้วจะจำรูปร่างสัญญาณของสิ่งที่ปรากฏ จำลักษณะสูงต่ำของเสียง จะจำกลิ่น จารส แล้วก็เป็นการคิดนึกเรื่องราวของสิ่งที่จำได้

นี่แสดงให้เห็นว่า จิตเกิดขึ้น แล้วก็ดับไปเร็วมาก และเราก็ไม่รู้เรื่องจิตเลย แต่เราพูดเรื่อง “ทางสายกลาง” เราพูดเรื่องอะไรตั้งหลายอย่าง ซึ่งไม่ตรงกับที่ทรงแสดงไว้ว่า ต้องเป็นเรื่องที่ละเอียดกว่านั้น

นี่เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ต้องศึกษา ต้องฟังมาก ๆ และต้องรู้ว่า การศึกษาพระธรรมหรือ พระพุทธศาสนานั้นคือ การศึกษาเพื่อให้รู้ เพื่อให้เข้าใจพระปัญญาคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า ไม่เหมือนคนอื่น ต้องลึกซึ้ง ต้องตรง ต้องถูก ไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงอริยสัจธรรมได้ เพราะเหตุว่าธรรมเป็นสิ่งที่มีความจริง ไม่ใช่สัตว์บุคคล เป็นธาตุแต่ละชนิดซึ่งเป็นสัจจะ เป็นความจริง แล้วเป็นอริยะ คือ ประเสริฐสำหรับผู้ที่ได้อบรมเจริญปัญญาจนสามารถรู้แจ้งความจริงของสภาพธรรม บุคคลนั้นก็เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาจนถึงระดับขั้นที่ประเสริฐ คือ รู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ แต่ต้องเริ่มจากการฟัง

ฟังธรรมแล้วได้อะไร

ผู้ถาม ถ้าเราฟังธรรมแล้วเราจะได้อะไรบ้าง

สุ. น่าคิด เพราะว่าเรามาที่นี่ แล้วก็มานั่งกันบางทีก็ไม่ใช่ประเดี๋ยวเดียว ก็นั่งกันไปพอสมควร แล้วจะได้อะไร

ได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยได้ยินเพื่อจะได้พิจารณาว่าถูกไหม และสิ่งที่ได้ฟังจะเป็นประโยชน์ใหม่เพราะเหตุว่าเป็นชีวิตของเราจริง ๆ ซึ่งเราไม่เคยรู้เลย ทำให้เรารู้จักตัวเอง และรู้จักว่าที่เราเคยยึดถือว่าเป็นเรามาตั้งแต่เกิด และจะหมดสิ้นไปตอน

ตาย หายไปไหน เราที่เคยยึดถือมาตลอดตั้งแต่เกิดจนตาย หายไปไหนเมื่อตายแล้ว แต่ตามความเป็นจริงแล้ว จะสอนเราให้เข้าใจเหตุผลตั้งแต่ขณะเกิด แล้วก็ทุก ๆ ขณะ ในชีวิต จนกระทั่งถึงขณะที่จากโลกนี้ไป และยังติดตามไปถึงชาติต่อ ๆ ไปด้วย ถ้าเรามีความเข้าใจที่ถูกต้อง

เพราะฉะนั้นการฟังทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นฟังธรรม หรือจะฟังวิชาหนึ่งวิชาใดก็ตาม เพื่อได้ยินได้ฟังสิ่งซึ่งเราไม่เคยฟัง ถ้าเราเคยฟังมาแล้วก็รู้แล้ว ก็ไม่ต้องฟังอีกก็รู้แล้ว แต่เพราะเหตุว่ายังมีอีกมากนักที่เรายังไม่เคยฟัง เพราะฉะนั้นก็ฟังเพื่อให้รู้ว่า สิ่งที่เราไม่ได้เคยเข้าใจ ไม่เคยรู้มานั้นมีอะไรบ้าง แล้วก็พิจารณาว่าจริงหรือเปล่า และก็ก็เป็นสิ่งที่มีประโยชน์เมื่อรู้แล้ว เพราะเหตุว่าเป็นเรื่องของชีวิตเรา ซึ่งเราเองไม่รักใคร่สมอบน มีความสุข ก็เป็นสุขเสียเหลือเกิน มีความทุกข์แม้เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ดูมันใหญ่โตเสียเหลือเกิน นี่ก็คือน่ามีทุกข์ในชีวิตประจำวัน ก็แสวงหาเพื่อจะแก้ไขทุกข์ให้กลับเป็นสุข

เพราะฉะนั้นวันหนึ่ง ๆ เราก็หวังแต่สุขโดยที่ไม่รู้ว่า แม้ความสุขนั้นก็ไม่ใช่เที่ยงเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เพราะฉะนั้นให้เข้าใจความจริงว่า ไม่มีตัวตนเลยตามความเป็นจริง ถ้าตราบใดที่ยังไม่ได้ฟังพระธรรม ยึดถือหมดว่าเป็นเรา เป็นตัวตนของเรา แล้วก็ก็เป็นของของเราด้วย ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า ผมเรา มือเรา เท้าเรา เล็บเรา ใจเรา ความคิดของเรา ทุกอย่างเป็นเรา แล้วก็ก็เป็นของเรารด้วย

นี่แสดงให้เห็นว่า ความยึดมั่นในสิ่งที่มีเหมือนกับการยึดมั่นใน “กำมือเปล่า” ซึ่งตราบใดที่เราังกายอยู่ด้วยความไม่รู้ เราจะคิดว่า มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่ในกำมือ แต่พอแบมือออกก็ไม่มีอะไรเลย เพราะฉะนั้นถ้ามีปัญญา เราสามารถเห็นตามความเป็นจริงว่า ชีวิตแต่ละขณะไม่เที่ยง เกิดแล้วก็ดับไป เกิดแล้วก็ดับไป เกิดแล้วก็ดับไป สืบต่อตั้งแต่เกิดแต่ละขณะ สืบต่อไปจนกว่าจะถึงขณะสุดท้าย คือ ตาย แล้วก็ไม่มีอะไรเหลือ นอกจากสิ่งที่เราพยายามแสวงหา แล้วเข้าใจว่าเป็นของเราและเป็นสุข

เพราะฉะนั้นพระธรรมทำให้เราเกิดความเห็นที่ถูกต้อง ให้รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง ทำไมเราจึงเกิดมา ไม่เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่ได้เป็นนก เป็นแมว แต่เกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นคน แล้วบางภูมิก็เกิดเป็นเทวดา เป็นเทพ เป็นพรหม

นี่แสดงให้เห็นว่า ต้องมีเหตุ ทุกอย่างที่เป็นผลต้องมาจากเหตุ แต่เพราะเหตุว่าเรายังไม่รู้เลย เราก็คิดไปเองตามความเข้าใจ คิดว่า สวรรค์ไม่มีบ้าง นรกไม่มีบ้าง พรหมไม่มีบ้าง เทพไม่มีบ้าง แต่พระธรรมทั้งหมดจะสอนให้เรารู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง แล้วหมดความสงสัย เพราะเหตุว่าถ้าไม่ศึกษาพระธรรม เรายังสงสัย เพราะเรายังมีความไม่รู้ นั่นจริงไหม เทวดาจริงไหม ด้วยความไม่รู้ทั้งหมด แต่พระธรรมจะทำให้เราเข้าใจแต่ละขณะถูกต้อง

เพราะฉะนั้นนี่เป็นสิ่งที่ทำให้เราเกิดความรู้ ความเข้าใจ ละความไม่รู้ ไม่เข้าใจ ละการยึดถือสิ่งที่เราเคยยึดถือมาผิด ๆ ให้เป็นคนที่ไม่ตรงต่อเหตุผล

เพราะฉะนั้นก็ขึ้นอยู่กับเราว่า เราต้องการจะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงไหม ต้องการรู้จักตัวเองไหม เห็นว่าการรู้จักตัวเองจะมีประโยชน์ไหม เพราะเหตุว่าถ้าเรารู้จักตนเอง รับรองว่า เรารู้จักคนอื่นทะลุปรุโปร่งทีเดียว เพราะว่าเหมือนกันหมดทุกคน

นี่คือประโยชน์ของการฟังพระธรรม สละละความเห็นผิด ละความไม่รู้ ละทุกสิ่งทุกอย่างที่ไม่ดีที่ละเล็กที่ละน้อย ๆ แต่ไม่ใช่ว่าจะละได้หมดทันที แต่ต้องเกิดปัญญาแล้วปัญญาก็ทำกิจของปัญญา

มีอะไรบ้างที่ไม่ใช่ธรรม

ส. ใครยังคิดว่า ไม่เข้าใจเรื่องธรรมบ้าง คำว่า “ธรรม” ความโกรธเป็นธรรมหรือเปล่า เป็น ความสุข เป็น วันนี้มีอะไรบ้างที่ไม่ใช่ธรรม ไม่มีหรือ ความคิดเป็นธรรมหรือเปล่า เป็นเราตั้งต้นด้วยคำว่า “ธรรม” คือ สิ่งที่มีจริง แล้วธรรมจะแตกกระจายออกไปว่า สิ่งที่มีจริงนั้นมีอะไรบ้าง

ถ้าเราพูดถึงคำว่า “โลก” หรือ “โลกะ” หมายความว่าสภาพธรรมที่แตกดับ คือเกิดขึ้น แล้วดับไป ทุกอย่างที่เกิดขึ้นแล้วดับเป็นโลกทั้งหมด

เพราะฉะนั้นที่เราพูดเมื่อกี้นี้ เสียงเป็นโลกใหม่ เพราะว่าเกิดขึ้นแล้วดับไป เพราะฉะนั้นทุกอย่างถึงเป็นธรรมก็ตาม แต่ธรรมใดก็ตามซึ่งเกิดขึ้นแล้วดับ ธรรมนั้นเป็น

โลก เพราะว่าเป็นสภาพที่แตกดับ เพื่อที่เราจะได้แยกสภาพธรรมว่ามี ๒ อย่าง สภาพธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็หมดไป เป็นโลก กับสภาพธรรมที่ไม่เกิด ไม่ดับ เหนือโลก คือ เหนือการเกิดดับ คือ โลกุตตระ

เพราะฉะนั้นเวลาที่พูดถึงคำว่า “โลก” จะมีอีกคำหนึ่งที่คู่กัน คือ “โลกุตตระ” โลกกับเหนือโลก ถ้าโลก ก็ได้แก่ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิด ธรรมที่เกิดทั้งหมดเป็นโลก ถ้าเกิด ก็ต้องดับ ส่วนธรรมที่ไม่เกิดก็มีอย่างเดียว คือ นิพพาน เพราะฉะนั้นนิพพานนั้น เหนือโลกแต่ก็เป็นธรรม

เพราะฉะนั้นก็จะมีอาการจำแนกแยกธรรมออกเป็น ๒ อย่างอีก คือ ธรรมที่เป็นโลก กับธรรมที่เป็นโลกุตตระ หรือธรรมที่เป็นสังขารธรรม สังขตธรรม กับธรรมที่เป็นวิสังขารธรรม กับอสังขตธรรม

นี่จะมีคำภาษาบาลีเข้ามาเกี่ยวข้องที่ละเอียดที่ละเอียด ไม่มาก แล้วถ้าเราเข้าใจ คำภาษาบาลีแล้วก็ง่าย คือ เราไม่ต้องพูดคำยาว ๆ คือ สภาพธรรมใดก็ตามที่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย อย่างได้ยินเกิดขึ้น เมื่อก็ไม่มี แล้วก็มี แล้วก็กลับไม่มีอีก

นี่คือสภาพธรรมที่เป็นโลก เป็นสภาพธรรมที่เกิดดับ เป็นสังขารธรรม และเป็นสังขตธรรม แต่เป็นธรรมประเภทที่มีปัจจัยปรุงแต่ง เกิดแล้วก็ดับ ไม่เที่ยง จึงเป็นสังขตะหรือสังขารธรรม ส่วนนิพพานนั้นก็เป็นอย่างวิสังขาร ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ไม่มีการเกิดขึ้น เป็นอสังขตะ

ก็แยกคำว่า “ธรรม” จำแนกออกไปว่ามีหลายประเภท แต่ว่าจำแนกเป็นโลกกับ โลกุตตระ โลก็ยะกับโลกุตตระ

จะค่อย ๆ เพิ่มคำว่า “ธรรม” ออกไป จากสัจธรรม แล้วก็มาถึงปรมัตถธรรม ธรรมที่มีจริง ๆ และมีลักษณะเฉพาะของตน

เพราะฉะนั้นที่ถามว่า คิด เป็นธรรมหรือเปล่า เป็น ปรมัตถธรรม เป็นธรรมที่มีจริง ๆ เพราะทุกคนคิด เป็นจิตชนิดหนึ่ง ไต๊ะ แก้อี้คิดไม่ได้เลย

เพราะฉะนั้นลักษณะที่คิดเป็นสิ่งที่จริง เป็นนามธรรม ส่วนเรื่องราวที่คิด ไม่มีจริงเป็นแต่เพียงความจำสิ่งต่าง ๆ ที่กระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย เท่านั้น เพราะฉะนั้นเรื่องราวต่าง ๆ เป็นการจำเสียง จำสิ่งที่ปรากฏ อย่างเวลาที่เรานึก ไม่นึกถึงคำก็

ได้ นึกถึงรูปร่างก็ได้ จะนึกถึงประเทศหรือเมืองที่เราเพิ่งไปเที่ยว ไปพบ ไปเห็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด นั่นก็คือ คิด เพราะว่าขณะนั้นเราไม่ได้เห็นจริง ๆ แต่เรานึก หรือคิดขึ้นมาจากความทรงจำ

เพราะฉะนั้นจิตที่คิดนี้มี แต่เรื่องที่กำลังคิด ไม่มีจริง ๆ หรือจะคิดถึงเสียง เราเคยได้ยินได้ฟังคำว่า “อรหัง สัมมา สัมพุทโธ” เราคิดตามได้ ขณะนั้นไม่มีตัวจริง ๆ เสียงจริง ๆ แต่ว่ามีจิตที่คิดถึงเสียงที่เคยได้ยิน

เพราะฉะนั้นต้องแยกออก ชีวิตประจำวันต้องเริ่มจากอะไรเป็นของจริง และอะไรไม่จริงเพื่อที่จะได้รู้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริง เป็นปรมาตมธรรม แต่ส่วนที่ไม่มีจริงนั้นเป็นความทรงจำ เป็นบัญญัติเรื่องราวต่าง ๆ

นี่ก็แตกต่างจากธรรม มาเป็นปรมาตมธรรม แล้วก็มาเป็นบัญญัติ

การฟังธรรมถึงต้องฟัง แล้วก็พิจารณาไป ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น อย่าทำถอย ต้องมีความอดทน อดทนที่จะฟังให้เข้าใจสิ่งที่มีอยู่และปรากฏในขณะนี้

ธรรมไม่ได้อยู่ในหนังสือ

ส. เป็นเรื่อง ไม่ได้เป็นตัวพระธรรม ธรรมไม่ได้อยู่ในหนังสือ ขณะนี้ทางตาที่กำลังเห็นเป็นธรรม สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาก็เป็นธรรม ทีนี้ถ้าเราคิดเรื่องธรรม เช่น สภาพธรรมที่รู้เป็นจิตหรือธรรมมี ๒ อย่าง คือ โลภียะกับโลภุตตระ นั่นเป็นจิตที่คิด คิดแต่เรื่องเป็นเรื่องราว ไม่ใช่ตัวโลภียะหรือโลภุตตระกำลังเป็นอารมณ์ของจิตในขณะนั้น

อย่างเราบอกว่า “นิพพานมีจริง” เราพูดคำนี้ “นิพพานมีจริง” จิตที่คิดคำว่า “นิพ” จิตที่คิดคำว่า “พาน” จิตที่คิดคำว่า “มี” จิตที่คิดคำว่า “จริง” ไต่เข้าอีกคิดไม่ได้เลย แต่คนคือ สภาพที่เป็นจิตสามารถคิด ขณะที่คิดคำว่า “นิพ” นิพอยู่ที่ไหน นิพไม่มี “พาน” พานอยู่ที่ไหน พานก็ไม่มี แต่จิตคิดคำว่า “นิพ” ได้ จิตคิดคำว่า “พาน” ได้ เพราะฉะนั้นนิพพานเป็นแต่เพียงคำ เป็นเรื่องราว ไม่ใช่ลักษณะของนิพพานจริง ๆ ซึ่งโลกุตตรจิตกำลังประจักษ์แจ้ง

นิพพานเป็นปรมาัตถธรรม แต่คำว่า “นิพพาน” ไม่ใช่ปรมาัตถธรรม คำว่า “นิพพาน” เป็นเพียงแต่ชื่อ หรือคำที่ใช้แทนสภาพธรรมนั้นในเมื่อสภาพธรรมนั้นไม่ได้ปรากฏ

ผู้ถาม ส่วนมากที่เราจะคิดได้ ก็เป็นจากสัญญา ถูกไหมคะ

ส. แน่นนอน ในขณะที่กำลังมี อย่างเสียง จังหวะไหน ขณะที่กำลังได้ยิน พอเสียงหมดแล้ว ได้ยินหมดแล้ว เราจะบอกว่า จริงได้อย่างไร ในเมื่อหมดแล้ว สภาพที่คิดมีจริง ๆ แต่เรื่องราวที่คิดไม่จริง

ผู้ถาม ขณะนั้นใช่ไหมคะ

ส. ขณะที่กำลังคิด จิตคิดมีจริง การคิดมีจริง แต่เรื่องราวที่คิดไม่มีจริง คิดถึงพัดลมก็ได้ คิดถึงพิมพ์ดีดก็ได้ คิดถึงแจกันก็ได้ คิดถึงดอกกุหลาบก็ได้ เป็นเพียงคิดถึง ไม่ใช่ปรากฏจริง ๆ แต่สิ่งที่จริง คือ ขณะนั้นจิตกำลังคิด สิ่งปรากฏทางตามีจริง หรือเราคิดถึงรูปร่าง

เพราะฉะนั้นในพระพุทธศาสนาแยกละเอียดมาก ย่อยเหตุการณ์ทั้งเหตุการณ์ออกไปเป็นชั่วจิตทีละขณะเดียว ลองคิดดูว่า จิตทีละขณะหนึ่งเร็วกว่าเสียง วินาทีสักแค่ไหน ที่แบ่งจากชั่วโมง เป็นนาฬิกา เป็นวินาที เราแบ่งได้ แล้วเรายังสามารถแบ่งละเอียดออกไปเป็นเสียงวินาที แต่จิตก็เกิดดับเร็วยิ่งกว่านั้น มากกว่านั้น

เพราะฉะนั้นจากทางตาที่เห็น เราจะจำทันทีว่า สิ่งที่เห็นเป็นอะไร อยู่ในความทรงจำของเราเหมือนเห็นน้ำไหล เห็นแก้ว เห็นคน แต่ความจริงขณะนั้นให้ทราบว่า เห็น ไม่ใช่คิด

นี่เป็นสิ่งที่จะต้องแยกออกว่า เห็นนั้นกำลังรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา สั้นมาก เร็วมาก หลังจากนั้นแล้วจะจำลักษณะสีกลิ่นต่าง ๆ ที่เห็น แล้วก็คิดทันทีว่า เป็นคนนั้น คนนี้ เพราะฉะนั้นขณะที่กำลังเห็นเป็นแก้ว ขณะนั้นคือ คิดถึงรูปร่างลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตา

นี่กำลังจะแยกชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นเราออก ให้เห็นว่า รวดเร็วมาก แล้วจิตแต่ละขณะก็เกิดขึ้นทำกิจการงานแต่ละอย่าง

ผู้ถาม ยาก

ส. ยาก เรื่องพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องยาก ใครอย่าคิดว่าเป็นเรื่องง่าย ต้องค่อย ๆ ฟัง ค่อย ๆ เข้าใจ แล้วต้องทราบด้วยว่า คนที่จะอดทนฟังให้เข้าใจ จนกระทั่งเป็นปัญญาของตนเองนั้นมีไม่มาก จำนวนน้อยทีเดียว

อย่างคนที่ประเทศอินเดียสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพานก็มีเป็นจำนวนมาก แต่คนที่ฟังพระธรรมมีจำนวนเท่าไร แม้ว่าจะมากมายกว่าในสมัยนี้ เพราะเหตุว่าเมื่อได้ฟังแล้วก็สามารถรู้แจ้งเป็นพระโสดาบัน เป็นพระอริยบุคคลขั้นสูงขึ้นไปถึงขั้นพระอรหันต์ มีมากกว่าในครั้งนี้นักมากมายนัก แต่ถ้าเทียบจำนวนของคนทั้งหมด ก็ยังเป็นส่วนที่ไม่มาก

เพราะฉะนั้นยิ่งในยุคนี้สมัยนี้ ถ้าใครไม่เคยสะสมบุญเก่าที่จะเห็นประโยชน์ของปัญญาเห็นประโยชน์ว่า เราเกิดมาแล้ว เราไม่เคยรู้จักตัวเอง ไม่เคยรู้จักโลก มีความยึดถือทุกสิ่งทุกอย่างว่าเป็นเรา เป็นของเรา ทั้ง ๆ ที่ทุกสิ่งทุกอย่างก็หมดไปทุกขณะ อย่างได้ยินขณะนี้ เป็นเราได้ยิน ก็หมดไปแล้วชั่วขณะหนึ่ง กำลังคิดนึกว่าเป็นเรา คิด ลักษณะที่คิดนั้นก็หมดไปอีกแล้ว

เพราะฉะนั้นตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกอย่างกำลังเกิดดับ หมดไปโดยไม่มีการรู้สึกตัวเลย มีแต่สัญญา ความทรงจำว่า เป็นคน เป็นสัตว์ ปิดบังสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับ ทำให้เราไม่สามารถประจักษ์อนัตตา คือ สภาพธรรมที่เป็นธรรม แต่ไม่ใช่ของใคร เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แล้วก็ดับไปตลอดเวลา

บัญญัติเป็นความคิดนึกถึงสิ่งที่มีจริง

บุษบง สรุปรว่า ธรรมมี ๒ อย่าง คือ ปรมาตถธรรม ซึ่งเป็นของที่มีจริง และบัญญัติธรรมเป็นของที่ไม่มีจริง ใช่ไหมคะ บัญญัติธรรมเกิดจากคิดนึก

ส. เกิดจากความจำ เป็นความคิดนึก หลังจากเห็นแล้ว ได้ยินแล้ว เมื่อคืนนี้ใครฝันบ้าง ไม่ได้ตั้งใจเลยที่จะฝันเมื่อคืนนี้ แต่พอนอนหลับ บางคนก็ฝันทุกคืน อย่างดิฉันฝันทุกคืน ไม่มีคืนไหนเลยที่ไม่ฝัน ให้ทราบว่าในขณะที่ฝันเป็นจิตที่คิดนึก เพราะเหตุว่าไม่ได้เห็นจริง ๆ ไม่ได้ยินจริง ๆ แต่จำสิ่งที่เห็นทางตา ทางหู

ทางจุมูก ทางลิ้น ทางกาย ตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะอาจจะไปฝันเรื่องไหนก็ได้ทั้งนั้น เพราะเหตุที่เราไม่รู้ เราจำอะไรไว้มากมายแค่นั้น เพราะฉะนั้นเวลาที่แม้เราไม่ต้องการจะคิดอย่างนั้น แต่ความทรงจำทั้งหมดที่ปรั่งแต่ง ก็ทำให้จิตคิดเป็นเรื่องราวของความฝันขึ้น

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ในขณะที่ฝันกับขณะที่ตื่น ไม่เหมือนกันเลย เพราะว่าตอนตื่นเห็นจริง ๆ แต่ถ้าคืนนี้ใครจะไปฝันต่อว่า กำลังอยู่ในห้องนี้ ก็ไม่ใช่เห็น เป็นแต่เพียงความทรงจำที่จำไว้จากสิ่งที่เคยเห็น แล้วก็นึกขึ้นมา นึกถึงเพื่อนคนไหนก็ได้เวลานี้ นึกถึงชื่อเพื่อนก็ได้ แต่ให้ทราบว่า เป็นเพียงนึก เป็นเพียงคำ ไม่ใช่มีเพื่อนฝูงจริง ๆ ที่กำลังเห็น

นี่แสดงให้เห็นว่า จิตของเรามีการรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา คือ กำลังเห็น รู้สิ่งที่ปรากฏทางหู คือ กำลังได้ยิน รู้กลิ่น สิ่งที่ปรากฏทางจุมูก รู้รส คือ สิ่งที่ปรากฏทางลิ้น รู้เย็นร้อน อ่อนแข็งที่ปรากฏทางกาย แล้วก็มีการคิดนึกทางใจถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏทางตา หู จุมูก ลิ้น กาย

ภวังคจิต

ผู้ถาม ขอเรียนถามเรื่องภวังคจิต อดีตภวังค์ ไม่ทราบว่าเกิดในแง่ไหน ตอนไหน

ส. อันนี้สำหรับคนอ่านหนังสือเรื่อง “ปรมัตถธรรมสังเขป” แล้ว จะรู้ว่า มีจิตปรมัตถ์ คือ สภาพรู้ ธาตุรู้ ในขณะที่ซึ่งทุกคนมี ที่ทุกคนบอกว่ามีจิต มีใจ หมายความว่าถึงไม่ได้มีแต่รูปร่างกาย นี่เป็นความต่างกันระหว่างคนกับสิ่งของ อย่างโต๊ะ เก้าอี้เป็นแต่เพียงรูปไม่มีจิต ไม่มีเจตสิก เพราะฉะนั้นก็ไม่มีปฏิสนธิ ไม่มีภวังค์

เวลาที่เราใช้คำว่า “คนเกิด” ให้ทราบว่า ถ้าจิตไม่เกิด จะไม่มีคน ต้นไม้เกิดมาไม่มีจิต เพราะว่าต้นไม้ไม่ได้เกิดจากกรรม แต่ต้นไม้เกิดจากอตุ ความเย็น ความร้อน ต้องรดน้ำ หรือต้องใส่ปุ๋ย หรือต้องมีอากาศที่เหมาะสม ก็ทำให้รูปหรือพืชเกิดขึ้นได้ เพราะว่ารูปนี้เกิดจากอตุ ความเย็น ความร้อนได้ที่เราปลูก

ที่เราบอกว่า “คนเกิด” สัตว์เกิด นกเกิด ไก่เกิด หมายความว่าต้องมีจิตเกิด เพราะฉะนั้นจิตขณะแรกที่เกิด ชื่อว่า “ปฏิสนธิจิต” ต้องรู้ด้วยว่า ทำไมเราเรียกจิตนี้ ขณะแรกว่า “ปฏิสนธิจิต” เพราะเหตุว่า ทำกิจเกิดสืบต่อจากชาติก่อน ทันทที่ชาติก่อน จุตติจิตดับ หมายความว่าคนนั้นตายจากชาติก่อน ปฏิสนธิจิตของชาตินี้เกิดสืบต่อทันที ให้ทราบก่อนว่า หลังจากตายแล้ว เกิดทันที ไม่มีระหว่างคั่นเลย เหมือนกับขณะนี้ ทุก ๆ ขณะ จิตเห็นบ้าง จิตได้ยินบ้าง จิตคิดนึกบ้าง เกิดดับสืบต่อกันไม่มีระหว่างคั่นเลย

จากจุตติจิตของชาติก่อน เป็นปัจจัยให้ปฏิสนธิจิต คือ จิตขณะแรกของชาตินี้ เกิดขึ้นขณะเดียวแล้วดับ จิตขณะต่อไปก็เกิดอีก เพราะเหตุว่าจิตจะต้องเกิดดับสืบต่อกัน เพราะฉะนั้น เมื่อปฏิสนธิจิตดับไป จิตขณะต่อไปทำภวังคกิจ ภวังคกิจหมายความว่า ทำกิจดำรงภพชาติ เพราะเหตุว่าคำนี้มาจากภาษาบาลีว่า “ภว” หรือ “ภพ” ว กับ พ ใช้แทนกันได้ แล้วก็ อังคหรือองค์ หมายความว่าถึงจิตขณะนี้ทำกิจดำรงภพชาติสืบต่อ แล้วภวังคจิตก็ดับ แล้วก็ปัจจัยให้ภวังคจิตเกิดสืบต่อเรื่อย ๆ จนกว่า จะมีอารมณ์กระทบทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ในขณะที่เรากำลังเห็น ให้ทราบว่า ก่อนเห็นเป็นภวังคจิต และเมื่อมีตาก็มีสิ่งที่กระทบตา แล้วกระทบภวังคจิต ภวังคจิตที่มีรูปกระทบปสาทแล้วกระทบภวังคจิตนั้นชื่อว่าอดีตภวังค์ ภาษาไทยเราใช้ ตัว ด แทน ตัว ต เพราะฉะนั้นก็เป็นอดีต หมายความว่า ภวังค์ที่เป็นอดีตภวังค์มีอารมณ์เดิมเหมือนกับภวังค์ซึ่งเกิดก่อนนั่นเอง ยังไม่เปลี่ยน ยังไม่เห็น ภวังคจิตเห็นไม่ได้ ได้ยินไม่ได้ ตราบใดที่ชื่อว่า ภวังคจิตหรือทำภวังคกิจ ก็จะดำรงภพชาติ แต่ให้รู้ว่ามีอารมณ์กระทบ เพื่อเป็นเครื่องหมายให้รู้ว่า รูปที่กระทบมีอายุเท่ากับจิตเกิดดับ ๑๗ ขณะ เพราะฉะนั้นนับหลังจากอดีตภวังค์ไป ๑๗ ขณะ รูปนั้นต้องดับ

ที่เราคิดว่า เป็นรูปของเราเกิดมาไม่ดับเลย ไม่ถูก รูปของเราเกิดดับเร็วมาก เพียงแค่จิตเกิดดับ ๑๗ ขณะเท่านั้น

ผู้ถาม แล้วภวังคจิตมี ๓ ขณะหรือคะ อย่างที่อ่านเจอ มีภวังคจลนะ วิถิจิต แล้วก็ ภวังคฺปุณฺเฑชะ

ส. หมายความว่าก่อนจะเห็น ก่อนจะได้ยิน จิตกำลังเป็นภวังค์ และเมื่ออารมณ์กระทบ ก็กระทบอดีตภวังค์ และอดีตภวังค์ก็ดับ เมื่ออดีตภวังค์ดับ ภวังค์ต่อไปชื่อว่า ภวังคจลนะ เพราะไหวตามอารมณ์ที่กระทบ แต่ยังไม่มีการรู้อารมณ์ใหม่ ชื่อว่าภวังค์แล้วต้องมีอารมณ์เหมือนเดิม เหมือนปฏิสนธิจิต เมื่อภวังคจลนะดับไป ทำให้ภวังคจิตเกิดต่ออีก ๑ ขณะ เป็นภวังค์ดวงสุดท้าย คือ ภวังคุปเฉทะ หลังจากนั้นแล้ว จิตเริ่มมีอารมณ์ใหม่

ผู้ถาม คือ ๓ ตัวนี้อยู่ในอารมณ์เดียวกัน

ส. เป็นภวังค์ ยังเป็นภวังค์อยู่
ขณะนี้เป็นอย่างนี้ จิตกำลังเป็นภวังค์ แล้วก็มีกาเหเห็น การได้ยิน แต่ละวาระไป

ต้องศึกษาจริง ๆ แล้วจะเข้าใจขึ้น และต้องเป็นการศึกษาตามลำดับด้วย

กิเลส ๑๐

บุษบง ที่บอกว่า มีกิเลส ๑๐ อันนี้ถูกต้องไหมคะ

ส. ถูกต้อง อกุศลจิตมี ๓ ประเภท คือ มีโลภมูลจิต โทสมูลจิต โมหมูลจิต แต่อกุศลเจตสิกมี ๑๔ ชนิด เพราะฉะนั้นอกุศลเจตสิก ๑๔ ชนิด จะไปเกิดกับจิตอื่นไม่ได้เลย ต้องเกิดกับอกุศลจิตเท่านั้น

เพราะฉะนั้นก็มาแยกดูว่า ในอกุศลเจตสิก ๑๔ เจตสิกไหนจะเกิดกับอกุศลจิตประเภทไหน เราแยกเป็นพวกก่อน แล้วเราถึงมาจัดอีกอย่างหนึ่งว่า ในอกุศลเจตสิก ๑๔ ประเภท ท่านจำแนกออกตามหน้าที่การงานของเขาเป็นประเภท ๆ ไป เป็น ๙ ประเภทก็ได้ เป็น ๑๐ ประเภทก็ได้ แล้วแต่จะทรงจำแนกไว้ กว้างขวางมาก

เพราะฉะนั้นเราก็ดูว่า สำหรับจิตที่เป็นโลภมูลจิตจะมีอกุศลเจตสิกอะไรเกิดร่วมด้วยบ้าง อกุศลเจตสิกที่ต้องเกิดกับอกุศลจิตทุกประเภท ก็คือ โมหะ ได้แก่ โมหเจตสิก ๑ อหิริกะ ๑ อนินตตัปปะ ๑ อุทัจจะ ๑ ทั้ง ๔ นี้เป็นกิเลส นับไปเลยว่า ๔

โมหะ อหิริกะ อโนตตปปะ อุทัจจะ เพราะเหตุว่าถ้าขณะใดที่อกุศลจิตเกิด จะปราศจากเจตสิก ๔ ดวงนี้ไม่ได้เลย เป็นอกุศลสาธารณะ

เพราะฉะนั้นทุกคนจำได้ว่า เป็นโมหตุกะ ที่ใช้คำว่า “โม” คือ เอาโมหะเป็นหัวหน้าและสำหรับกลุ่มนี้มี ๔ เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่า “โมหตุกะ” ได้แก่ โมหะ อหิริกะ อโนตตปปะ อุทัจจะ

เพราะฉะนั้นขณะนี้ถ้าจิตของใครเป็นอกุศล เราจะไม่รู้เลยว่า ขณะนั้นมีเจตสิกเกิดร่วมด้วยแล้ว และเป็นอกุศลเจตสิกซึ่ง ๔ ดวงนี้ต้องเกิดแน่นอน ทีนี้ก็จำได้ โม และจตุกะ โมหะ อหิริกะ อโนตตปปะ อุทัจจะ นี่เป็นกิเลส ๔ แล้วก็ต้องมีโลกเจตสิกเกิดกับโลกมูลจิต มิฉะนั้นอกุศลประเภทนั้นจะไม่ใช่โลกะ จะไม่ใช่สภาพที่ติดข้อง เพราะฉะนั้นก็ต้องมีโลกเจตสิกเกิดอีก ๑ รวมเป็น ๕ ถ้าเราจะพูดถึงกิเลส ๑๐ ก็ได้ ๕ แล้ว

และสำหรับโลกมูลจิต ก็จะมีความเห็นผิด ทิฏฐิเจตสิกเกิดร่วมด้วย ความเห็นผิดจะไม่เกิดกับอกุศลประเภทอื่นเลย เพราะว่าขณะใดที่เรามีความเห็นผิด ขณะนั้นแสดงว่า เราติด เราต้องการ เราพอใจในความเห็นนั้น จึงได้ยึดมั่นในความเห็นนั้น เพราะฉะนั้นทิฏฐิเจตสิกจะเกิดกับอกุศลจิตประเภทเดียว คือ โลกมูลจิต

เพราะฉะนั้นก็เป็นกิเลสที่ประเภทแล้ว เมื่อกี้นี้ โมหะ อหิริกะ อโนตตปปะ อุทัจจะเป็น โมหตุกะ ๔ โลกะอีก ๑ เป็น ๕ ทิฏฐิอีก ๑ เป็น ๖ และมานเจตสิก สภาพที่สำคัญตนก็จะไม่เกิดกับจิตอื่นเลยที่เป็นอกุศล นอกจากโลกมูลจิตเท่านั้น

นี่เป็นการแสดงสภาพจิตใจของเราอย่างละเอียดว่า แต่ละขณะที่เกิดขึ้นมา แม้ว่าจะสั้น เป็นอกุศล แต่ก็มีเจตสิกแต่ละชนิดซึ่งทำกิจหน้าที่ต่าง ๆ กัน เช่น มานเจตสิกจะเกิดกับโลกมูลจิต ขณะใดที่มีความสำคัญตน ขณะนั้นต้องมีความติดข้องในตน เพราะฉะนั้นจึงมีความสำคัญในตน เพราะฉะนั้นมานเจตสิกก็เกิดกับโลกมูลจิต เป็นกิเลส

๗ แล้ว โมหตุกะ ๔ โลกะ ๑ ทิฏฐิ ๑ มานะ ๑ เป็น ๗ แล้ว

เหลืออีก ๓ ก็ไปถึงอกุศลจิตอีกประเภทหนึ่ง คือ โทสมูลจิต จิตที่ชื่อว่า โทสมูลจิต เพราะมีโทสเจตสิกเกิดร่วมด้วย ขณะนั้นโทสก็เป็นกิเลสชนิดหนึ่งเป็น ๘ และสำหรับเจตสิกที่เกิดกับโมหมูลจิตที่เป็นกิเลส ได้แก่ วิจิกิจฉาอีก ๑

ตั้งต้นด้วยโมกฏกะ ๔ โลกะ ๑ เป็น ๕ ทิฏฐิ ๑ เป็น ๖ มานะ ๑ เป็น ๗ โทสะ ๑ เป็น ๘ และวิจิกิจฉาอีก ๑ เป็น ๙ เหลืออีก ๑ คือ ถีนเจตสิก เป็นกิเลส ๑๐

โลกะ - โทสะ

บุษบง ที่นี้ท่านอาจารย์ก็กล่าวมาแล้ว ๑๐ ข้อ ดิฉันอยากจะขอรายละเอียดของความหมายของแต่ละคำสักนิดนะคะ ดิฉันจะลองพูดนะคะ โลกะ คือ ความอยาก อยากในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า อยากจะได้ของที่ดีเสมอ แม้แต่ของที่ไม่อยาก ก็ถือว่าเป็นโลกะไหมคะ

สุ. คือ ต้องทราบว่า โลกะเป็นสภาพที่ติดข้อง ไม่สละ ใช้คำนี้จะชัดเจน เป็นสภาพที่ติดข้อง ไม่สละ

บุษบง อย่างนั้นก็หมายความว่าทั้ง ๒ อย่างเหมือนกันที่ดิฉันพูด คือ ทั้ง...

สุ. ไม่ใช่ไม่ติด ติด เป็นสภาพที่ติดข้อง โลกะเป็นสภาพที่ติดข้อง

บุษบง ติดทั้ง ๒ อย่างด้วย คือไม่อยากได้ด้วย

สุ. ไม่อยาก ไม่ติด ต้องติดข้อง ไม่สละ

บุษบง ติดที่จะไม่อยากได้

สุ. ไม่ใช่ค่ะ ความติดข้อง คือ ไม่สละ เราดูทางตา เราพอใจที่จะเห็น เพราะฉะนั้นให้ทราบไว้เลยว่า เรามีความติดข้องในการเห็นและในสิ่งที่ปรากฏ ทั้ง ๆ ที่สิ่งที่ปรากฏเป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เป็นรูปธรรม ไม่มีความต้องการที่จะให้เราติดเลย แต่เราช่างพอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตา ขอให้อะไรปรากฏ จะต้องมีความติดข้องในสิ่งนั้น เพราะว่ามีโมหะ สภาพที่ไม่รู้ลักษณะที่แท้จริงของสิ่งนั้นว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สิ่งใด ๆ เลย เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัย เกิดแล้วดับอย่างรวดเร็ว แต่เพราะไม่รู้ นี่เป็นเหตุที่ว่า เรามีอวิชชา ถ้าไม่ศึกษาพระธรรมแล้ว ไม่

มีทางที่จะรู้เลยว่าความไม่รู้อยู่ที่ไหน และมีมากสักแค่ไหน คล้าย ๆ กับว่า เรามีปัญญามาก ใครพูดอะไรเราก็รู้ไปหมด เข้าใจไปหมด แต่ความจริงไม่รู้เลยว่า แท้ที่จริงแล้ว ถ้าไม่รู้ว่าขณะที่กำลังเห็น แล้วปัญญาไม่เกิด ต้องเป็นโมหะ และต้องเป็นความติดข้อง

เพราะฉะนั้นความติดข้องในสิ่งที่ปรากฏทางตานี้เร็วมาก ยังไม่ทันต้องไปนึกเป็นเรื่อง เป็นราว เป็นคนนั้น เป็นวัตถุนั้นสิ่งนี้ เพียงแต่มีการเห็น และสิ่งที่ปรากฏทางตายังไม่ดับ ความติดข้องก็เกิดแล้ว

เพราะฉะนั้นนี่คือ ความติดข้องทางตา ความติดข้องทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ยังเรื่องราวต่าง ๆ ที่เราคิดในวันหนึ่ง ๆ โดยมากนักธุรกิจมีธุรกิจเยอะ คิดเรื่อย แต่ไม่รู้ว่า จิตที่คิดติดข้องในเรื่องที่คิด เราจึงได้คิดเรื่องนั้น ถ้าขณะนั้นไม่ใช่โทสะ

แต่ถ้าเป็นโทสะ เราจะคิดแบบขุ่นเคือง โกรธคนนั้น ไม่ชอบคนนี้ ไม่พอใจในหลากหลาย ในคำสรรเสริญต่าง ๆ ที่เขาได้ ที่คนอื่นชื่นชมเขา นั่นก็เป็นเรื่องสภาพธรรมของจิตซึ่งหุดหิด หรือว่าไม่พอใจ ขุ่นเคืองใจ ไม่ใช่ลักษณะของโลภะ

เพราะฉะนั้นก็ต้องให้ทราบว่า ลักษณะของโลภะเป็นสภาพที่ติดข้องแล้ว ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แม้เรื่องราวที่คิดนึก อย่างเวลาดูโทรทัศน์ สนุกมากเลย คิดเรื่องนั้นเรื่องนี้ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีอะไรเลย เป็นแต่ชื่อซึ่งเขาแต่งและเขาทำให้เราคิดไป แต่นั่นแสดงให้เห็นว่า มีความติดข้องในเรื่องราวที่กำลังคิดอยู่ และชีวิตจริง ๆ ก็คือ อย่างนี้

เพราะฉะนั้นโลภะนี้มากเหลือเกิน แต่ต้องเป็นสภาพที่ติดข้องเท่านั้น จึงจะเป็นโลภะ ถ้าขณะใดที่ไม่พอใจ ไม่ชอบ ขณะนั้นไม่ใช่โลภะ เป็นโทสะ

เพราะฉะนั้นอย่าปนกัน แม้แต่อย่าไม่ต้องการ หรืออะไรอย่างนี้ ก็อย่าไปคิดมาก เอาเพียงลักษณะใดที่เป็นสภาพที่ติดข้อง ขณะนั้นเป็นลักษณะของโลภะ

ทิวฐิ - มานะ

บุษบง ท่านอาจารย์ได้กล่าวคลุมถึงโลภะ โทสะ และโมหะแล้ว มานะกับทิวฐิ รู้สึกจะใกล้เคียงกันมาก แต่คิดว่าความหมายคงต่างกันแน่

ส. ทิวฐิเป็นความเห็นผิด

บุษบง เห็นผิดจะคล้ายกับโมหะหรือเปล่าคะ

ส. ไม่ค่ะ โมหะไม่รู้ค่ะ โมหะเป็นสภาพที่ไม่รู้อะไร ไม่มีแม้แต่ความเห็น ไม่รู้อย่างเดียว ไม่สามารถรู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏได้

บุษบง แล้วทิวฐิละคะ

ส. ทิวฐิเป็นความเห็น ถ้าเราถามคนที่นั่งข้างๆ เราว่า คิดอย่างไรเรื่องนั้นเรื่องนี้ เขาจะมีความเห็น

บุษบง อ้อ เป็นความคิดเห็น

ส. ความเห็นว่า นิพพานเหมือนสวรรค์อย่างนี้ นั่นก็เป็นความเห็นอย่างหนึ่ง นั่นคือ ความเห็น แยกจากโมหะ

บุษบง มานะ คือ ทะนงตน หรืออย่างไรคะ

ส. ทะนงตน สำคัญตน เราสำคัญมาก ความเป็นเราเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นการที่มามีความรู้สึกว่าเป็นเรา จะมี ๓ อย่าง คือ ด้วยทิวฐิ หรือด้วยตัณหา หรือด้วยมานะ

ถ้าด้วยทิวฐิ คือ ความเห็นผิดว่า มีตัวตนจริง ๆ มีเราจริง ๆ ใครจะบอกว่าไม่มีเราเป็นไปไม่ได้เลย ก็กำลังนั่งอยู่เดี๋ยวนี้ และเห็นอย่างนี้ และคิดอย่างนี้ ก็จะต้องเป็นตัวเราอย่างนี้ นี่คือ ด้วยความเห็นผิดว่ามีตัวตน

ถ้าด้วยโลภะ ก็ของเราทั้งนั้นที่ดี ผมของเรา ตาของเรา ปัญญาของเรา ทุกอย่างที่เป็นของเรา นั่นมีความเป็นเราด้วยโลภะ

และถ้าด้วยมานะ ก็มีความสำคัญตน ด้วยความสำคัญในตัวตน นั่นเป็นลักษณะของมานะ

วิจิจิจา

บุษบง อย่างวิจิจิจา อย่างทั่ว ๆ ไปก็พูดว่า สงสัยว่าพระพุทธเจ้ามีจริงหรือเปล่า หรือว่าเป็นการสงสัยทั่ว ๆ ไป ที่ปุณณก็สงสัยในเรื่องอื่น ๆ จะต่างกันอย่างไร

สุ. สงสัยในสภาพธรรม

บุษบง สงสัยในสภาพธรรมก็ครอบคลุมไปหมด เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่เราสงสัยก็เป็นธรรมหมด

สุ. แล้วแต่ค่ะ เช่น ถ้าเราสงสัยว่า นี่ภาษาอังกฤษเรียกว่าอะไร นี่เป็นความสงสัยในคำ หรือในภาษาเท่านั้น ไม่ใช่ในเรื่องธรรม

บุษบง ถ้าเป็นถีนมิทธะ ก็เบื่อหน่าย ซี้เกียจไหมคะ

สุ. ไม่ค่ะ ถีนมิทธะเป็นสภาพหดหู่ จิตใจที่ท้อแท้ หดหู่

อิทธิกะ – อนัตตัตถะ

บุษบง อิทธิกะ

สุ. ความไม่ละอายต่ออกุศล

บุษบง ความหมายก็คงต่างกับอนัตตัตถะแน่ แต่จะแยกกันอย่างไร

สุ. อนัตตัตถะ ความไม่เกรงกลัว

บุษบง ไม่เกรงกลัวกับไม่ละอาย

สุ. ถ้าของร้อน เราไม่กล้าจับ เพราะกลัวร้อน แต่ของไม่สะอาด ของเปื้อน ๆ เราก็ไม่อยากจะจับเหมือนกัน แต่ความรู้สึกคนละอย่าง

บุษบง ละอายดีมากนะคะ มองดูคล้าย ๆ กัน

สุ. ทั้ง ๒ อย่างนี้ต้องเกิดร่วมกัน ขณะใดที่อกุศลจิตเกิดแม้เพียงนิดเดียว ขณะนั้นมีโมหะ มีอิทธิกะ มีอนัตตัตถะ มีอุทธัจจะ

กรรมให้ผลตามวาระ ตามกำลังของกรรม

บุษบง เมื่อคืนนี้ท่านอาจารย์กล่าวถึงคำบัญญัติ ถ้าเป็นภาษาอังกฤษก็พูดเป็นอีกอย่างหนึ่ง ที่ฟังท่านอาจารย์กล่าวว่า ไม่ว่าเป็นชาติไหน ภาษาใด ก็ต้องสภาพธรรมที่เป็นปรমัตถ์เกิดเหมือนกันหมด

สุ. ค่ะ ความสงสัยในลักษณะของสภาพธรรม

บุษบง ดิฉันแปลกใจว่า ทำไมบัญญัติถึงต่างกันได้ จนทำให้เราต้องไปเรียนภาษาโน้น ภาษานี้

สุ. ความจำในลักษณะของเสียง ที่ทำให้เรารู้ความหมาย อย่างเสียง มีเสียงสูง เสียงต่ำ แล้วมีการออกเสียงจากฐานของเสียง ซึ่งทำให้เกิดอักขระเป็นตัวอักษรต่าง ๆ ทำให้มีความจำว่า อักขระนี้หมายความว่าอะไร คำนี้หมายความว่าอะไร

บุษบง ความละเอียดของอโหสิกรรม ที่ฟังจากท่านอาจารย์มาก็จะมีอยู่ด้วยกัน ๖ นัย คือ กรรมในอดีตให้ผลในอดีตก็มี กรรมในอดีตไม่ให้ผลในอดีตก็มี กรรมในอดีตให้ผลในปัจจุบันก็มี กรรมในอดีตไม่ให้ผลในปัจจุบันก็มี กรรมในอดีตจักให้ผลในอนาคตก็มี หรือกรรมในอดีตจักไม่ให้ผลในอนาคตก็มี

สุ. เมื่อกรรมทำแล้ว คือ อโหสิกรรม กรรมที่ได้ทำแล้ว มีกาลที่จะให้ผลต่างกัน ไม่ใช่ทำเดี๋ยวนี้ ได้ผลเดี๋ยวนี้ กรรมที่ทำแล้วในชาติก่อน ซึ่งทุกคนก็เคยเกิดมาแล้วในชาติก่อนทั้ง ๆ ที่เราก็จำไม่ได้ว่า ชาติก่อนเราทำกรรมอะไรไว้ ใช่ไหมคะ ที่นี้ไม่อยากให้ไปคิดถึงชาติก่อนซึ่งเรารู้ไม่ได้ แต่ชาตินี้เรารู้ว่าเกิดมาเป็นคนนี้ ทำอย่างนี้มาแล้วตั้งแต่เด็กและกำลังทำอย่างนี้อยู่ แต่กรรมที่เราทำตั้งแต่เด็ก ก็ไม่ได้หมายความว่าจะให้ผลในชาตินี้ หรือว่ากรรมที่เรากำลังทำเดี๋ยวนี้ ก็ไม่ใช่ว่าจะให้ผลเดี๋ยวนี้

นี่แสดงให้เห็นว่า กรรมใดก็ตามที่ได้กระทำแล้วแม้ในชาติก่อน ที่ยังไม่ให้ผลก็มี ที่ให้ผลแล้วก็มี หรือที่จะให้ผลในชาติต่อไปก็มี ชาติก่อนฉันใด ชาตินี้ก็ฉันนั้น ก็แสดง

ให้เห็นถึงกรรม กาลที่จะให้ผลว่า เป็นไปตามกำลังของกรรม เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย

บุษบง ขออนุญาตกล่าวถึงพระพุทธองค์ว่า ผู้ใดบรรลुเป็นพระอรหันต์แล้ว หลังจากปรินิพพานแล้ว จะไม่มีกรรมเกิดต่อ

สุ. ตราบใดที่ยังมีกิเลส จึงมีกรรม แต่ถ้าดับกิเลสแล้ว การกระทำใด ๆ ไม่เป็นเหตุให้เกิดวิบากต่อไปข้างหน้า ขณะเห็นเป็นวิบาก ขณะได้ยินเป็นวิบาก เราต้องรู้ว่า คำว่า“วิบาก” คือ ผลของกรรม คือ ขณะไหน กำลังเห็นเป็นผลของกรรม กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส นี่เป็นผลของกรรมทั้งนั้น

แต่หลังเห็นแล้ว สำหรับคนที่ไม่ใช่พระอรหันต์ ก็เป็นกุศลบ้าง เป็นอกุศลบ้าง แต่สำหรับพระอรหันต์จะไม่เป็นกุศลและอกุศล เพราะเหตุว่าถ้าเป็นกุศล ก็เป็นเหตุให้เกิดกุศลวิบาก ถ้าเป็นอกุศล ก็เป็นเหตุให้เกิดอกุศลวิบาก เพราะฉะนั้นเมื่อดับกิเลสแล้ว ก็ไม่มีทั้งกุศลจิตและอกุศลจิต ไม่มีกรรมอีกต่อไป

ค่อยๆ เห็นความเป็นพุทธะ

บุษบง คำที่ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา” ถ้าเป็นความนึกคิดอย่างตื้น ๆ ของดิฉัน ก็จะได้แสดงว่า ก่อนจะศึกษาธรรม ก็บอกตรง ๆ ว่า ไม่เชื่อ ไม่แน่ใจว่ามีพระพุทธเจ้าจริงหรือเปล่า แต่เมื่อศึกษาธรรมแล้ว ฟังธรรมของพระพุทธองค์และปฏิบัติตามที่ท่านอาจารย์สอน ก็เกิดผลขึ้นมากับตัวเอง ที่เรารู้ ก็ทำให้เชื่อว่า พระพุทธองค์มีจริงค่ะ ไม่ทราบอย่างนี้จะถูกหรือผิดอย่างไรคะ

สุ. ก็เริ่มเข้าใจความหมายของคำว่า “พุทธะ” ซึ่งก่อนศึกษาเราก็คิดว่า พระพุทธเจ้าเป็นคนที่รูปร่างหน้าตาอย่างพระพุทธรูป อาจจะคิดเพียงเท่านั้น แล้วพระองค์ก็สอนให้เราทำดี ให้เราละชั่ว และเราก็ได้ยินคำว่า “นิพพาน” แล้วเราก็ยังไม่รู้ว่า “นิพพาน” นี่คืออะไร เพราะฉะนั้นเราจะบอกว่า รู้จักพระพุทธเจ้าไม่ได้จนกว่าเมื่อเราศึกษาพระธรรม เราถึงเข้าใจว่า แม้คำว่า “พุทธะ” คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน คือ ผู้ที่ตรัสรู้ความจริง และความจริงนั้นไม่ใช่ขณะไหนเลย เดียวนี้ที่มีกำลังมี เป็นของจริง

และคนที่สามารถสอนให้เราเข้าใจสภาพธรรมที่มีจริง ๆ และให้เราเกิดปัญญาขึ้น และความจริงนั้นเป็นความจริงที่พิสูจน์ได้ทุกกาล ทุกสมัย ทุกขณะ เราก็ต้องรู้ว่า ผู้นั้นต้องไม่ใช่เพียงความรู้ขึ้นโลก ๆ หรือชั้นครูบาอาจารย์ หรือเพียงศาสดา นักปรัชญา นักจิตวิทยา แต่ต้องเป็นผู้ที่ตรัสรู้จริง ๆ จึงจะแสดงได้ว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

มีใครบ้างที่จะบอกเราอย่างนี้ก่อนที่เราจะศึกษา เราเกิดมาแล้วก็ชาติ ชาติไหน เราจะได้ยินคำว่า “อนัตตา” ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัวตน ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา แล้วทรงแจกแจงแยกละเอียดว่า ธรรมไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นอนัตตานั่น เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม

นี่คือค่อย ๆ ให้เราเกิดปัญญา ที่จะรู้จักความเป็นพุทธะของพระอรหันต-สัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งถ้าไม่ศึกษา ไม่มีทางที่จะรู้เลยจริง ๆ

เพราะฉะนั้นเราก็จะเห็นพระพุทธรูปเจ้ารำไร อาจจะมีนิด ๆ หน่อย ๆ จนกว่าจะได้รู้แจ้ง อริยสัจธรรมเมื่อไร เมื่อนั้นก็มีความมั่นใจตามลำดับขั้น

ปัญญาขั้นฟัง แต่สติยังไม่ได้ระลึกที่สภาพธรรม

ผู้ถาม ขอเรียนถามเรื่องสติปัฏฐานที่ได้ฟังเทปของท่านอาจารย์และอ่านตำรา อาจจะไม่เข้าใจผิดหรือยังไม่เข้าใจดี ตามความเข้าใจคิดว่า สติปัฏฐานเป็นที่ตั้งของสติ เพื่อทำให้สติระลึกถึงสภาพความเป็นจริงขณะที่ปรากฏ และให้เข้าใจสภาพความเป็นจริงของสิ่งที่ปรากฏขณะนั้น ใช่ไหมคะ

ส. ค่ะ คือ สติปัฏฐานมีความหมาย ๓ อย่าง คือ

๑. หมายความว่า สิ่งที่สติระลึก เพราะสติเป็นสภาพที่ระลึกในทางที่เป็นกุศล

๒. หมายความว่า สติเจตสิก ซึ่งเป็นสภาพที่ระลึก

๓. หมายความว่า สติปัฏฐาน เป็นหนทางที่พระอริยเจ้าทั้งหลายดำเนิน ท่านไม่ไปทางอื่น ท่านไปกันทางนี้ เราอาจจะไปหลายทาง ไปดูหนัง ดูละคร ไปทำธุระ แต่พระอริยเจ้าทั้งหลายท่านดำเนินหนทางนี้

ผู้ถาม ส่วนมากพวกเรากำลังปฏิบัติอยู่ใช่ไหมคะ

ส. ต้องเข้าใจก่อนว่าใครคือคนอื่น นี่ก็ยาก ต้องเฉพาะตัวเองว่ามีความเข้าใจในสติปัฏฐานขั้นไหน และสติปัฏฐานเกิดหรือเปล่า สติปัฏฐานจริง ๆ แล้วคืออะไร คือ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่ว่าปัญญาไม่เคยรู้ ไม่เคยเข้าใจโดยถูกต้อง เพราะฉะนั้นหลังจากที่ฟังธรรมแล้วก็เข้าใจในความเป็นธรรม ต้องเข้าใจจริง ๆ ว่า ขณะนี้เป็นธรรม ไม่ต้องไปแสวงหาธรรมที่ไหนเลย ทางตาที่กำลังเห็นเป็นธรรม เป็นธาตุชนิดหนึ่ง เป็นสภาพรู้ คือ เห็น ต่างกับทางหู เป็นธาตุรู้ เป็นสภาพรู้ เป็นธรรมอีกชนิดหนึ่ง

เพราะฉะนั้นทั้งเนื้อทั้งตัวก็มีแต่ธรรมทั้งหมด คือ รูปธรรมบ้าง นามธรรมบ้าง แต่เพียงฟัง ถ้าสติยังไม่เกิด ก็ยังไม่ระลึกตรงลักษณะของรูปธรรมและนามธรรมแต่ละลักษณะ

เพราะฉะนั้นสติปัฏฐานก็คือว่า เมื่อฟังแล้ว ไม่พลาดโอกาสที่จะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะบางคนสนใจฟังธรรมจริง ฟังเพื่อประดับสติปัญญาประดับความรู้ว่า มีจิต มีเจตสิก มีรูป ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ถูกต้อง จบ

เหมือนมีอาหารแต่ไม่ได้ลิ้มรส ไม่ได้รับประทาน รู้แต่เพียงวิธีปรุง วิธีทำ แต่ไม่เคยได้ลิ้มรสอาหารนั้น รู้แต่ว่ามีอะไรบ้าง มีเครื่องปรุงอะไรบ้าง เหมือนการศึกษาเรื่องจิต เรื่องเจตสิก เรื่องรูป แต่ประโยชน์จริง ๆ ไม่ใช่เพียงแค่ให้เราเข้าใจ เพราะว่าเพียงขั้นเข้าใจ ดับกิเลสไม่ได้เลย ทำอะไรไม่ได้ เพราะเหตุว่าไม่ใช่ความรู้แท้จริงขั้นประจักษ์แจ้ง เพียงขั้นฟัง เวลานี้เราจะฟังเรื่องอะไรก็ได้ เราอาจจะฟังเรื่องเกษตรกรรม เรื่องการปลูกกล้วย แต่เรายังไม่ได้ลงมือทำเลย

เพราะฉะนั้นเราก็ฟังเรื่องธรรม เรื่องจิต เรื่องเจตสิก เรื่องรูป แต่สติยังไม่ได้ระลึกที่จะรู้ว่าเป็นธรรมจริง ๆ เกิดแล้วดับจริง ๆ ด้วย ทั้ง ๆ ที่ฟังว่า เกิดแล้วดับ ทางตาที่กำลังเห็น เกิดดับ เพราะว่าจิตเกิดขึ้นเพียงขณะเดียว ขณะเห็นเป็นจิตชนิดหนึ่ง ทำกิจเห็น ขณะนี้ที่เห็น เป็นจิตชนิดหนึ่ง เป็นหน้าที่การงานของจิต ขณะที่กำลังได้ยิน ก็เป็นจิตอีกชนิดหนึ่ง ทำกิจการงานได้ยิน สภาพธรรมที่เป็นรูปเห็นไม่ได้ ได้ยินไม่ได้ ทำกิจเหล่านี้ไม่ได้เลย เพราะกิจเหล่านี้เป็นของสภาพรู้หรือธาตุรู้ ซึ่งเป็นจิต

เพราะฉะนั้นขณะที่เห็นเดี๋ยวนี้ ดับเดี๋ยวนี้ และขณะที่ได้ยินเกิดขึ้น ก็ดับด้วย
นี่คือ ผู้ที่ประจักษ์แจ้ง เพราะเหตุว่าสติปัฏฐานเกิดระลึกลักษณะของธรรม ซึ่ง
เราเข้าใจว่าเป็นธรรม แต่ถ้าสติไม่ระลึก ก็ไม่มีทางที่จะรู้ว่า เป็นธรรมจริง ๆ เพียงแต่
ฟังเข้าใจโดยขึ้นเข้าใจเท่านั้นว่าเป็นธรรม

เพราะฉะนั้นก็มีความรู้หลายชั้น คือ จากชั้นฟังมาถึงชั้นระลึกรู้ ซึ่งเป็นชั้น
ปฏิบัติ แล้วถึงขั้นปฏิเวธ ซึ่งประจักษ์แจ้งจริง ๆ ว่า สภาพธรรมที่ทรงแสดงไว้เป็น
ความจริงตามที่ทรงแสดง ไม่ใช่คิด ๆ เอา ประมวลเอา แล้วไปบอกคนอื่นเขาว่า มีจิต
ทางตา เห็น ต้องดับไปเสียก่อน แล้วทางหูจิตได้ยินถึงจะเกิดขึ้น ไม่ใช่อย่างนั้นเลย
แต่เพราะเหตุว่าเมื่อได้ประจักษ์แจ้ง ก็ทรงแสดงหนทางดำเนินไปสู่การอบรมเจริญ
ปัญญา ที่จะประจักษ์แจ้งความจริงของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับในขณะนี้

ผู้ถาม ชั้นฟังกับชั้นศึกษา กว่าจะเข้าใจถึงขั้นปฏิบัติ คงจะใช้เวลานาน

ส. อันนี้แล้วแต่ บางคนก็เข้าใจเร็ว เพราะเหตุว่าสะสมเหตุมามาก
บางคนก็อาจจะเพิ่งเริ่ม เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องที่ไม่ทอดทิ้ง ในเมื่อมีของจริงและกำลัง
ปรากฏ แต่ว่าโดยมากจะหลงลืมสติ คือ ระลึกไม่ได้

ด้วยเหตุนี้แม้ในครั้งพุทธกาล ผู้ที่อยู่ใกล้พระวิหารก็ไปเฝ้าเพื่อฟังธรรม หรือแม้
พระภิกษุ ซึ่งบวชแล้ว เวลาที่พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปเพื่อที่จะทรงอนุเคราะห์สัตว์
โลกที่อื่น พระภิกษุทั้งหลายก็ตามเสด็จพระผู้มีพระภาคเพื่อฟังธรรม

เพราะฉะนั้นการฟังธรรม ให้ทราบว่าเป็นเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง ในสิ่งที่เราไม่
เคยได้ยินได้ฟัง หรือในสิ่งที่ได้ฟังแล้ว แต่ยังเข้าใจไม่พอ หรือว่าจะต้องเข้าใจมากกว่า
นั้นอีก เพื่อสติจะได้ระลึกได้ถูกต้อง เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องเฉพาะตัวของแต่ละคน

ผู้ถาม อยากเรียนถามท่านอาจารย์เรื่องมหาสติปัฏฐานมี ๔ และมีอะไร
ต่างกันคะ

ส. ที่ใช้คำว่า “มหาสติปัฏฐาน” เพราะเหตุว่า “มหา” หมายความว่า
มากมาย เยอะแยะ ทุกสิ่ง เพราะฉะนั้นสติสามารถระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมทุกสิ่ง
ที่กำลังปรากฏ ไม่จำกัด ทางตาก็กำลังเห็น แล้วทำไมจะจำกัดไม่ให้ปัญญารู้ความจริง

ของสภาพเห็นที่กำลังเห็น และสิ่งที่ปรากฏทางตาก็มี ทำไมจะไปจำกัดไม่ให้รู้สิ่งที่ปรากฏทางตาตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ตั้งแต่เกิดจนตาย ถ้าสามารถที่จะรู้ชั้นเข้าใจ และขั้นที่สติดระลึก ธรรมทั้งหมด ผู้นั้นก็กำลังดำเนินหนทางสู่ความเป็นพระอริยบุคคล เป็นหนทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริยะทั้งหลายได้ดำเนินไปแล้ว

กรรมที่ทำ กรรมนั้นเป็นของใคร

บุษบง ขอเรียนถามเรื่องที่เคยฟังมาว่า เรือที่จะล่ม จะต้องย้ายมาอยู่ในเรือเล็ก ซึ่งถ้าคนเกินมาคนหนึ่ง เรือเล็กนั้นก็ไม่สามารถนำคนกลับไปสู่ฝั่งได้ ก็มีการจับฉลากกัน ก็กลายเป็นภรรยาของกัปตันเรือที่จะต้องกระโดดน้ำไป เพื่อให้เรือไปสู่ฝั่งได้ สามีนอนไม่ได้ที่จะเห็นภรรยาทุรนทุราย ก็มีการถ่วงน้ำเพื่อให้ตายเร็วขึ้น และมีกล่าวต่อไปว่า ผู้หญิงคนนั้นได้รับกรรมนั้นเพราะเคยถ่วงคอสุนัขไว้ ทีนี้ดิฉันก็คิดว่า กรรมที่ผู้หญิงได้รับเพราะเคยถ่วงคอสุนัขไว้ ส่วนสามีที่ทำกับภรรยาจะเป็นการเริ่มวิบากต่อไป ไช้ไหมคะ หรือจะเป็นอย่างไร

สุ. อันนี้ไม่ต้องไปถึงคุณนั้น คุณนั้นแสนนานมาแล้ว สามี ภรรยา สุนัข เป็นเรื่องราวเยอะแยะใหญ่โต กรรมที่ทำแล้วเป็นของใคร กรรมที่แต่ละคนทำ เป็นของใคร

บุษบง เป็นของแต่ละคนที่ทำขณะนั้น

สุ. เป็นของตัวเอง เท่านั้นพอไหม หมายความว่าผู้ใดทำกรรมใดแล้วอกุศลจิตเกิด อกุศลกรรมได้สำเร็จลงไปแล้ว มีเหตุเกิดแล้ว ผลต้องมี ถ้าเราปลูกต้นมะม่วงทิ้งไว้ก็ต้องเติบโต และมีผล เพราะฉะนั้นกรรมที่ได้ทำแล้ว ก็เป็นเหตุที่จะทำให้เกิดผลเมื่อไรก็ได้ ชาติไหนก็ได้ แต่ให้ทราบ ว่า เราทำเอง

นี่เป็นเหตุที่ทุกคนจะไม่หวังพึ่งคนอื่น จะมีความมั่นคงในเรื่องของกรรม จะเป็นผู้มีเหตุมีผล ไม่ใช่ง่าย ๆ ไม่ต้องไปไหว้ใคร หรือทำอะไรใคร เพื่อให้เขาช่วยให้เราพ้นจากกรรมที่เราทำแล้ว ซึ่งเป็นไปไม่ได้ คือ อกุศลกรรมเป็นเหตุให้เกิดอกุศลวิบาก คือ ผลของอกุศล ถ้าเป็นกุศลกรรมก็เป็นเหตุให้เกิดกุศลวิบาก คือ ผลของกุศล แล้วเราจะ

เห็นพระมหากษัตริย์ผู้ทำให้เราเข้าใจถูก ไม่ไปโทษคนอื่น ไม่ได้ไปคิดว่า คนนั้นทำให้เรา คำพูดนี้จะไม่มีเลย หรือทำไมถึงต้องเกิดกับเรา ก็เพราะต้องเกิดกับเรา เพราะเราทำมาแล้ว ได้ทำกรรมไว้แล้ว เพราะฉะนั้นสิ่งนั้นก็ต้องเกิด ไม่ว่าชีวิตของเราจะได้สุขหรือทุกข์ ได้ลาภหรือเสื่อมลาภ ได้ยศหรือเสื่อมยศ สรรเสริญหรือนินทา สุขหรือทุกข์ ไม่ใช่เพราะคนอื่นทำ แต่เป็นกรรมของเราเองที่ได้ทำแล้ว

อย่างนี้ก็สบายใจ ไม่ไปโกรธคนอื่น ไม่มีศัตรู เพราะว่าไม่มีใครทำให้ นอกจากกรรมของเราจริง ๆ

เติมความดำความสกปรกให้กับจิตใจ

บุษบง ท่านอาจารย์พูดถึงเรื่องโกรธ ดิฉันก็ขอเรียนว่า ดิฉันเคยโกรธคนที่ทำให้โกรธ และผูกโกรธเขาอยู่ และขณะเดียวกันได้ฟังธรรมของท่านอาจารย์มาเรื่อย ๆ แต่ก็ยังโกรธอยู่ จนกระทั่งได้ฟังท่านอาจารย์บรรยายตอนหนึ่งว่า การที่จะไม่โกรธใครทำง่ายเหลือเกิน สติวาทก็ไม่ต้องเสีย แล้วทำไมเรายังสละความโกรธไม่ได้ ถ้าเรายังสละไม่ได้ เราจะมาศึกษาธรรม ก็รู้สึกว่าจะห่างไกลกัน อันนี้ก็เป็นข้อหนึ่ง

ข้อที่สองคือ ความไม่ดีที่คนอื่นทำขึ้น เราไม่ต้องไปดูเขาหรอก แต่ตัวเราเองนี่ดีแล้วหรือยัง ถ้าเรายังไปโกรธเขาอยู่ แสดงว่าจิตของเรายังเป็นอกุศลอยู่ เพราะฉะนั้นเราก็คงเป็นคนไม่ดีอยู่ ไม่ต้องไปว่าคนอื่น แล้วอีกข้อหนึ่งคือ คนที่เราโกรธเขา เวลาเขาให้ของ เขามักจะไม่รับ ซึ่งเป็นความจริง คนนั้นเขาพยายามมาง้อ เราก็ไม่รับ พอมาฟังท่านอาจารย์บอกว่า เราต้องรับของของเขา แล้วจะทำให้เราละคลายความโกรธลงได้

จากที่ดิฉันฟังท่านอาจารย์มา ทั้ง ๓ ข้อ ทำให้ดิฉันหายโกรธคนนั้นได้ จนกระทั่งเขาคุยกันขึ้นมา เขาก็แปลกใจถามดิฉันว่า ทำไมดิฉันถึงหายโกรธได้แล้ว ทำได้อย่างไร ดิฉันก็บอกว่า ความไม่ดีของคนอื่นก็เป็นเรื่องของเขา แต่สำหรับดิฉัน ดิฉันจะดูตัวเองว่า จะดีหรือไม่ดีแค่ไหน ขอกราบท่านอาจารย์ด้วยความเคารพ

สุ. ก็ขออนุโมทนา เพราะอย่างน้อยคนที่จะเห็นโทษของความโกรธ โดยเฉพาะขณะที่กำลังโกรธ ถ้าตอนที่ไมโกรธ ก็เห็นโทษของความโกรธได้ว่า ความโกรธไม่ดีอย่างนี้ อย่างนั้น แต่ตอนกำลังโกรธ ยากที่จะเห็นว่า ขณะนั้นเป็นโทษ ซึ่งความจริงแล้วถ้าสติเกิดระลึกได้ จะเห็นได้จริง ๆ ว่า ความโกรธนี้เป็นของใคร เป็นของเรากที่จะสะสม และจิตของเราจะเน่า จะเป็นโรค จะเป็นจิตที่แย่มาก ๆ เต็มไปด้วยอกุศลหลายชนิด ไหนจะโลภะ ติดข้องไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ไหนจะโกรธ แล้วยังมีกิเลสอีกเยอะแยะ เพราะฉะนั้นเอาจิตของแต่ละคนมาผ่าดู ต้องดำ ต้องสกปรก มากมายเหลือเกิน

เพราะฉะนั้นถ้าเห็นอย่างนี้แล้ว ก็มีทางเดียว คือ รีบเร่งทำกุศลทุกประการ เพื่อที่จะขัดเกลา ขำระล้างจิตที่ดำสกปรกออกไป เพราะว่าถ้ามองไม่เห็น ว่า จิตสกปรก แล้วจิตของเราเอง เราก็โกรธคนอื่น แล้วเห็นแต่ความไม่ดีของคนอื่น ในขณะที่คนนั้นกำลังสบาย แต่เรากำลังเติมความดำ ความสกปรกให้กับจิตใจของเรา ซึ่งคนอื่นก็จะเอาความดำ ความสกปรกของจิตใจเราออกไม่ได้ นอกจากปัญญาของเราเอง

เพราะฉะนั้นปัญญาจะทำให้เราเข้าใจเหตุผลได้ตามความจริง เห็นอกุศลเป็นอกุศล และเห็นโทษของอกุศลตามความเป็นจริงด้วย

สะสมอุปนิสัยในทางที่ดี

บุษบง ขออนุญาตกล่าวเรื่องดูทีวี หลายคนก็ติดกันมาก ที่นี้การดูทีวีก็มีประโยชน์เหมือนกันถ้าสติเกิดในตอนนั้น เช่น ดูไปแล้วร้องไห้ น้ำตาไหล พอสติเกิดก็บอกว่าทำไมน้ำตาไหล ดูความรู้สึกว่า เรามีความเศร้าหรือ ทั้ง ๆ ที่จริงแล้วเราก็ไม่ได้เศร้าเลย อันนี้จะมีประโยชน์อะไรบ้างไหมคะ

สุ. แล้วแต่สติจะเกิด คือ คนเราจะบังคับตนเอง ไม่ให้ทำอย่างนั้น ไม่ให้ทำอย่างนี้ไม่ได้ บางทีคิดจะอ่านธรรม ก็เกิดไปดูทีวี ก็เป็นไปได้ทั้งหมด

ข้อสำคัญที่สุด คือ ให้เข้าใจถูกต้องว่า ธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ใครไม่มีโลภะ ถ้ายังมี ก็แล้วแต่ว่าขณะไหนจะมีปัจจัยให้โลภะประเภทไหนเกิด ใครไม่มีโทสะ เมื่อยังมีอยู่ ก็ต้องมีปัจจัยทำให้โทสะเกิด

แต่การที่เราสะสมอบรมอุปนิสัยในทางที่ดี ทีละเล็กทีละน้อย ก็จะทำให้เราคุ้นเคยกับสิ่งที่ดี อย่างการฟังธรรม ถ้าเราเห็นประโยชน์จริง ๆ แล้วเรารู้ว่า วันนี้เราโลภะมากแล้ว โทสะก็มาก โมหะก็ยิ่งมาก เพราะฉะนั้นสักครึ่งชั่วโมงของการฟังธรรม ตอนเช้า ตอนค่ำ เอามาบวกกันแล้ว เวลาที่เหลือก็เป็นของอุกฤษฏ์ แล้วเราจะยอมไหมที่จะพลาดโอกาส ที่จะได้กุศลแม้เพียงสักครึ่งชั่วโมง ก็เป็นอุปนิสัยที่จะสะสมไป ที่จะเห็นคุณค่า และระหว่างที่ฟัง ก็จะเป็นกุศลจิตด้วย

บุษบง ขณะที่ฟังครึ่งชั่วโมง จิตก็ยิ่งออกไปคิดเรื่องอื่น ๆ เป็นอุกฤษฏ์แทรกอยู่ตลอด

ส. นี่แสดงให้เห็นว่า เราเริ่มจะรู้จักสภาพจิต และถ้าสติปัฏฐานเกิด จะรู้เลยว่าสภาพธรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จะปรากฏเพิ่มขึ้น

บุษบง ท่านอาจารย์พูดถึงตรงนี้ ขอเรียนถามอีกสักนิดหนึ่งว่า ถ้าสมมติฟังท่านอาจารย์อยู่อย่างนี้ ฟัง ก็คือได้ยินทางหู แล้วก็เปลี่ยนไปทางมนทวาร แล้วไปนึกคิดอื่น แสดงว่าจิตตอนนั้น จะขึ้นไปถึงปัญญาทวาร ใช่ไหมคะ แล้วก็สัมผัสปฏิจันตนะสันตติรณะ แล้ววิภูฏัพพะนะ ไม่ขึ้นถึงชวนะ ใช่ไหมคะ ถึงตัดไปก่อนถึงไม่เข้าใจเรื่อง

ส. เราอย่าคิดอย่างนั้นเลย เพราะจริง ๆ แล้ว ตลอดวิถีของปัญญาทวาร จนกว่ารูปจะดับ

บุษบง ถึงหรือคะ

ส. ถึงค่ะ

บุษบง ถ้าถึง เราก็ต้องรู้ความหมายของสิ่งที่ได้ยินท่านอาจารย์พูด

ส. ไม่จำเป็นค่ะ เพราะว่าทางตา เราจะไม่รู้ความหมายเลย ยังไม่รู้เลย แต่ก็มี ชวนะวิถีจิตเกิด เร็วมาก ถ้าคิดถึงความห่างไกลระหว่างที่ตาที่เห็น กับทางหูที่ได้ยินว่า ไม่ได้พร้อมกันเลย มีจิตเกิดคั่นมาก ทั้งภวังคจิตก็คั่น ทั้งวิถีจิตก็คั่น หลายวาระ

เพราะฉะนั้นที่เราคิดว่า กำลังเห็นด้วย ได้ยินด้วย ติดกัน เกือบจะไม่มีช่องว่างเลย แต่จริง ๆ มีช่องว่าง เพราะฉะนั้นวาระหนึ่งที่ชวนวิถึจะเกิดทางปัญจทวาร ต้องเป็นไปได้

บุษบง ที่นี้ภวังคจิตก็จะเกิดดับสลับไปใหม่คะ ทางหูได้ยิน แล้วก็ภวังคจิตแล้วเป็นทางตา แล้วก็ภวังคจิต ที่ฟังท่านอาจารย์มาคร่าว ๆ พอจะสรุปได้ว่า จะไม่มีภวังคจิตคั่นอยู่ตอนจตุตถจิต และปฏิสนธิ จะไม่มีภวังคจิตคั่น

ส. เพราะว่าหลังจตุตถจิต ปฏิสนธิจิตต้องเกิดทันที

บุษบง และอันที่สอง ขณะที่เข้าฌาน ก็ไม่มีภวังคจิต

ส. ขณะที่ฌานจิตเกิดสืบต่อ

บุษบง และอันที่ ๓ คือ มรรคจิตจะเป็นผลจิต ก็ไม่มีภวังคจิต

ส. ไม่มีคะ เพราะว่าวาระเดียวกัน ภวังคจิตคั่นระหว่างทวารต่าง ๆ

บุษบง ถ้าสมมติว่าจตุตถจิตเกิด และปฏิสนธิต่อ จะเรียกว่าเป็นอนันตรปัจจัยไปใหม่คะ

ส. แน่นอนคะ

อนันตรปัจจัย หมายความว่า จิตขณะหนึ่งซึ่งเกิดและดับไป จิตที่ดับไปแล้ว เป็นปัจจัยทำให้จิตอื่นเกิดสืบต่อ เพราะเหตุว่าจิตทุกประเภท ที่ไม่ใช่จิตจิตของพระอรหันต์ เมื่อดับไปแล้ว ต้องเป็นปัจจัยให้จิตขณะต่อไปเกิดขึ้น เรียกว่า อนันตรปัจจัย คือ สืบต่อกันมาเรื่อย ๆ ตั้งแต่เข้าจนกระทั่งมาถึงเดี๋ยวนี้ ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งถึงเดี๋ยวนี้ และต่อไป

เพราะฉะนั้น แต่ละภพ แต่ละชาติ มีความตายเป็นเครื่องคั่นภพชาติ แต่ความจริงแล้ว จิตเกิดดับ สืบต่อกันไปเรื่อย ๆ

ชวนะโดยนัยของพระสูตร

ผู้ถาม จะเรียนถามอาจารย์เรื่องชวนะจิตอีกครั้ง สมมติว่าเรามองเห็นภาพ ๗
หนึ่ง จิตเห็นก็เกิดขึ้น แต่ในภาพนั้นเราไม่ต้องการเป็นอกุศล คือ เราไม่ต้องการให้จิตคิด
เกิดขึ้นมาคิด มาปรุงแต่ง เราก็หลับตาเสีย ขณะนั้นชวนะจิตเกิดหรือยังคะ

ส. คงจะไม่เข้าใจความหมายของชวนะกันว่า ชวนะ คือ อะไร โดยนัยของ
พระสูตรที่ทรงแสดงไว้ จะไม่มีสัมปฏิจฉันนจิต สันตிரณจิต วัฏฐัพพนจิต หรือชวนะจิต
เลย

เพราะฉะนั้นถ้าจะให้เข้าใจ ให้ทราบว่า ชวนะ คือ ขณะไหน เวลาที่โลภะ ความ
ติดข้องเกิดขึ้นนั่นคือ ชวนะ เวลาโกรธนั่นคือ ชวนะ เวลาที่กุศลจิตเกิด ต้องการ
ช่วยเหลือคนอื่น มีเมตตากรุณานั้นคือ ชวนะ

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า โดยนัยของพระสูตรที่ทรงแสดงว่า เมื่อเห็นแล้ว จิตเป็น
อะไร ไม่ต้องพูดถึงสัมปฏิจฉันนะ สันติริณะอะไรเลย เห็นแล้วชอบ เห็นแล้วชัง เห็นแล้ว
เป็นกุศล เห็นแล้วเป็นอกุศล

นี่คือ ความจริงโดยนัยของพระสูตร เพราะพอเห็นแล้วเกิดอะไรขึ้น ชอบหรือไม่
ชอบ ไม่ต้องไปนั่งคิดถึงสัมปฏิจฉันนะ สันติริณะเลย พอเห็นแล้วโกรธ ขณะที่กำลังโกรธ
นั่นคือ ชวนะ

เพราะฉะนั้นชวนะก็คือ กุศลจิตหรืออกุศลจิตนั่นเอง สำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์

ผู้ถาม ก็แปลว่า ขณะนั้นได้สังสมสันดานแล้วหรือคะ

ส. โลภะเกิด คนนั้นเห็นอะไรชอบหมดทุกอย่างเลย อยากจะได้ไปหมด
โลภะตลอดวัน ถ้าคนไหนที่สะสมความขุ่นเคืองใจ คนนั้นก็ขี้โมโห เจออะไรนิดหนึ่ง
ก็ไม่ถูกใจ เพราะเหตุว่าสะสม ๗ ไว้เรื่อย ๆ บางคนก็ริษยา เพราะฉะนั้นก็สะสมความ
ริษยาไว้ ความริษยาก็มีมากกว่าคนอื่นที่ไม่ได้สะสมมา

ผู้ถาม คือ พอเห็นแล้วเราไม่ต้องการจะดู หรือหลบ

ส. ไม่ต้องการเป็นจิตอะไรคะ

ผู้ถาม ก็เป็นอกุศล

ส. อกุศลก็คือ ชวนะ ที่นี้จะหายสงสัยว่า ชวนะคืออะไร ก็คือ กุศลจิต อกุศลจิต หลังจากที่เราเห็นแล้ว ได้ยินแล้ว แต่ก่อนที่จะถึงชวนะ โดยอภิธรรมแสดงไว้ ละเอียดว่า ไม่ใช่พอเห็นปุ๊บไม่ชอบปั๊บ จะต้องมิจิตเกิดดับสืบต่อทำการงานกว่าจะเป็นชวนะ เพื่อความเป็นอนัตตา ให้เห็นว่า ไม่มีใครไปทำอะไรได้

ผู้ถาม กว่าจะคิดได้ โกรธไปแล้ว

ส. ก็แล้วไป สิ่งไหนที่แล้ว ก็แล้วไป ทำไมไม่ความเป็นตัวตนมานั่งกังวล อีก กังวลซ้อนกังวลเข้าไปอีก

ผู้ถาม อันนี้เกิดจากเหตุปัจจัย

ส. เกิดจากความยึดมั่นในตัวตน

จริงสำหรับผู้ที่ประจักษ์

ผู้ถาม เมื่อตะกี้ใช้คำว่า “ทิวฐิ” ที่ผมทราบมาก็มี ๒ ทิวฐิ คือ สัมมาทิวฐิกับ มิจชาทิวฐิ ถ้าอย่างไรท่านอาจารย์กรุณาให้คำแนะนำเรื่องสัมมาทิวฐิด้วยครับ

ส. ในพระไตรปิฎก บางทีใช้คำกลาง ๆ อย่างสมาธิ ก็มีทั้งมิจชาสมาธิ และสัมมาสมาธิ ปฏิปทาการปฏิบัติก็มีทั้งสัมมาปฏิบัติและมิจชาปฏิบัติ เพราะว่า ธรรมเป็นเรื่องจริง

“ความเห็น” เป็นคำกลาง ๆ ความเห็นผิดก็อย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีจริง ความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงก็มี เพราะฉะนั้นจึงมีทั้งสัมมาทิวฐิและมิจชาทิวฐิ ถ้า มิจชาทิวฐิก็คือความเห็นผิดจากความจริง สัมมาทิวฐิก็คือความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงของธรรมนั้น ๆ สองอย่างตรงกันข้ามกัน ถ้ามิจชาทิวฐิก็เป็นอกุศล เพราะเหตุว่าเห็นผิดจากความจริง ถ้าสัมมาทิวฐิก็เป็นกุศล เพราะเห็นถูกต้องตามความจริง

ผู้ถาม คราวที่แล้วผมหลง ๆ เข้ามา ก็สนใจแต่นิพพาน อยากจะฟังเรื่อง นิพพานน่ะครับ อาจารย์จะให้รายละเอียดอะไรบ้างไหมครับในที่ประชุมแห่งนี้

ส. จริง ๆ แล้ว นิพพานมีจริงแน่นอน แต่จริงสำหรับผู้ที่ประจักษ์ เหมือน อย่างขณะนี้ทุกคนเห็น อะไรจริง สิ่งปรากฏทางตาจริง สำหรับผู้ที่กำลังเห็น เสียงก็

จริง สำหรับคนที่มีโสตประสาท คือ ไม่ใช่คนหูหนวก แต่ถ้าจะไปบอกคนหูหนวกว่า เสี่ยงเป็นอย่างนี้ อย่างนั้น อย่างไรเขาก็ไม่มีทางจะรู้ได้ เพราะเขาไม่มีโสตประสาท

เพราะฉะนั้นนิพพานก็เช่นเดียวกัน ไม่ใช่สำหรับโมหะจะรู้ ไม่ใช่สำหรับอกุศลจะรู้ แต่ต้องสำหรับโลกุตตรปัญญาจะรู้ เป็นปัญญาที่ได้อบรมจนกระทั่งถึงระดับที่ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ก่อน

เพราะฉะนั้นถึงแม้จะพูดเรื่องนิพพานเป็นปรมาัตถธรรม เป็นสภาพธรรมที่มีจริงเป็นอริยสัจจะที่ ๓ เป็นสภาพธรรมที่ตรงกันข้ามกับสังขตธรรมทั้งหลายที่เกิดดับ ก็เป็นเรื่องที่ขณะนี้ไม่ได้ปรากฏ

เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงเรื่องของจิต เจตสิก รูป ให้ปัญญาเข้าใจถูก เห็นถูก แล้วประจักษ์แจ้งเสียก่อน และเมื่อนั้นก็จะไปดำเนินทางไปสู่การประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพาน เหมือนกับจะให้คนหูหนวกได้ยิน ก็ต้องรักษาหูเสียก่อน หรือคนตาบอดจะให้เขาเห็นได้ ก็ต้องทำให้เขามีตาดีเสียก่อน จะไปพูดให้เขาเข้าใจเรื่องสิ่งที่ปรากฏทางตาโดยที่เขาไม่มีจักขุปสาท ก็เป็นการไร้ประโยชน์ เพราะว่ามีสิ่งที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้นปัญญาของผู้ใดสามารถที่จะรู้ความจริงของสิ่งที่ปรากฏแล้วขั้นไหน

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมตามลำดับ เพื่อประโยชน์ของผู้ฟังจริง ๆ เหมือนกับรักษาคคนตาบอดให้เขาเข้าใจถูกต้อง ให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง เหมือนกับพยายามให้เขามีตาดี และมองเห็นได้

เพราะฉะนั้นจากอวิชชาซึ่งไม่รู้อะไรเลย ไม่เข้าใจอะไรเลย เกิดมาแล้วก็ตายไป ไม่เกิดปัญญาอะไรเลย ก็ทรงแสดงธรรมที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน ให้มีสัมมาทิฏฐิ คือความเห็นถูกต้อง ไม่ใช่เพียงขั้นฟัง ต้องขึ้นอบรมปัญญาถึงขั้นประจักษ์แจ้งด้วย และก็ทรงนำตลอดไปจนถึงความเป็นพระอริยบุคคล ประจักษ์แจ้งในอริยสัจ ๔ ซึ่งอริยสัจที่ ๓ ก็คือ นิโรธสัจจะ ได้แก่นิพพาน ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่จะต้องประจักษ์แจ้ง มิฉะนั้นแล้วก็ดับกิเลสไม่ได้

ใครก็ตามที่คิดว่า นั่งไป ๆ แล้วกิเลสก็จะหมด โดยปัญญาไม่รู้อะไรเลย เหตุกับผลไม่ตรงกัน และนั่นไม่ใช่คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่พระอรหันต

สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้เกิดปัญญาที่จะรู้ความจริงของสิ่งที่ปรากฏ จนกระทั่งสามารถประจักษ์ลักษณะของนิพพานเมื่อไร เมื่อนั้นจึงจะดับกิเลสได้ ตามลำดับขั้น เพราะว่าปัญญามีหลายขั้น โลกียปัญญาก็ยังดับกิเลสไม่ได้ ต้องถึงโลกุตตรปัญญาจึงจะดับกิเลสได้

โลกียปัญญาก็คือ ปัญญาที่รู้จักโลก แล้วเวลานี้แม้แต่คำว่า “โลก” คำเดียวเรารู้จักหรือยัง มีใครจะให้คำอธิบายหรือความหมายของโลกเท่าที่คิดบ้างไหมคะ เพราะเหตุว่าถ้าถามปัญหาธรรมดา ๆ ที่เราใช้บ่อย ๆ ว่า โลก ก็ยังตอบไม่ถูก ถ้าไม่ได้ศึกษาธรรม

นี่แสดงให้เห็นว่าเราคิดเอง แต่เราไม่ได้ศึกษา ถ้าเราศึกษา เราจะทราบว่า แม้แต่คำว่า “โลก” สิ่งที่มีพระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้นเป็นความจริงว่า เป็นโลกจริง ๆ แต่ถ้าไม่ได้ศึกษา เราก็คิดเรื่องโลกของเราไปตามเรื่องราว โลกได้แก่ดาวดวงกลม ๆ เบี้ยว ๆ มีอะไรอยู่ในนั้น ทั้ง ๆ ที่อยู่ในโลกก็ยังไม่รู้จักโลก เกิดมาบนโลกก็ยังไม่รู้จักโลก แต่ก็พูดคำว่า “โลก” อยู่เรื่อย ๆ

เพราะฉะนั้นโลกียปัญญาไม่ใช่อย่างที่เราคิดอีกเหมือนกัน และโลกุตตรปัญญาก็ยิ่งเหนือโลก พ้นจากโลก จึงชื่อว่า “โลกุตระ”

“อุตระ” หรือ “อุดร” แปลว่า เหนือ แปลว่า พ้น เหนือโลก พ้นจากโลก

เพราะฉะนั้นการฟังธรรมต้องฟังตามลำดับ ให้เข้าใจสิ่งที่มีจริง ๆ ให้พิสูจน์ได้เสียก่อน

โลกคืออะไร

ผู้ถาม ผมขอถามเป็นปุจฉาวิสัยขึ้นให้อาจารย์อธิบายต่อว่า โลกที่พระพุทธเจ้าบัญญัติขึ้นคืออะไร และโลกุตตรปัญญานั้นมันยากเย็นไหม จะถึงมันได้ไหม

ส. อยากถึงไหมคะ หรือว่ายังไปเรื่อย ๆ ตามสบาย เพราะรู้ว่า ถ้าปัญญา ยังไม่เกิดแล้ว อย่าหวังเลย เป็นไปไม่ได้ที่จะไปถึงนิพพาน โดยที่ปัญญาไม่เกิด

คำว่า “โลก” น่าสนใจมาก โลกในพระพุทธศาสนาหมายความว่า สภาพธรรมที่แตกดับ คือ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เป็นโลก ทุกอย่างที่เกิดดับเป็นโลก

เพราะฉะนั้นนิพพานเป็นโลกุตตระ เพราะเหตุว่าไม่ใช่สภาพธรรมที่เกิดขึ้น

นี่คือ ความต่างกัน ทุกอย่างที่เกิด ที่จะไม่ดับ ไม่มี ขณะจิตแรกที่เกิดในโลกนี้ ขณะเดียวคือ ปฏิสนธิจิตเกิด แล้วดับ เพราะฉะนั้นจิตของเราแต่ละขณะเกิดแล้วดับ เกิดแล้วดับ เกิดแล้วดับ ทำกิจหน้าที่ต่าง ๆ กัน สภาพธรรมใดก็ตามที่เกิดขึ้น สภาพธรรมนั้นเป็นโลก จิตก็เป็นโลก เจตสิกก็เป็นโลก รูปก็เป็นโลก ทุกอย่าง

ถ้าประจักษ์การเกิดดับจริง ๆ จะรู้ว่า โลกสมมติที่เราเห็นว่ามันคงหนาแน่น ใหญ่โตมหัพการ แท้ที่จริงแล้ว ก็คือ กองฝุ่นหรือกลาปของส่วนที่ละเอียดที่ย่อยที่สุด เราสามารถจะแตกแยกโลกเป็นฝุ่นละออง เป็นผงธุลีอย่างละเอียดได้ นั่นคือความจริง แต่ถ้าตราบใดยังเกาะกุม ยังไม่แตกทำลาย เราก็มองเห็นเป็นก้อนใหญ่ ๆ แต่ว่าด้วยปัญญาจะเห็นได้ว่า แม้แต่สิ่งที่เราคิดว่าหนาแน่นแข็งแรง อย่างไมโครโฟน หรือเก้าอี้ หรือถ้วยแก้ว ความจริงมีอากาศธาตุแทรกคั่นอยู่อย่างละเอียดมาก จะให้แตกเดี๋ยวนี้ก็ได้ ให้ละเอียดสักเท่าไรก็ได้

นี่แสดงให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้วก็คือฝุ่นหรือผงละอองซึ่งเกิดรวมกัน เพราะฉะนั้นสภาพธรรมใดที่เกิดขึ้น สภาพธรรมนั้นดับ ในขณะที่ทุกอย่างกำลังเกิดดับ แต่เวลาที่จะประจักษ์จริง ๆ ไม่ได้ประจักษ์โลกทั้งก้อน หรือศาลาทั้งหลัง หรือตึกทั้งหลัง แล้วกับบอกว่า มองเท่าไรก็ไม่เห็นวับดับ เพราะเหตุว่าในขณะนั้นไม่ได้เห็นธรรม แต่มีความคิดนึกในสมมติบัญญัติ ในสิ่งที่เห็นว่าเป็น สิ่งหนึ่งสิ่งใด ยังไม่ได้แตกย่อยทางตา ออกจากทางหู ออกจากทางจมูก ออกจากทางลิ้น ออกจากทางกาย ออกจากทางใจ ยังไม่ได้แตกย่อยรูปตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า หรือว่าทุกรูปออกเป็นส่วนเล็ก ๆ ซึ่งละเอียดมาก

เพราะฉะนั้นถ้ายังเป็นอย่างนั้นอยู่ จะไม่ประจักษ์การเกิดดับ เพราะว่าตามความเป็นจริงแล้ว รูปแต่ละรูปเกิดจากสมุฏฐานต่างกัน กลุ่มของรูปบางรูปเกิดจากกรรมเป็นสมุฏฐาน บางรูปเกิดจากจิตเป็นสมุฏฐาน บางรูปเกิดจากอุตุเป็นสมุฏฐาน อุตุ คือ ความเย็น ความร้อน และบางรูปก็เกิดจากอาหารเป็นสมุฏฐาน แม้แต่สมุฏฐานให้เกิดรูปก็ต่างกัน

เพราะฉะนั้นรูปที่เกิดขึ้นทยอยกัน ไม่ใช่เกิดพร้อมกัน เพราะว่าในตัวก็มีรูปที่เกิดจากสมุฏฐานต่าง ๆ หรือข้างนอกตัวก็มีรูปซึ่งเกิดจากอุตุ แล้วก็ทยอยกันเกิดดับด้วย

เพราะฉะนั้นแต่ละส่วนที่ปรากฏ ที่จะปรากฏการเกิดดับได้ ต้องปรากฏเป็นส่วน ๆ ไม่ใช่รวมทั้งหมด เวลานี้ไม่มีอะไรเลยที่จะปรากฏรวมทั้งหมด ถ้ากระทบสัมผัส จะแข็งบางส่วน เพราะฉะนั้นปัญญาที่ประจักษ์ ก็ประจักษ์เฉพาะส่วนที่กำลังเกิด แล้วดับไป

ก็ต้องเป็นเรื่องที่ต้องฟังอีกเรื่อย ๆ วันเดียวคงไม่พอ และถ้าสนใจตอนไหนก็ตาม ตอนนั้น

สัตว์โลก คือ โลกของแต่ละคน

บุษบง สัตว์โลกจะเกี่ยวกับที่พระพุทธองค์หมายถึงโลกหรือเปล่าคะ

สุ. เหมือนกันค่ะ ถ้าใช้คำว่า “โลก” แล้ว ทั้ง ๓ อย่างก็ต้องเกิดดับ อย่างโอกาสโลกหมายความว่าถึงดวงดาวต่าง ๆ จักรวาลต่าง ๆ นี่คือ โอกาสโลก

โอกาส หมายถึง สถานที่ เพราะฉะนั้นโอกาสโลกก็คือ โลกซึ่งเป็นสถานที่ ต้องแตกดับด้วย เกิดดับด้วย แม้แต่สังขารโลกก็คือ สภาพธรรมใดที่เกิดขึ้น สภาพธรรมนั้นก็ดับไป

แต่ละคนที่นั่งอยู่ที่นี่ เราใช้คำว่า “สัตว์โลก” คือ สภาพธรรม ที่มีทั้งจิตและรูป มีทั้งร่างกายและจิตใจ มีจิต เจตสิก รูป เป็นสัตร ถ้าอย่างไ้ะ แก้อีกก็เป็นแต่เพียงรูป ไม่ใช่สัตร แต่ถึงจะเป็นมนุษย์ เป็นเทวดา ก็เป็นสัตว์โลกทั้งนั้น จริง ๆ แล้วก็คือ จิตเกิดขึ้นขณะหนึ่งของแต่ละคน เป็นโลกเฉพาะของแต่ละคนจริง ๆ

จิตเห็น โลกหนึ่ง ขณะไหนก็ได้ จะถือว่าเป็นขันธ์นี้หรือขันธ์โน้น หรือขันธ์ไหนก็ตาม จิตเห็นเกิดขึ้น แล้วก็ดับ

เพราะฉะนั้นสัตว์โลกก็คือ โลก ซึ่งได้แก่ จิตของแต่ละคน ซึ่งวิจิตรต่าง ๆ ไปนั่นเอง

อะไรประจักษ์นิพพาน

ศุกล เมื่อที่ท่านผู้ฟังพูดถึงนิพพาน ซึ่งน่าสนใจมาก ทีนี้เมื่อพูดถึงพระนิพพานแล้ว ข้อปฏิบัติอย่างไร ที่จะนำไปสู่การประจักษ์หรือสามารถเห็นพระนิพพานได้ตามความเป็นจริง

สุ. อะไรประจักษ์นิพพาน ต้องเป็นปัญญาที่เป็นโลกุตตระ ถ้าโลกียปัญญาที่ประจักษ์นิพพานไม่ได้ เราต้องตั้งต้นให้ถูกว่าอะไร และถ้ายังไม่มีปัญญาเลย ไปพูดให้ประจักษ์นิพพาน ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เหมือนกัน ต้องตามลำดับขั้นจริง ๆ

ศุกล เพราะฉะนั้นถ้าเป็นข้อปฏิบัติที่ผิดจากการเจริญสติปัฏฐาน หรือการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ คำว่า “นิพพาน” ก็ไม่ต้องกล่าวถึงเลย อย่างนั้นใช่ไหมครับ

สุ. ก่อนอื่นต้องทราบว่า พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของปัญญา เพราะเหตุว่าผู้ที่ตรัสรู้ ตรัสรู้ด้วยปัญญา เพราะฉะนั้นก็ทรงแสดงธรรมให้ผู้ฟังเกิดปัญญา นี่คือคุณค่ามหาศาล เพราะเหตุว่า ถ้าจะเอาทรัพย์สมบัติมาแจกคนทั้งโลก เท่าไรก็ไม่พอ และทรัพย์สมบัตินั้นก็ต้องหมด แต่ถ้าจะให้ปัญญา ให้เขาเกิดความรู้ ความเข้าใจ เป็นสมบัติอันแท้จริงของเขา ซึ่งจะติดตามไปได้ เปลี่ยนจากความไม่รู้เป็นความรู้ นั่นคือ คำสอนของพระพุทธศาสนา

เพราะฉะนั้นต้องเข้าใจว่า คำสอนใดก็ตามที่ทำให้คนเกิดปัญญา นั่นคือ คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จะไปทำสมาธิ จะไปใช้ชื่อว่า “สติปัฏฐาน” จะไปทำวิปัสสนา หรืออะไรก็ตามแต่ ปัญญาเกิดหรือเปล่า ถ้าไม่มีปัญญา หรือไม่รู้ว่ปัญญาอะไร แล้วปัญญาคืออะไร ปัญญาเกิดเมื่อไร อย่างไร ก็ไม่เรียกว่า คำสอนของพระพุทธเจ้า เพียงแต่ใช้ชื่อ คือ เอาคำไปใช้ แต่ผู้ฟังมีปัญญาหรือเปล่า ถ้าเป็นคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ทำให้เกิดปัญญามากขึ้นถูกต้องขึ้น

แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ยาก แต่ก็เป็นที่จริง ไม่ใช่ของเท็จ เป็นสัจธรรม เป็นอริยสัจธรรมด้วย แต่ต้องตั้งต้นที่หลัก คือ ปัญญา ขาดปัญญาไม่ได้ ถ้าไม่ใช่ปัญญาแล้วทั้งหมดไม่มีประโยชน์ และไม่ใช้คำสอนของพระศาสนาด้วย

ต่างกันเพราะกรรม

บุษบง ที่ฟังมานี้ก็บอกว่า เป็นการยากที่เราจะได้มาฟังพระธรรมที่ถูกต้อง คือ ๑. ต้องอยู่ในประเทศที่มีพระพุทธศาสนา ๒. ต้องคบสัตบุรุษ และมีสัตบุรุษมาบรรยายธรรมให้ฟัง ๓. ตัวเองจะต้องตั้งมั่นอยู่ในศรัทธา มีศรัทธาที่สนใจจะศึกษาพระพุทธศาสนา ๔. ต้องมีบุญที่ทำไว้แล้วในชาติก่อน

เพราะฉะนั้นคิดว่าทุกคนในที่นี้ ก็มีทั้ง ๔ ข้อนี้ได้ไหมคะ

สุ. ที่จริงแล้วจะเห็นความอัศจรรย์ของกรรม เพราะว่าเราจะมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย ทั้งหมดตั้งแต่ศีรษะจรดเท้าเพราะกรรม รูปร่างหน้าตาของเราต่างกัน แม้แต่จักขุปสาท ตา ความเผื่องใสหรือการที่เราจะมองเห็นอะไร ก็ยังต่างกัน โดยละเอียด บางคนตาดีมาก เห็นชัดเจน ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับกรรมทั้งนั้น

เพราะฉะนั้นก็จะเห็นได้ แม้แต่เสียง มีเสียงตั้งหลายเสียง เสียงดนตรี เสียงรถยนต์ เสียงใบไม้ แต่เสียงที่ฟังแล้วสามารถทำให้เราได้เข้าใจว่า อะไรคือของจริง อะไรคือธรรม อะไรเป็นสังขาร ทำให้เข้าใจพระธรรมที่ทรงแสดงเมื่อ ๒,๕๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา แต่ยังมีโอกาสที่โศตปสาท จะได้ยิน กระทบกับเสียงที่ทำให้เราสามารถเข้าใจเรื่องราวของธรรม ก็ต้องเป็นบุญในอดีตที่ได้ทำไว้แล้ว และปรากฏว่าหลายคนที่จะเข้ามาสู่การฟังพระธรรม ก็มาโดยลักษณะต่างๆ กัน บางคนก็ไม่เคยสนใจฟังวิทยุ แต่เคยได้ยินแล้วเปิดเจอธรรมพอดี นี่ก็แสดงให้เห็นว่า แต่ละคนก็ต้องมีเหตุปัจจัยที่ได้กระทำไว้แล้ว

บุษบง ที่ท่านอาจารย์ยกตัวอย่างเมื่อก็เห็นว่า เปิดวิทยุมาแล้วก็ได้ฟังธรรมพอดี ตรงกับดิฉัน ที่เปิดวิทยุมาก็ได้ฟังธรรมของท่านอาจารย์พอดี อันนี้ก็ยืนยันว่าเป็นความจริง

สุ. อันนี้ก็เป็นบุญในอดีตทำให้เกิดการฟัง หรือทำให้โศตปสาทกระทบกับเสียง

ความหมายของวิญญาน

บุษบง เมื่อที่เราได้กล่าวคำว่า “อโหสิกรรม” และ “ปัญญา” ทางโลกก็เข้าใจกันไปอีกทางหนึ่ง ก็จะมีอีกคำหนึ่งที่ดิฉันคิดว่า คำนี้ก็เป็นอีกคำหนึ่งที่ทำให้เข้าใจผิดแปลกไป คือ คำว่า “วิญญาน” โดยทั่ว ๆ ไปก่อนจะมาฟังธรรมของท่านอาจารย์ ก็เข้าใจว่า พอตายไป วิญญานก็ลอยหายไป ออกไป ก็ไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหน แต่เมื่อมาฟังท่านอาจารย์แล้ว วิญญานจะเกิดทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ คือ ทั้ง ๖ ทางจะเกิดในแต่ละขณะที่เห็น ที่ได้ยิน ที่ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส ที่กระทบสัมผัส ที่คิดนึก อันนี้จะพอกฎต้องบ้างไหมคะ

ส. ถูกต้องค่ะ เพราะเหตุว่าอย่างที่ว่า เราเข้าใจธรรมหรือคำที่ใช้กันเอง โดยที่ไม่ได้ศึกษาก็เข้าใจผิด อย่าง “วิญญาน” ก็คิดว่าต้องออกจากร่างเวลาตาย แต่เขาไม่รู้เลยว่า แท้ที่จริงแล้ว จะเรียก “วิญญาน” หรือจะเรียกว่า “จิต” ความหมายอันเดียวกัน คือ เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้

บุษบง ทีนี้ถ้าพูดให้ละเอียดขึ้น ทางตา เวลาเห็น ต้องเป็นจักขุวิญญาน

ส. หมายความว่า จิตรู้โดยอาศัยตา ถ้าไม่มีตาแล้วเห็นไม่ได้ เป็นจิตก็จริง กำลังนอนหลับไม่เห็น เป็นจิตก็จริง กำลังคิดนึกไม่เห็น เพราะฉะนั้นเป็นจิตอีกชนิดหนึ่งซึ่งต้องอาศัยตา จึงจะเกิดขึ้นเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตาได้ ชื่อว่า “จักขุวิญญาน”

ถ้าทางหู ก็เป็นจิตอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยโสตปสาท จึงเกิดขึ้นได้ยินเสียง เพราะเหตุว่าถ้าโสตปสาทไม่มี จิตได้ยินเสียงก็เกิดไม่ได้

เพราะฉะนั้นก็แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยของจิตที่จะเกิดขึ้นแต่ละขณะ ต้องอาศัยสภาพที่เป็นปัจจัยเฉพาะของจิตนั้น ๆ

บุษบง เพราะฉะนั้นความหมายของวิญญานก็กระจ่างแจ้งขึ้น พอมาถึงกาย ปสาท หมายถึง ปสาท ทั้งร่างกาย จะมีอยู่ทั่วตัว ใช่ไหมคะ

ส. ซึมซาบอยู่ทั่วตัวค่ะ

บุษบง ซึมซาบอยู่ทั่วร่างกาย

ส. เว้นส่วนที่ไม่สามารถรับกระทบกับสิ่งที่ปรากฏ อย่างเวลาที่ชา หรือ ปลายผม ปลายเล็บ ไม่มีกายปสาท ส่วนใดที่ไม่มีกายปสาท ส่วนนั้นก็ไม่กระทบกับสิ่งที่กระทบกาย

บุษบง อย่างฉิดยา เข้มมาถูกที่กาย นั้นแหละคือกระทบกายปสาท และ ขณะนั้นก็มีวิญญาณเกิดขึ้นด้วยใช่ไหมคะ

ส. ถ้าพูดถึงวิญญาณ คือ จิต ไม่เคยขาดไปเลยสักขณะเดียว ตั้งแต่เกิด จนตายแล้วแต่ว่าจิตขณะไหนทำกิจอะไร ทำหน้าที่อะไร อย่างกำลังนอนหลับสนิท จิต ก็ทำกิจภวังค์ ภวังค์ก็คือ ดำรงภพชาติ ยังไม่ให้ตาย ต้องตื่นอีก เห็นอีก ได้ยินอีก

เพราะฉะนั้นตอนที่ตื่นกับตอนที่หลับ ก็ต่างกันโดยกิจ แต่ต้องเป็นจิตที่เกิดดับ สืบต่อ และทำหน้าที่ต่าง ๆ กัน

บุษบง ถ้าพูดถึงภวังคจิต ขณะที่เกิดจะมีลักษณะอย่างไรคะ

ส. ไม่รู้อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นอนหลับสนิทเลย เป็นใคร อยู่ ที่ไหน ก็ไม่รู้

ต้องเริ่มจากโลกียปัญญาก่อน

ผู้ถาม เรื่องโลกุตตรปัญญา อาจารย์ยังไม่ได้อธิบาย เพื่อเราจะถึงโลกุตตรปัญญา จะได้ถึงนิพพาน

ส. เพื่อไม่มี มีแต่เหตุกับผล คือ ขณะนี้ทางตามีสิ่งที่กำลังปรากฏ ถ้ายังไม่ รู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏขณะนี้ ไม่มีทางที่จะรู้นิพพาน เหมือนกับเราไปอธิบาย ให้คนหูหนวกรู้เรื่องเสียง เขาก็ไม่มีทางที่จะได้ยินเสียง หรือไปพูดเรื่องสี่สนวันฉัตร ต่าง ๆ ให้คนตาบอด เขาก็ไม่มีทางที่จะเห็น

เพราะฉะนั้นต้องรักษาหู รักษาตาจากบอดให้เห็นดีเสียก่อน แล้วถึงจะสามารถ เห็นทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริงได้

ก่อนจะถึงนิพพาน จิตมี รู้ความจริงของจิตหรือยัง เจตสิกมี รู้ความจริงของ เจตสิกหรือยัง รูปมี รู้ความจริงของรูปหรือยัง

นี่คือ กำลังรักษาตาที่บอด ให้ตาดี ให้เห็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง ต้องเป็นโลกียปัญญาก่อน ก่อนที่จะถึงโลกุตตรปัญญา

ผู้ถาม อาจารย์ยกตัวอย่าง อายตนะนะครับ อย่างนั้นคนตาบอดก็ไม่มีสิทธิที่จะ
สุ. ที่จะเห็นค่ะ

ผู้ถาม อย่างเดียว จะรู้ธรรมได้ไหม

สุ. ถ้าเขาไม่ตาบอดตั้งแต่กำเนิด เขามีโอกาสจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ถ้าเขา
เกิดมาประกอบด้วยปัญญา เพราะว่าคนในโลกนี้เกิดมาไม่เหมือนกัน บางคนปัญญา
อ่อน จะบอกว่า คนปัญญาอ่อนจะรู้นิพพานได้ไหม ไม่ได้ เพราะเหตุว่าจิตของเขาขณะที่
เกิด ไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วย

เพราะฉะนั้นการเกิดของเรา เป็นผลของกรรมที่ต่างกัน อย่างกรรมที่เราทำ เช่น
เวลาให้ทานไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วยก็ได้ รักษาศีล ก็ไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วย แต่
ขณะที่เรากำลังฟังพระธรรมเป็นกรรมชนิดหนึ่ง เป็นกุศลกรรม เป็นกรรมที่
ประกอบด้วยปัญญา ขณะใดที่เข้าใจถูกต้อง ขณะนั้นเป็นปัญญา ไม่ใช่เรา เป็น
เจตสิกชนิดหนึ่งซึ่งเกิดกับจิต ทำให้จิตนั้นเป็นจิตที่ประกอบด้วยปัญญา เป็นกุศล
ประเภทที่ประกอบด้วยปัญญา

เพราะฉะนั้นถ้ากุศลนี้ให้ผล ทำให้ปฏิสนธิจิตเกิด จิตที่ปฏิสนธินั้นจะมีปัญญา
เกิดร่วมด้วย ทำให้ผู้นั้นเมื่ออบรมเจริญปัญญาขึ้น สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ถ้า
เป็นผลของกรรมที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เช่น ผลของทาน ผลของศีล ซึ่งไม่
ประกอบด้วยปัญญา ปฏิสนธิจิตของผู้นั้น เวลาที่เป็นผลของกรรมนั้น ก็ทำให้เป็น
ปฏิสนธิจิตที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา

เพราะฉะนั้นเขาฟังธรรมได้ เขาค่อย ๆ อบรมเจริญปัญญาได้ แต่ไม่สามารถรู้
แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะเหตุว่าปฏิสนธิจิตไม่ได้ประกอบด้วยปัญญา

เพราะฉะนั้นก็ต้องมีเหตุผลด้วย ไม่ใช่ทุกคนจะเหมือนกัน ต้องเป็นไปตามกรรม
ที่ได้กระทำแล้ว และเหตุก็ต้องสมควรกับผลด้วย

สังขตธรรม

จิตเป็นสภาพที่เกิดดับ เพราะเหตุว่าธรรมทั้งหลายหรือสังขารธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง จิตก็ไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วดับไป เพราะฉะนั้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงเดี๋ยวนี้ ไม่ใช่จิตดวงเดียว จิตเกิดดับทำกิจต่าง ๆ กัน แต่ละขณะ อย่างเวลาที่เป็นภวังค์ หมายความว่าขณะนั้นไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่ผัส ไม่คิดนึก แต่ว่ายังไม่ตาย เพราะอะไร เพราะจิตขณะนั้นเกิดแล้วทำภวังคกิจ คือ ดำรงภพชาติ หลังจากที่ดีขึ้น เรารู้ว่าไม่ตาย ไม่ใช่เป็นภพใหม่ ชาติใหม่

เพราะฉะนั้นก็แสดงให้เห็นว่าจิตไม่ใช่ชนิดเดียว มีหลายประเภท และต้องเกิดตามเหตุตามปัจจัยด้วย เช่น จิตเห็นต้องอาศัยจักขุปสาท ถ้าไม่มีจักขุปสาท จิตเห็นก็เกิดไม่ได้ จิตได้ยิน ก็เป็นจิตอีกชนิดหนึ่ง อีกประเภทหนึ่ง ไม่ใช่เอาจิตได้ยินมาเห็นเพราะฉะนั้นเวลาที่จิตได้ยินเกิดขึ้นแม้ในขณะนี้ก็เป็นเพียงธาตุรู้เสียง ซึ่งต้องอาศัยโสตปสาท และเราใช้คำภาษาไทยว่า “จิตได้ยิน” แต่ถ้าเป็นภาษาบาลีก็คือ โสตวิญญาน คือ จิตที่รู้โดยอาศัยหู

นี่ก็ตรง ๆ ตามธรรมชาติของสภาพธรรมนั้น ๆ แล้วในขณะที่จิต เจตสิก รูปเกิดดับขณะนั้นไม่ใช่นิพพาน จิต คือ จิต เจตสิก คือ เจตสิก รูป คือ รูป จะเป็นนิพพานไม่ได้ จิต เจตสิก รูป ไม่ใช่นิพพาน กำลังหลักก็เป็นจิต ไม่ใช่นิพพาน

ผู้ถาม จิตเกิดดับเป็นสันตติไหมครับ

ส. เป็นสังขตธรรมค่ะ

ผู้ถาม เป็นสังขตะ

ส. ค่ะ หมายความว่า สภาพธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย

ผู้ถาม จิตหรือเจตสิกกันแน่ที่เป็นสังขตธรรม

ส. จิตและเจตสิกและรูป ทั้ง ๓ อย่าง ในปรมัตถธรรม ๔ จิต เจตสิก รูป เกิดดับ เป็นสังขตธรรม สภาพธรรมใดก็ตามซึ่งเกิดดับ ภาษาบาลีใช้คำว่า “สังขตธรรม” เกิดแล้วเพราะเหตุปัจจัย นิพพานเป็นอสังขตะ ไม่เกิด ไม่ดับ และสำหรับจิต เจตสิก รูป ต้องมีปัจจัยจึงเกิดขึ้น เป็นสังขารธรรม สำหรับนิพพานนั้นเป็นวิสังขารธรรม

นี่คือ แสดงความต่างของปรมัตถธรรม ๔ ว่า ปรมัตถธรรมที่เป็นโลก เป็นโลกียะ เป็นสภาพธรรมซึ่งเกิดดับ มี ๓ ชนิด คือ จิต เจตสิก รูป ส่วนนิพพานนั้นเป็นปรมัตถธรรม แต่เป็นสภาพธรรมที่ตรงกันข้ามกับสังขตธรรม ไม่เกิดขึ้น ไม่ดับไป ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง

เพราะฉะนั้นนิพพานไม่ใช่จิต โลกุตตรจิตมีนิพพานเป็นอารมณ์ ประจักษ์ในลักษณะของนิพพาน เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นโสดาปัตติมรรคจิต โสดาปัตติผลจิต ซึ่งเมื่อประจักษ์แจ้งนิพพานแล้ว ดับกิเลสแล้ว ผู้นั้นเป็นพระโสดาบัน

เวลาที่สภากาฬามิมรรคจิต สภากาฬามิผลจิตเกิด มีนิพพานเป็นอารมณ์ เวลาที่ประจักษ์แจ้งอริยสัจธรรมดับกิเลสขั้นของพระสภากาฬามี ผู้นั้นก็เป็นพระสภากาฬามิบุคคล และอีกระดับหนึ่งคือ เมื่อประจักษ์แจ้งอริยสัจ อนาคามิมรรคจิต อนาคามิผลจิต มีนิพพานเป็นอารมณ์ จึงดับกิเลสขั้นของพระอนาคามิบุคคล และบุคคลนั้นก็จะเป็นพระอนาคามิบุคคล

จนกระทั่งในที่สุดดับกิเลสหมดไม่เหลือด้วยอรหัตตมรรคจิต อรหัตตผลจิต ซึ่งมีนิพพานเป็นอารมณ์ บุคคลนั้นก็จะเป็นพระอรหันต์

การรู้แจ้งอริยสัจธรรมต้องเป็นลำดับขั้น เพราะว่ากิเลสมีนาน ก็นับดับกิเลสเป็นขั้น ๆ กว่าที่จะถึงความเป็นพระอรหันต์ ต้องถึงการรู้แจ้งอริยสัจธรรม ถึง ๔ ขั้น

ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ได้มั๊ย

ผู้ถาม ขอบพระคุณอาจารย์ครับ ทุกคนคงได้ฟัง ถ้าเข้าใจอย่างที่อาจารย์พูดเมื่อไหร่ ผมก็พอใจแล้วสำหรับที่มาวันนี้ แต่ว่าจะทำนิพพานอารมณ์ให้ตลอดหรือต่อเนื่องตรงนี้นะครับ

ส. ทำไม่ได้ ใช้ไม่ได้ มีปัจจัยจึงเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นปัจจัยจึงสำคัญมาก อย่างเวลาเห็นสิ่งที่น่าพอใจ มีปัจจัยให้ทุกคนเป็นโสมนัสเวทนา ความรู้สึกสบายใจ ดีใจ เห็นดอกไม้สวย ๆ เห็นทุกสิ่งทุกอย่างที่น่าพอใจ ขณะนั้นโสมนัสเวทนาจะไม่เกิด

แต่ถ้าขณะใดที่เห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ จะไปยับยั้งไม่ให้โทมนัสเวทนาเกิด ก็ไม่ได้ จะต้องมีความชุ่มเคื่องใจ

เพราะฉะนั้นสภาพธรรมทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นจิต ไม่ว่าจะเป็นเจตสิก ไม่ว่าจะเป็นรูปต้องเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทั้งนั้น ไม่ใช่เราจะไปเกิดเอง ไปทำ ไปใช้ ไม่ได้เลย ไม่มีใครทำจักขุปสาท ไม่มีใครทำเห็น ไม่มีใครทำได้ยิน จิตเกิดขึ้นทำกิจเห็น หน้าที่ของจิต คือ เห็น จิตเกิดขึ้นทำกิจได้ยิน นั่นคือ หน้าที่ของจิตได้ยิน ซึ่งจิตอื่นก็ทำหน้าที่นี้ไม่ได้

เพราะฉะนั้นจะมีใครไปใช้อะไรไม่ได้เลย เพราะเหตุว่าไม่มีตัวตนที่จะใช้ สภาพธรรมทุกอย่างเกิดเพราะเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้นเราจะต้องทราบความเป็นอนัตตาว่า ถ้าเป็นอนัตตาแล้ว อนัตตาจริง ๆ คือ ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครเลย เราจะต้องค่อย ๆ เข้าใจ แม้แต่ความหมายของ “อนัตตา” ตามลำดับด้วย ต้องเข้าใจความหมายว่าสภาพธรรมเกิดจากเหตุปัจจัยจริง ๆ เมื่อนั้นจึงจะไม่มีเรา แต่ถ้ายังคิดว่าจะทำ จะใช้อยู่ ก็ยังมีตัวตน ยังมีความเป็นเรา ซึ่งไม่มีสภาพธรรมใดเลยซึ่งจะเป็นเราได้ ทุกอย่างเกิดขึ้นมีลักษณะเฉพาะของสภาพธรรมนั้น ๆ

แม้แต่เวทนา ความรู้สึก ก็มีถึง ๕ อย่าง ความรู้สึกดีใจ โสมนัสอย่างหนึ่ง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เราไม่ได้ดีใจอยู่ตลอดวัน เราไม่ได้เป็นสุขอยู่ตลอดวัน สภาพธรรมที่โทมนัส เสียใจ ชุ่มใจ ไม่สบายใจ ก็ไม่ใช่เรามีอยู่ตลอดวัน แล้วแต่มีเหตุปัจจัยก็เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป สภาพธรรมที่เป็นอุเบกขาเวทนาเฉย ๆ เราจะไปบังคับให้เปลี่ยนเป็นดีใจก็ไม่ได้ เปลี่ยนเป็นเสียใจก็ไม่ได้ เมื่อมีเหตุปัจจัยที่อุเบกขาเวทนาจะเกิด อุเบกขาเวทนาจึงเกิด แล้วก็ดับ ก็ไม่เที่ยง

ต้องเห็นความไม่เที่ยง ความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมแต่ละอย่าง กว่าเราจะเห็นจริง ๆ ว่า ไม่มีเราที่จะใช้ หรือจะทำอะไร เพราะเหตุว่าไม่มีตัวตนจริง ๆ ถ้ายังมีตัวตน ก็เป็นอัตตานุทิฏฐิ เป็นสัkkายทิฏฐิ เป็นความเห็นผิดอย่างหนึ่ง ในบรรดาความเห็นผิดมากมาย

ถ้าจะเข้าใจคำว่า “อนัตตา” ก็ต้องเข้าใจจริง ๆ ถ้าจะใช้คำว่า “เหตุปัจจัย” ก็ต้องเข้าใจจริง ๆ โดยถ่องแท้ ไม่ใช่เดี๋ยวนเป็นตัวเรา เดี๋ยวนเป็นปัจจัย เดี๋ยวนเป็นอนัตตา

เดียวเป็นอัตตา อย่างนั้นก็แสดงว่า ไม่ได้เข้าใจความหมายของคำนั้นโดยถ่องแท้ ถ้าโดยถ่องแท้ “อนัตตา” ก็คืออนัตตาล้วน ๆ เราจะบังคับกายของเราตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าก็ไม่ได้

ดิฉันมีหลานคนหนึ่ง อายุไม่มากเลย เป็นคนที่มีผมดำสวย แต่เขาก็เป็นโรคที่ทำให้ผมร่วงหมด บังคับไม่ได้เลย แล้วแต่เหตุปัจจัย จะไม่ให้ความรู้สึกชนิดหนึ่งชนิดใดเกิดก็ไม่ได้ เวลาเป็นอย่างนั้นก็ต้องมีความโหม่นสับสน มีความเสียใจ เวลาที่ผมจะขึ้นมาสักเส้นสองเส้นก็ดีใจ ก็บังคับไม่ได้อีกเหมือนกัน

นี่ก็แสดงให้เห็นว่า ความรู้สึกของใครก็บังคับไม่ได้ ไม่ว่าจะเสียใจ ดีใจ ก็ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย ต้องเข้าใจถึงความเป็นอนัตตา ต้องเข้าใจถึงเหตุปัจจัย แล้วก็จะรู้ว่า ไม่มีเรา ไม่มีตัวตน ถ้ามีเราหรือมีตัวตน นี่จะมีความทุกข์ ทุกอย่างเพื่อเรา ต้องการให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เมื่อไม่ได้ ก็เกิดโหม่นสับสน เสียใจ แต่ถ้ารู้ว่า ทุกอย่างจะเกิดขึ้นแม้แต่เห็น ก็ต้องอาศัยจักขุปสาทรูป ซึ่งกรรมเป็นปัจจัยทำให้เกิด เราจะทำให้จักขุปสาทรูปเกิดก็ไม่ได้ กรรมทำให้จักขุปสาทรูปเกิด กรรมทำให้เห็นต่างวาระว่า ขณะไหนเห็นดี ขณะไหนเห็นไม่ดี ก็เป็นไปตามกรรม ขณะใดที่เห็นสิ่งที่น่าพอใจ ก็เป็นกุศลวิบาก เป็นผลของกุศลกรรม ขณะใดที่เห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ ขณะนั้นก็เป็นอย่างวิบาก เป็นผลของอกุศลกรรม

ตรงตัว ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาจริง ๆ เพราะว่าทุกคนอยากมีแต่ความสุข ทุกคนอยากให้เห็นสิ่งที่ดี ได้ยินเสียงที่ดี แต่ว่าชีวิตก็เลือกไม่ได้ แล้วแต่ว่าวันไหน ขณะไหน ย่อยจากวันเป็นขณะจิต จะเห็นชัดว่า แต่ละขณะแล้วแต่กรรม อยู่ด้วยกรรม เป็นไปตามกรรม สมกับคำในภาษาไทยที่เราใช้ อย่าง “ถึงแก่กรรม” เมื่อถึงเวลานั้นแล้ว ใครก็จะให้มีชีวิตอยู่ต่อไปไม่ได้ เพราะว่าถึงการสิ้นสุดของกรรม และคนนั้นก็ไปตามยถากรรม คือ กรรมของตนที่ได้กระทำแล้ว ไม่ใช่คนอื่นจะมาดลบันดาลให้

เราก็จะเข้าใจคำว่า “อนัตตา” ขึ้นในชีวิตประจำวัน แล้วเราก็จะรู้ในสภาพของธรรมซึ่งเกิดดับ ซึ่งเป็นไตรลักษณ์ ซึ่งไม่เที่ยง ซึ่งเป็นทุกข์ เพราะเกิดขึ้นแล้วดับไป และไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา ต้องเข้าใจสิ่งที่มีอยู่ก่อนให้ชัดเจน ปัญญาต้องเพิ่มขึ้น

จนกระทั่งประจักษ์แจ้งจริง ๆ ไม่ใช่เพียงประมวลความคิดจากสิ่งนั้นสิ่งนี้ แล้วเข้าใจว่า นิพพานคืออย่างนั้น อย่างนี้ เพราะเหตุว่านิพพานไม่ใช่จิต ไม่ใช่เจตสิก ไม่ใช่รูป จิต เป็นจิต ไม่ใช่เจตสิก เจตสิกเป็นเจตสิก ไม่ใช่จิต ไม่ใช่รูป นิพพานเป็นนิพพาน ไม่ใช่รูป ไม่ใช่เจตสิก ไม่ใช่จิต

ปัญญาต้องอาศัยการฟังธรรม

ผู้ถาม ก็มีความรู้สึกอย่างที่ว่าอาจารย์กล่าวเมื่อกี้ คือ ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย มีความรู้สึกว่า ถ้าเราไม่คิด จะปล่อยให้เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยไปวัน ๆ หนึ่ง ถ้าหากว่าเราสร้างเหตุปัจจัยดี ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติจะต้องดี อย่างนั้น

ส. ไม่มีเราที่จะสร้าง แต่มีความรู้เรื่องปัจจัย อย่างความรู้เรื่องการฟังธรรม เราารู้เลยว่า ได้ยินได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน ไซ้ใหม่คะ ธรรมต้องเป็นสิ่งที่เราไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน ก่อนการตรัสรู้เราได้ยินสรวลเรื่องจากครูทั้งหลาย ในสมัย ไนน์มกขลิโคศล สัญชัยเวลัฏฐบุตร หลายอาจารย์ทีเดียว แต่เรายังไม่เคยฟังธรรมที่เราไม่เคยฟังมาก่อน

ก่อนการฟังธรรม เราจะฟังเรื่องละความประพฤติ ทำความดี รักษาศีล ก็เท่านั้นเอง แต่ไม่มีคำสอนซึ่งเราไม่ได้ยินได้ฟังมาก่อน เรื่องจิตซึ่งเกิดดับ เรื่องเจตสิกซึ่งเป็นสภาพซึ่งเกิดกับจิต เรื่องรูปซึ่งเกิดขึ้นเพราะปัจจัย คือ กรรมบ้าง จิตบ้าง อุดุบ้าง อาหารบ้าง เรื่องนิพพาน เราก็ไม่เคยรู้มาเลย

เพราะฉะนั้นการฟังธรรม ทำให้เราได้ยินได้ฟังสิ่งซึ่งเราไม่เคยได้ฟังมาก่อน เพราะฉะนั้น เราเริ่มเห็นประโยชน์ของการฟัง และเรารู้ว่าปัจจัยของการให้ปัญญาเกิดก็คือ การฟัง ถ้าไม่มีการฟังแล้ว จะให้เราคิดเอง นึกเอง เป็นไปไม่ได้เลย ต้องผิด เพราะว่าไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้มีปัญญาบารมีมาที่จะตรัสรู้ลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งเกิดจนตายก็เห็นทางตา แต่ไม่เคยรู้ความจริง

เพราะฉะนั้นเราถึงเห็นประโยชน์ของการฟัง และเราจะรู้ว่าปัญญาจะเจริญขึ้น เพราะฟัง จึงได้ฟัง แต่ไม่ใช่เราจะทำอย่างนั้น เราจะทำอย่างนี้ เพื่อให้ปัญญาเกิด แต่เพราะรู้ปัจจัยว่า ปัญญานั้นต้องอาศัยการฟัง และการฟังไม่ใช่การได้ยิน เพราะได้ยินแต่ไม่ฟังก็ได้ ได้ยินใหม่ ก็ได้ยิน แต่ก็ผ่านไป แต่ฟังต้องคิด ต้องพิจารณาใน เหตุผลว่าถูกต้อง เป็นความจริงใหม่ พิสูจน์ได้ใหม่ ขณะนี้เป็นความจริงอย่างนั้นหรือ เปล่า

นี่คือ การฟัง แต่การฟังที่ถูกต้องยิ่งกว่านั้นก็คือ ต้องประพฤติปฏิบัติตามด้วย ไม่ใช่เพียงแค่ฟังเท่านั้น

เพราะฉะนั้นการอบรมจิตใจ ก็จะต้องเป็นไปตามลำดับขั้นจริง ๆ อย่างเราได้ฟัง เรื่องโลกะ เป็นสิ่งที่นำความทุกข์มาให้ ความติดข้องนี้ ไม่ว่าเราอยากได้อะไร หรือ ต้องการอะไร ให้ทราบว่าเป็นทุกข์จริง ๆ ถ้าเพียงไม่ต้องการ จะสุขสักแค่ไหน เบาลายยันทีเลย ไม่ต้องไปแสวงหา ไม่ต้องไปเก็บรักษา ไม่ต้องไป ประคับประคอง ไม่ต้องไปนั่งหวง หยิบขึ้นมาดู วันละหลาย ๆ ครั้ง ว่ายังอยู่หรือเปล่า

นี่แสดงให้เห็นว่า เราเริ่มจะเห็นโทษของสิ่งที่มีโทษจริง ๆ แต่ยังละไม่ได้ นี่คือการ เข้าใจถูก เพราะฉะนั้นเราก็จะต้องรู้ตามความเป็นจริงว่า การฟังธรรม เพื่อให้เรา รู้จักสภาพธรรมตามความเป็นจริง แม้ว่ายังไม่สามารถประพฤติปฏิบัติตาม คือ ละ เพราะเหตุว่า ตัวตนละไม่ได้ อวิชชาละไม่ได้ อกุศลละกิเลสไม่ได้เลย ต้องเป็นปัญญาที่ เพิ่มขึ้น

เพราะฉะนั้นเราก็รู้ปัจจัย ที่จะทำให้เกิดปัญญาว่า ต้องอาศัยการฟัง และการ ฟังวันนี้กับอีก ๒๐ ปีข้างหน้าจะผิดกัน จะมีความเข้าใจที่เร็วขึ้น ถูกต้องละเอียดขึ้น เหมือนคนที่ฟังมาแล้ว ๒๐ ปี กับคนที่เพิ่งเริ่มฟัง การฟังของเขาก็ต้องผิดกัน สำหรับ คนที่ฟังแล้วพิจารณาไตร่ตรองและเห็นประโยชน์

เพราะฉะนั้นปัญญาก็จะค่อย ๆ เจริญขึ้นตามเหตุตามปัจจัย โดยที่ไม่มีใครไป บังคับหรือ ไปทำอะไรได้ คือ อะไรที่ยังสงสัย ข้องใจ ไม่แน่ใจ เราควรเข้าใจเรื่องนั้น ให้ถูกต้องจริง ๆ เพราะสำคัญที่สุด คือ ความเข้าใจถูก ความเข้าใจของแต่ละคน ต่างกันแน่นอน แต่ถ้าเราได้ศึกษาเรื่องของเหตุผลแล้ว เราจะได้ค่อย ๆ พิจารณา

จนกระทั่งเราเกิดความมั่นใจว่า สิ่งที่ถูกต้อนั้น คือ อย่างไร และเป็นไปตามสภาพ
ธรรมตามความเป็นจริง เป็นไปตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงหรือเปล่า โดยไม่ใช่
เอาความเห็นของเราเท่านั้นหรือว่าถ้าเรายังเชื่ออะไรอยู่ ก็เชื่อต่อไปโดยที่ไม่ยอมเลิก
แม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่มีเหตุผลเลย ก็ยังเชื่ออยู่ ก็ไม่มีประโยชน์อะไร เพราะเหตุว่าเท่ากับ
เราเก็บความไม่รู้ เก็บความไม่มีเหตุผลเอาไว้

ถ้าเป็นอย่างนั้น จะไม่ถึงพระพุทธศาสนาแน่นอน ผู้ที่จะเข้าถึงพระธรรมหรือ
พระพุทธศาสนา ต้องเป็นคนตรงและมีเหตุผล และรู้ว่าการเข้าใจถูกเป็นสิ่งที่ถูกต้อง
ที่สุด แทนที่จะไปเก็บความสงสัย ความไม่รู้ หรือความเข้าใจผิดไว้

เกิดความสงสัย

ผู้ถาม ถ้าผมจะถามเรื่องที่ประสบมากับตนเองได้หรือเปล่าครับ

ส. ได้ค่ะ

ผู้ถาม คือ ตอนที่ผมบวช เสียงต้องมีต้นเหตุที่ทำให้เราได้ยิน ใช่ไหมครับ มีอยู่
คืนหนึ่งตื่นขึ้นมารู้สึกได้ยินเสียงสวดมนต์ ตอนแรกคิดว่าหูคงฟาด ก็ได้ไปตรวจรอบวัด
ในวิหารก็ไม่มีที่มาของเสียง อันนี้อาจารย์คิดว่า น่าจะเป็นเพราะอะไรครับ เสียงที่ได้ยิน
นี้

ส. จริง ๆ แล้ว ธรรมดาเวลานี้ เราก็ได้ยิน เวลาที่ได้ยิน ไม่ได้สงสัยเลย

ผู้ถาม คือ ผมสงสัยที่ว่า เสียงนั้นเกิดจากไหน และมาจากที่ไหน

ส. ก่อนที่จะไปจุดนั้นเราต้องเข้าใจความจริงว่า ขณะนี้ก็มีเสียงที่ได้ยิน
กำลังได้ยินเสียงขณะนี้ ไม่มีความสงสัยในเสียงที่ได้ยิน

ผู้ถาม ผมสงสัยแต่ว่าหาที่มาไม่เจอแค่นั้น แต่รู้ว่ามาจากที่โบสถ์ ผมอยากจะ
รู้ว่า ที่มาคืออะไร มันมาอย่างไร

ส. ถ้าโดยในลักษณะนี้ ไม่มีทางหมดความสงสัยแน่นอน เพราะยังไม่
เข้าใจเสียงที่กำลังปรากฏในขณะนี้ กับได้ยินที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เรื่องสงสัยจะมี
มาก ๆ เลยตลอดชีวิต ตื่นขึ้นมากลางดึก ได้ยินเสียงอะไร ถึงแม้จะไม่ใช่เสียงสวดมนต์

ขอให้ลองคิดดู ตื่นขึ้นมากลางดึก ได้ยินเสียงอะไรก็ตาม แม้จะไม่ใช่เสียงสวดมนต์ สงสัยแล้วว่า นี่เสียงอะไร จะเป็นเสียงหนูหรือจะเป็นเสียงสัตว์ชนิดหนึ่งชนิดใด หรือจะเป็นเสียงอะไร ต้องมีความสงสัย และความสงสัยอย่างนี้ ก็ไม่มีทางหมดไปได้เลย ถ้าไม่รู้จักความจริงของเสียง กับ ได้ยิน ที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ซึ่งเป็นของจริง

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ปัญญาเป็นสภาพที่เข้าใจถูกต้องในสิ่งที่กำลังปรากฏ ถ้าในขณะนั้นมีตัวเรา มีตัวตน ต้องมีสิ่งอื่น คือ เอ๊ะ นี่เสียงอะไรมาจากไหน เพราะเหตุว่ายังมีความเป็นตัวเราที่ได้ยิน

เพราะฉะนั้นการที่จะรู้ว่า เสียงนั้นเกิดปรากฏแล้วหมดไป ไม่มีอะไรเลย จะถูกต้องหรือไม่ คือ เราต้องเข้าใจลึกมากเมื่อพูดถึงความจริงในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าขณะไหนทั้งสิ้น ขณะนี้หรือขณะที่ตื่นมา จะได้ยินเสียงอะไรก็ตาม ถ้ายังมีเรา ยังมีตัวตน ก็จะต้องมีความสงสัยว่า นั่นเสียงอะไร

แต่ความจริงเสียงหมดแล้ว สภาพที่ได้ยินหมดแล้ว และถ้าขณะนั้นมีปัญญารู้ อย่างนั้นจริง ๆ จะไม่สงสัยอะไรเลย จะหมดความสงสัย แต่ถ้าไม่เข้าใจ จะต้องมีความสงสัยตลอดชีวิต ไม่ใช่เสียงสวดมนต์ ก็เป็นเสียงอื่น ก็ยังคงสงสัยอยู่ เพราะว่ายังไม่มีความรู้ในลักษณะของเสียงกับลักษณะของได้ยิน ใครจะบอกอย่างไร ก็ไม่หมดสงสัย แล้วก็ยังมีอีกด้วย ไม่ใช่แต่เฉพาะครั้งนั้นครั้งเดียว แล้วเราจะเก็บความสงสัยนี้ไว้เรื่อย ๆ หรือ คือ ไม่รู้จักความจริงของได้ยินกับเสียงสักทีหนึ่ง มีความเป็นตัวตนตลอดเวลา ก็ต้องมีความสงสัยไปอีก

สักวันหนึ่งตื่นขึ้นมาตอนดึก ก็ต้องมีความสงสัยว่า เสียงอะไร และก็มีความนึกคิดที่ต่างกันว่า อันนั้นเป็นเสียงสวดมนต์ และมาจากไหน ก็คิดสงสัยยาวไปอีก ซึ่งเรื่องจะตัดความสงสัย ต้องด้วยการเจริญปัญญา รู้ความจริง ถ้าทราบใดที่ปัญญายังไม่รู้จักความจริง ต้องมีเรื่องสงสัยอีก

เพราะฉะนั้นในพระพุทธศาสนา คำตอบไม่ได้ไปตอบตามสถานการณ์ คนนี้มีเรื่องนี้ ก็จะตอบไปเป็นอย่างนี้ อย่างนั้น คนนั้นมีเรื่องนี้ ก็จะตอบไปว่าเป็นอย่างนั้น แต่จะตอบถึงต้นตอ คือ ให้ผู้ถามเกิดปัญญาที่สามารถรู้ความจริงด้วยตัวเอง จนหมดความสงสัยได้ ไม่อย่างนั้นคำถามนี้จะมีอีก อาจจะมีทุกวันก็ได้ ก็ไม่หมด

เพราะฉะนั้นทางที่ดีที่สุด คือ ศึกษาให้สามารถรู้ความจริงของเห็นในขณะนี้ ของได้ยินในขณะนี้ ของคิดนึกในขณะนี้ แล้วจะรู้ความจริงว่า แท้ที่จริงก็คือ คิด เสียงหมดไปแล้ว แต่คิดติดตามเสียง ไกลจนกระทั่งว่าเสียงนั้นเกิดจากอะไร และเป็น เสียงอะไร และบางคนอาจจะตามไกลไปจนกระทั่งถึงว่า เป็นเสียงเทวดา เป็นเสียง อะไร ค้นคว้าหาเหตุไปผูกพัน

เรื่องของความผูกพัน คือ เรื่องของความไม่รู้ และก็ เป็นความคิดนึก เทวดาก็ไม่เห็น แต่เรายังอุตส่าห์ไปคิดไปนึกว่า นี่เป็นเสียงเทวดา ถึงเป็นเสียงเทพ ก็หมด เสียงอะไรเกิดขึ้น ก็หมดทั้งนั้น แล้วได้ยินก็ต้องดับไปด้วย และจริง ๆ แล้วก็มีเพียง สภาพธรรมที่เป็นปรมัตถธรรมเพียง ๓ อย่าง ซึ่งเกิดขึ้น คือ เป็นจิต เป็นเจตสิก เป็น รูปเท่านั้น ถ้าจะให้หมดความสงสัยจริง ๆ ต้องเข้าใจเรื่องนี้ เรื่องนามธรรม เรื่อง รูปธรรม

เจ้ากรรมนายเวร

ศุกล เกี่ยวกับภายหลังได้ทำกุศล ไม่ว่าจะ เป็นทานถวายสิ่งของต่าง ๆ มักจะมีผู้กล่าวนำว่า ควรอุทิศส่วนกุศลให้กับ “เจ้ากรรมนายเวร” อยากให้ท่านอาจารย์ อธิบายให้เข้าใจคำว่า “เจ้ากรรมนายเวร” กับ “ผู้มีพระคุณในอดีตอนันตชาติ” ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรครับ

สุ. ที่ทุกคนเกิดมานั่งที่นี่ เจ้ากรรมนายเวรทำให้เกิดขึ้นหรือเปล่า ต้องคิด ตั้งแต่ครั้งแรกที่เราเกิดมาในโลกนี้เลย มีเจ้ากรรมนายเวรไหนที่ทำให้เราเกิด

ศุกล จากที่ได้ศึกษามากับบอกว่า ทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง หมายความว่า มีการกระทำทั้งที่เป็นบุญและเป็นบาป

สุ. เพราะฉะนั้นไม่มีเจ้ากรรมนายเวรแน่ที่ทำให้เราเกิดมา เราเกิดมาเพราะกรรมที่เราได้ทำแล้ว ซึ่งเลือกไม่ได้ด้วย เพราะว่ากรรมในวันหนึ่ง ๆ มีมาก ทางกายทาง วาจา ทางใจ แล้วชาติหนึ่งจะมีกรรมสักเท่าไร และเราเกิดมาก็ชาติแล้วในแสนโกฏีกับ นับไม่ถ้วน แต่ว่ากรรมหนึ่งกรรมเดียวเท่านั้นที่สูงอม พร้อมที่จะให้ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น โดยที่เราเลือกไม่ได้

แต่ละคนที่นั่งอยู่ในที่นี้ จะมีกรรมที่จะทำให้เกิดเป็นเทวดา มีกรรมที่จะทำให้เกิดเป็นเปรต มีกรรมที่จะทำให้เกิดในนรก มีกรรมที่จะทำให้เกิดเป็นเศรษฐี มีกรรมที่จะทำให้เกิดความยากไร้ แต่ว่าทำไมต่างกัน เพราะเหตุว่าแล้วแต่กรรมหนึ่งกรรมใดจะสุกงอม พร้อมทั้งจะเกิดเป็นบุคคลนี้ในชาตินี้ ก็เป็นเฉพาะชาตินี้ ช่วงนี้เท่านั้นที่จะเป็น คนนี้ เมื่อสิ้นกรรมนี้ ถึงแก่กรรม หหมดแล้ว ก็จะมีกรรมอื่นซึ่งสุกงอม พร้อมทั้งจะให้ปฏิสนธิจิตเกิด เป็นบุคคลใหม่ต่อไป

เพราะฉะนั้นไม่มีเจ้ากรรมนายเวรที่จะให้ใครเกิดมา นี่เป็นของที่แน่นอน เป็นกรรมของเราเอง นี่ ๑ ขณะที่เกิด และกรรมก็ทำให้เราดำรงชีวิตอยู่ เพราะว่าปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นเป็นขณะแรก แล้วดับไป

แต่กรรมก็ยังทำให้ดำรงภพชาติของความเป็นบุคคลนี้ ยังไม่ให้ตาย ยังให้จิตเกิดดับสืบต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะมีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การกระทบสัมผัส การคิดนึก ซึ่งเป็นชีวิตประจำวัน ทางตาที่เห็น ก็เป็นเพราะกรรมหนึ่ง ทำให้จักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็นสิ่งที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ถ้าเป็นผลของกุศล ก็ทำให้เห็นสิ่งที่ดี ถ้าเป็นผลของอกุศล ก็ทำให้เห็นสิ่งที่ไม่ดี มีเจ้ากรรมนายเวรไหนที่จะทำให้เรา หลังจากปฏิสนธิจิตแล้ว ยังไม่ให้ตาย เจ้ากรรมนายเวรทำได้ไหม นอกจากกรรมนั้น ที่เมื่อยังมีโอกาสเป็นบุคคลนั้น ก็ให้เป็นบุคคลนั้น ไปตราบจนกว่าจะหมดกรรมนั้น

เจ้ากรรมนายเวรไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเลย และแม้แต่การเห็น เจ้ากรรมนายเวรก็ทำให้เราเห็นไม่ได้ มีจักขุปสาทเกิดเพราะกรรม เวลาที่ใครไม่มีจักขุปสาท คือ คนตาบอด ก็แสดงว่าไม่มีกรรมที่ทำให้จักขุปสาทรูปเกิด คนนั้นจึงตาบอด ไม่มีเจ้ากรรมนายเวรไหนที่จะสร้างตา ไม่มีเจ้ากรรมนายเวรไหนที่จะสร้างหู จมูก ลิ้น กาย ทั้งหมดเกิดขึ้นเพราะกรรม

เพราะฉะนั้นจริง ๆ แล้ว ทุกคนเมื่อได้กระทำเหตุ คือ กรรม กรรมนั้นแหละเมื่อเป็นเหตุแล้ว ก็จะเป็นปัจจัยให้จิตอีกประเภทหนึ่งซึ่งเป็นวิบากเกิดขึ้น เห็น ได้ยิน ได้กลิ่นลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ให้ทราบว่า นี่เป็นผลของกรรมที่ได้กระทำไว้ ไม่มีเจ้ากรรมนายเวรจะมามีอิทธิพลใด ๆ เลยทั้งสิ้น เพราะว่าทุกคนมีกรรมเป็นของของตนจริง ๆ

ถ้าเป็นผู้มั่นคงในกรรม ทุกคนจะทำความดี เพราะเห็นโทษของอกุศลกรรม ถ้าเป็นผู้ที่เชื่อมั่นในกรรมจริง ๆ ซึ่งการจะเชื่อมั่นในกรรม ไม่ใช่ให้เราคิดถึงเหตุการณ์ยาว ๆ วันหนึ่งหรือช่วงหนึ่ง แต่ทุกขณะจิตที่แตกย่อยออกมาเป็นชั่วขณะหนึ่ง ๆ ให้ทราบว่า ไม่มีใครจะบันดาลให้เกิดได้เลย นอกจากมีเหตุปัจจัยที่ทำให้เห็น ก็ต้องเป็นเพราะกรรมทำให้เห็น ได้ยินก็ต้องเป็นเพราะกรรมทำให้ได้ยิน แล้วก็ปฏิจจสมุปบาทของตัวเองด้วย

เพราะฉะนั้นช่วงหนึ่งของชีวิตก็มี ๒ ส่วน คือ ส่วนหนึ่งเป็นผลของกรรม และอีกส่วนหนึ่งที่เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้กลิ่นแล้ว ลิ้มรสแล้ว กระพบสัมผัสซึ่งเป็นวิบาก เป็นผลของกรรมแล้ว ก็ยังมีความพอใจบ้าง ไม่พอใจบ้างในสิ่งที่เห็น ที่ได้ยิน เป็นต้น

เพราะฉะนั้นนี่เป็นอีกตอนหนึ่งซึ่งเป็นเหตุที่จะเกิดกรรม ที่จะทำให้เกิดผลข้างหน้า

เพราะฉะนั้นเราจะรู้เลยว่า ถ้าเห็นแล้วเกิดอกุศล ก็จะเป็นช่องทางที่จะทำให้อกุศลกรรมเกิดขึ้น แล้วก็ทำให้เกิดอกุศลวิบาก คือ ผลของอกุศลกรรมนั้นอีกวนเวียนไปเรื่อย ๆ และเจ้ากรรมนายเวรจะอยู่ที่ไหน

บุญ บาปอยู่ที่จิตของแต่ละคน

ศุกล การปฏิบัติหลังจากที่แต่ละท่านได้ทำกุศลแล้ว คือ การอุทิศส่วนกุศลให้ผู้มีพระคุณและเทวดา อมนุษย์ทั้งหลาย อย่างนี้จะถูกต้องไหมครับ

ส. เพราะว่ากุศลมีหลายอย่าง กุศลในเรื่องทาน การให้ ไม่ใช่เฉพาะขณะให้เท่านั้น หลังจากที่ได้ให้แล้ว เราก็ยังสามารถที่จะอุทิศส่วนกุศลให้บุคคลอื่นได้อนุโมทนา คือ ได้เกิดกุศลจิตที่ยินดีด้วย บันเทิงตามในกุศลที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดได้ทำแล้ว

ขณะที่จิตเกิดยินดีด้วย อนุโมทนา ขณะนั้นเป็นกุศลจิต เวลาที่เราเห็นคนทำดี ถ้าเป็นคนที่เราชังริษยา ขี้จิกจิก ต่อให้คนนั้นจะทำดี แต่ถ้าเราไม่ชอบคนนั้น เราจะมองไม่เห็นเลยว่า สิ่งที่เขาทำเป็นสิ่งที่ดี มีเรื่องดี มีเรื่องว่าได้สารพัด นั่นคือ ผู้ที่ขณะนั้นเป็นอกุศลจิต ไม่อนุโมทนาในสิ่งที่ดีที่คนอื่นทำ มองเห็นเป็นคน แล้วก็ก็เป็นคนที่ไม่ชอบ

ลืมนึกว่า แท้ที่จริงแล้วเป็นการกระทำดี ซึ่งไม่ว่าใครทำ ก็ต้องดี เพราะว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดี

เวลาที่เราให้ทานแล้ว เราก็มองว่า บุคคลที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เขาอาจจะเกิดในภูมิที่ทุกข์ยากลำบาก เช่น เกิดเป็นเปรต ถ้าเกิดในนรก เขาก็ไม่สามารถที่จะอนุโมทนาหรือล่วงรู้ได้ ผู้ที่เกิดเป็นเปรตหรือเกิดเป็นเทพสามารถที่จะเกิดกุศลจิต อนุโมทนาได้

เพราะฉะนั้นเมื่อได้ทำกุศลแล้ว ก็ตั้งใจอุทิศส่วนกุศลที่ได้ทำ เพื่อให้คนอื่นได้รู้และอนุโมทนา แต่ไม่ใช่หมายความว่า ไปส่งบุญให้เขา แล้วเขาก็ได้รับ นั่นผิด บุญอยู่ที่จิตใจของแต่ละคน บาปก็อยู่ที่จิตใจของแต่ละคน

เราใช้คำว่า “กุศลจิต” คือ จิตที่ตั้งงาม “อกุศลจิต” คือ จิตที่ไม่ตั้งงาม เพราะฉะนั้นไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะไปยกจิตของเราให้กับใคร เอาบุญอันนี้ไปให้คนอื่น ไม่ได้ ของใครก็ของคนนั้น จิตใครก็จิตของคนนั้น

เพราะฉะนั้นถ้าคนนั้นรู้แล้ว ไม่อนุโมทนา ต่อให้เราบอกว่า “ขอจงมีจิตโสมนัสยินดีอนุโมทนา” เมื่อคนนั้นไม่อนุโมทนา กุศลจิตเขาไม่เกิด แล้วเราจะเอาบุญของใครไปให้ บุญไม่ใช่สิ่งที่จะหยิบยื่น ยกให้ใครได้ แต่เป็นเรื่องจิตของคนนั้น ขณะที่ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ เป็นสภาพจิตที่ตั้งงามจึงจะเป็นกุศล

เพราะฉะนั้นการอุทิศส่วนกุศลมีมาตั้งแต่ในครั้งพุทธกาล เมื่อครั้งที่พระเจ้าพิมพิสารได้เชิญเสด็จพระผู้มีพระภาคไปประทับที่เมืองของพระองค์ แล้วมีการถวายทานอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งเป็นเปรตมานานแสนนานทีเดียว และพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า เมื่อเปรตซึ่งเป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารได้รับการอุทิศส่วนกุศลแล้ว มีจิตโสมนัสยินดีอนุโมทนา ก็จะได้รับกุศลวิบาก พ้นจากสภาพของความเป็นเปรต

เพราะฉะนั้นนี่ก็แสดงให้เห็นว่า ในเรื่องของทาน เมื่อได้กระทำกุศล คือ การให้ไปแล้ว เราก็สามารถกระทำกุศลเนื่องกับทานนั้นต่อ โดยอุทิศส่วนกุศลให้ แต่จริง ๆ แล้วไม่ใช่เฉพาะทานเท่านั้น กุศลทุกประเภทที่สามารถอุทิศให้ แล้วแต่บุคคลใดจะอนุโมทนาหรือไม่อนุโมทนา และอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า ถึงแม้เขาจะไม่บอกว่าอุทิศให้

แต่ผู้ใดที่ล่วงรู้และอนุโมทนา ก็เป็นกุศลจิตของคนนั้น จะไปเปลี่ยนกุศลจิตของคนที่เกิดอนุโมทนา ให้ไม่เป็นกุศลไม่ได้

นี่ต้องเป็นเหตุเป็นผลว่า ไม่ใช่เรื่องหยิบยกยื่นให้ ไม่ใช่เรื่องบังคับ ไม่ใช่เรื่องที่เรากุศลแล้วเขาต้องได้รับ แต่เป็นเรื่องสภาพจิตของเขาเอง ที่จะเป็นกุศลหรือไม่เป็นกุศล และสำหรับการอุทิศส่วนกุศล จะเห็นได้ว่าเราจะอุทิศให้กับผู้มีคุณ เช่น มารดา บิดา ใครก็ตาม เพื่อนฝูงมิตรสหายซึ่งได้กระทำดีต่อเรา และเขาสิ้นชีวิตไปแล้ว ถ้ามีโอกาสที่เราจะทำการตอบแทนในสิ่งที่ดีที่เขาได้กระทำแล้ว เราก็อุทิศส่วนกุศลให้

แต่ที่นี้ถ้ายาวไปก็คงจะนึกไม่ออกบ้าง เพราะฉะนั้นเราก็สามารถจะกล่าวรวมไปได้เลยว่า นอกจากบิดามารดาแล้ว ก็ยังมีผู้มีพระคุณทั้งหมด ครูบาอาจารย์ แต่บางครั้งดิฉันก็จะใช้คำว่า “ผู้มีพระคุณ” ซึ่งก็รวมท่านอื่น ๆ ด้วย กว้างออกไปอีก แล้วก็เทพและอมนุษย์ทั้งหลาย ก็เท่าที่จะรวม ๆ อุทิศไปได้

ขอพร - ให้พร ๑

ศุกล เรื่องการขอพร จะว่าเป็นประเพณีของชาวไทยก็ไม่ผิด เช่น ในวันสงกรานต์ก็ดี วันขึ้นปีใหม่ก็ดี บุคคลที่ได้รับการเคารพนับถือ ไม่ว่าจะพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ก็จะมีลูกหลาน ผู้ได้บังคับบัญชา ก็จะมีคนมาแสดงความเคารพ แล้วขอให้ผู้ใหญ่ นั้นให้พร ที่นี้ผู้ที่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาเข้าใจแล้ว ก็รู้สึกว่ แล้วเราจะเอาพรอะไรไปให้ พุดไปก็กลัวว่าจะเป็นมุสา ถ้าเป็นสิ่งที่ถูกที่ควร ท่านอาจารย์จะมีคำแนะนำอย่างไรที่จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่ถูกขอรับรองให้ให้พรในโอกาสต่อไป

ส. คือ ตามเหตุผล ตามความเป็นจริงซึ่งคงจะต้องอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นหลัก มิฉะนั้นแล้วเราก็ทำตาม ๆ กันไป โดยไม่เกิดความรู้ความเข้าใจอะไรเลย แม้แต่ว่า “พร” คืออะไร

ในพระพุทธศาสนา จะต้องตั้งต้นด้วย “คืออะไร” ให้เข้าใจจริง ๆ ให้เข้าใจถูกต้องไม่ใช่พุดตาม ๆ กันไป แล้วก็ไม่ว่าคืออะไร

จริง ๆ แล้ว “พร” ก็มาจากภาษาบาลีที่ใช้คำว่า “วร” หรือภาษาไทยจะใช้คำว่า “วร” และ “ว” กับ “พ” ใช้แทนกันได้ เพราะฉะนั้นแทนที่จะเป็น วร วร ก็เป็น “พร” หมายถึงสิ่งประเสริฐ อยากได้ไหม พอพูดว่า พร คือ สิ่งประเสริฐ อยากได้ไหม ตามความเป็นจริงอย่างจริงใจทีเดียว อยากได้สิ่งประเสริฐไหม อยากได้แล้ว อะไรที่เป็นสิ่งประเสริฐที่อยากจะได้

นี่ต้องเป็นผู้มีเหตุผลจริง ๆ ไม่ใช่เพียงประเสริฐก็อยากจะได้แล้ว แต่ไม่ได้พิจารณาให้ลึกซึ้งจริง ๆ ว่า อะไรที่เป็นสิ่งประเสริฐที่อยากจะได้

ที่นี้ความเห็นของแต่ละคนก็ไม่เหมือนกันแล้ว อะไรเป็นสิ่งประเสริฐที่อยากจะได้ เพราะฉะนั้นขอความเห็นด้วยว่า มีอะไรซึ่งเป็นสิ่งประเสริฐที่อยากจะได้ในเมื่อเมื่อนี้ทุกคนบอกว่า อยากจะได้ทั้งนั้นเลย แล้วพอทราบความหมายว่า พร คือ สิ่งประเสริฐ ก็ควรจะถามตัวเองว่า สิ่งประเสริฐที่อยากจะได้ นั่นคืออะไร

ธนิต คือ ความสุขครับ

สุ. ความสุขประเสริฐแน่หรือคะ

ธนิต ทุกวันนี้เขาบอกว่า ถ้าเขามีเงินมาก ๆ เขาก็มีความสุข และต่อมาก็อยากอายุยืน

สุ. ทุกคนคงเหมือนกัน ขอความสุข ไม่เหมือนหรือ ถ้าอย่างนั้นเชิญบอกว่าอะไรเป็นสิ่งประเสริฐที่ต้องการ ความเข้าใจธรรม

ที่จริงน่าจะมีมากที่สุดที่ต้องการ คือ ความสุข และต้องการอายุยืน และต้องการเข้าใจธรรม มีอะไรอีกไหม

พรชัย จริง ๆ แล้วเมื่อศึกษาธรรมเข้าใจหนทางแล้ว ก็อยากเป็นอยู่สบายและศึกษาธรรมด้วย ๒ อย่างครับ

สุ. อยากได้ทุกอย่างที่ดี

พรชัย ครับ

สุ มีใครคิดถึงความดีบ้างไหมว่าเป็นสิ่งประเสริฐ มีแต่อยากได้ทั้งนั้นเลย อยากได้ลาภ อยากได้ยศ อยากได้สุข อยากได้สรรเสริญ อยากได้อายุยืน ไม่ได้คิดถึงความดีอะไรประเสริฐ

นี่คือ การที่จะไปขอพร คิดดู มุ่งแต่จะไปขอพรจากใครก็ไม่รู้ ซึ่งเขาจะให้เราได้ หรือเปล่าก็ยังไม่รู้อีก อย่างไปขอพรท่านผู้ใหญ่ ท่านจะให้เราได้ไหมคะความสุข อายุ ยืน ลาก ยศ สรรเสริญ สุข หรือต้องเป็นผลของความดีที่เราได้กระทำ

พรชัย ต้องเป็นผลของกรรมของเราเองครับ

สุ. ค่ะ เพราะฉะนั้นไม่ใช่เราจะไปขอพร แล้วใครจะเอามาให้เราได้เลย เพราะฉะนั้นนี่เป็นเหตุ เป็นผลจริง ๆ เพราะฉะนั้นถ้าเป็นผู้ใหญ่ และก็มีเด็กลูกหลาน มาขอพร เป็นโอกาสเลยว่า ต้องการอะไร ก็ต้องทำความดีให้สมกับที่จะได้สิ่งนั้น มิฉะนั้นแล้วไม่มีโอกาสจะได้

ขอความสุข ก็ต้องเป็นผลของความดี ขอลาก ยศ สรรเสริญ สุข ก็ต้องเป็นผลของกรรมดี

เพราะฉะนั้นถ้าไม่มีกรรมดีแล้ว ไม่มีทางที่จะได้อะไรเลย

ขอพร ให้พร ๒

ศุกล เวลาที่จะพูดกับผู้มาขอพร ควรพูดอย่างไรให้เขาเกิดความเข้าใจ เพราะว่าบางคนเขาอาจจะไม่ต้องการเหตุผลมาก เพียงแต่ว่าวันนี้ได้ฟังผู้ใหญ่ที่เขาเคารพ ได้พูดสิ่งที่เขาได้รับวันนี้ ทีนี้จะพูดอย่างไรดีครับ

สุ. ก็ต้องบอกให้เขาทราบว่า พร คือ สิ่งประเสริฐ คือ คุณความดี เพราะฉะนั้นเมื่อต้องการความดีอย่างไร ก็ต้องทำความดีตามที่ต้องการนั้นแหละ พร คือ ความดี เป็นสิ่งประเสริฐ สิ่งประเสริฐ คือ ความดี

เพราะฉะนั้นมาขอพร ก็ทำทุกอย่างที่ดี บอกไปเลย จาระไนให้ทราบว่า ความดีมีอะไรบ้าง จะต้องทำอย่างนี้ ๆ จึงจะเป็นพร ขอใครก็ขอไม่ได้ นอกจากต้องทำเอง และคนที่ไปขอ ต่อไปนี้จะไปขอไหมคะ

ศุกล ถูกขอให้เป็นผู้ให้พร

สุ. และถ้าไม่ถูกขอ จะไปขอไหมคะ

ศุกล ไม่ขอ

สุ. ไม่ขอแล้ว นอกจากทำกรรมดี เพราะฉะนั้นบางคนก็ไปขอ ไม่ใช่กับบิดามารดา มีใครที่จะให้ได้ ขอหมด ต้นไม้บ้าง อะไบบ้าง ที่ไหน ๆ ก็ตามแต่คิดว่าได้ไปขอทั้งนั้น แต่ให้ทราบว่ามีเหตุผลเลย แทนที่จะขอ ทำความดีทันทีแต่วิธีนี้อาจจะไม่อยากได้ คือ ไม่อยากจะทำกรรมดี แต่อยากจะได้ผลของความดี ซึ่งก็ไม่ใช่เหตุเป็นผล

อุทิศส่วนกุศล แม่เมตตา

ผู้ถาม การอุทิศส่วนกุศลกับการแม่เมตตาเหมือนกันไหม

สุ. เวลาที่เราอุทิศส่วนกุศล ขณะนั้นจิตเป็นกุศลจึงจะอุทิศได้ ถ้าวันนั้นเกิดขี้เกียจหรือไม่อยากจะทำกุศล ขณะนั้นก็ไม่ใช้กุศล เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า กุศลมีหลายอย่าง ทาน การให้ ก็เป็นกุศล เมื่อให้แล้วอุทิศ ก็เป็นกุศล หรือขณะที่คนอื่นเขาให้ทานแล้ว เรายินดีอนุโมทนาด้วย ขณะนั้นก็เป็นกุศล แต่สำหรับเมตตานี้หมายความว่า ต้องเข้าใจความหมายหรือลักษณะของคำที่เราใช้ด้วย เพราะเหตุว่าเป็นสภาพธรรมที่มีจริง ๆ

คำว่า “เมตตา” มาจากคำว่า “มิตต” ภาษาไทยเราใช้คำว่า “มิตร” คือ ความเป็นเพื่อน ตรงกันข้ามกับศัตรู เพราะฉะนั้นเวลาที่เรารู้ถึงเมตตาหมายความว่า ขณะนั้นเรามีความเป็นมิตร ความเป็นมิตร คือ มีความหวังดีพร้อมที่จะเกื้อกูลทำประโยชน์ให้กับบุคคลที่เป็นมิตร

เพราะฉะนั้นมิตรจริง ๆ จะช่วยเหลือทุกโอกาส จะมีความหวังดีและพร้อมที่จะเกื้อกูล ไม่มีการประทุษร้าย ไม่มีการแข่งดี แม้แต่แข่งดีก็ไม่มี จึงจะชื่อว่า เป็นมิตร ไม่มีการกล่าวร้าย ไม่มีการล่ำเลิก ทุก ๆ อย่างที่ไม่ดีเราจะไม่ทำกับมิตรเลย

เพราะฉะนั้นแทนที่เราจะไปนั่งแม่เมตตา ก็ควรจะรู้ลักษณะจิตใจของเราว่า เราเป็นมิตรหรือไม่ใช่มิตรกับใคร เวลาที่เราเห็นคนตามท้องถนนหรือในรถประจำทางหน้าตาแปลก ๆ อาจจะรู้สึกกลัว ขณะนั้นไม่ใช่มิตร แม่เมตตาไม่ได้เลย ทั้ง ๆ ที่เราไปนั่งในห้องแล้วเราท้อ แล้วเราท้อใหญ่เลย ทั่วโลก ทั่วจักรวาล ที่ไหน ๆ หมด ขอให้จงมีความสุขเถิด หรืออะไรอย่างนี้ นั่นเป็นเรื่องคำพูด แต่ไม่เข้าใจสภาพจิตว่า เราเป็น

มิตรกับใครได้แค่นั้น เริ่มจากในห้องนี้ก็ได้ มองไปให้ทั่วเลย มีความเป็นมิตรจริง ๆ กับทุกคน สนทนา พร้อมที่จะช่วยเหลือเล็กน้อยแค่นั้น นี่คือ เมตตา

ยังสงสัยในเรื่องเมตตาไหม ความเป็นมิตร ถ้ารู้ว่า ทุกคนเกิดมาก็แสนสั้น อายุก็คงไม่มากเกินไป ๑๐๐ หรือ ๒๐๐ ปี และถ้าเราจะโกรธ ก็เท่ากับว่าเราสะสมความโกรธไว้ในใจของเรา ในเมื่อก็จะไม่เห็นกันอีก จะไม่พบกันอีกเลย พบกันชาตินี้ แล้วใครจะรู้ว่า ชาติไหนจะพบกันอีก ถ้าพบกันอีกก็คือ ไม่ใช่คนี่แล้ว และไม่ใช่คนนั้นแล้ว ก็เหมือนกับที่ชาติก่อนจะเคยพบกันหรือไม่เคยพบกัน จะเคยโกรธกัน หรือจะเคยรักกัน หรือจะเคยชังกันอย่างไร ก็ไม่รู้ทั้งนั้น

และทำไมเราจะสะสมความโกรธของเราไว้ ติดตามไปในชาติต่อ ๆ ไป โดยที่ว่าคนนั้นก็ไม่มีอีกแล้ว เราก็ไม่มีอีกแล้ว เพราะฉะนั้นจะอยู่กันก็ไม่นาน ทำไมไม่เปลี่ยนสภาพของอกุศล หรือความเป็นศัตรู สู่ความเป็นมิตรจริง ๆ ซึ่งจะมีผลอย่างมากทีเดียวสำหรับตัวเราเองและคนอื่น และสำหรับทั่วโลก แทนที่จะไปนั่งทำสมาธิ แล้วก็แผ่อะไรก็ไม่ทราบ แต่ว่าขณะใดที่เห็น เราเจริญเมตตาได้

ขั้นต้นให้รู้ตามความเป็นจริง

ศุกล เรื่องการละกิเลส เวลาที่ฟังธรรมส่วนเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่น่าจะเกิดความรู้สึกท้อแท้หรือหนักใจอะไร แต่พอได้ฟังเทปตอนหนึ่งของท่านอาจารย์เมื่อพูดถึงว่า แม้จะมีอกุศลเจตสิก ๑๔ ประเภท แต่จัดเป็นอกุศลหรือเป็นกิเลสถึง ๙ กองใหญ่ ๆ เวลานี้แม้แต่ชื่อก็ยังจำไม่ค่อยได้ ตั้งแต่กองที่ ๑ คือ อาสวะ ซึ่งเป็นสิ่งที่หมกตออยู่ในการจิตตลอดเวลา และการที่จะรู้ทั่ว ยังไม่ต้องไปคิดละ ก็ยังไม่ค่อยจะรู้เลย ผมก็เลยคิดว่าความรู้ที่ได้ยินได้ฟังมาจากท่านอาจารย์ทั้งหมด คงยังไม่เพียงพอทำให้เกิดสติปัญญาได้เลย ท่านอาจารย์จะอนุเคราะห์อย่างไรบ้างไหมครับ สำหรับการให้เป็นผู้มั่นคง เห็นว่ากิเลสเป็นสิ่งที่ควรละ และกุศลเป็นสิ่งที่ควรเจริญ จนกว่าจะสิ้นชีวิตนี้

สุ. ขออนุโมทนาที่รู้ว่า กิเลสมีมาก มิฉะนั้นแล้วทุกคนก็จะหลงตัว คิดว่าดีแล้ว ซึ่งไม่มีทางเลยที่ปุถุชนผู้หนาแน่นด้วยกิเลสจะดีแล้วได้ มีอีกมากมายนัก ที่ไม่รู้

เลยว่าทุกวัน ๆ ก็เลสเพิ่มขึ้นไปเท่าไร ดูเหมือนไม่มากนักเลย เพราะทุกคนก็รู้สึกที่ว่าวันนี้ไม่ได้ทำกรรมที่ไม่ดีอะไร ทางวาจา ไม่ได้ประทุษร้ายใช้วจีทุจริตคำหยาบคายอะไรที่ไหน ดูเหมือนกับว่าดี

แต่จริง ๆ แล้ว ถ้ารู้ถึงความละเอียดของกรรม ก็คือ ขณะที่เห็น เพียงเห็น ยังไม่ทันคิด ยังไม่ทันรู้เลยว่า สิ่งที่เห็นเป็นอะไร ขณะนั้นมีปัจจัยให้เกิดโลภะ โทสะ โมหะ แล้ว หรือสำหรับผู้ที่เป็นกุศลมาก มีปัจจัยให้กุศลจิตเกิดแล้ว แต่ผู้นั้นต้องเป็นผู้ตรง

เพราะฉะนั้นให้เห็นว่า แล้วจะแค่นั้น ขณะนี้เรากำลังนั่ง แล้วก็เห็นว่า เป็นคนนั้นคนนี้ แต่ก่อนที่จะเห็นว่าเป็นใคร เพียงแค่เห็นนิดเดียว ยังไม่ทันรู้ว่าเป็นใครเลย มีปัจจัยที่ทำให้เกิดอกุศลแล้วและกุศลแล้ว และปกติก็ต้องเป็นอกุศล

เพราะฉะนั้นขณะที่กำลังนั่ง หรือนอน ยืน เดินอยู่ที่ไหน ซึ่งไม่ใช่ขณะที่ฟังธรรม ไม่ใช่ขณะที่เข้าใจธรรม จะมีอกุศลวันหนึ่ง ๆ มากสักเท่าไร

เพราะฉะนั้นต้องอาศัยการฟังพระธรรม ให้เกิดความเข้าใจของตนเอง ไม่ใช่ไปอนุเคราะห์กันด้วยเรื่องอื่น แต่พระธรรมอนุเคราะห์ให้ปัญญาของผู้ฟังเกิด ต้องเป็นความเข้าใจของตัวเอง

เพราะฉะนั้นผลของการฟังธรรม แต่ละครั้งให้ทราบว่า คือ ความเข้าใจ ถ้าฟังแล้วไม่เข้าใจ เสียเวลามาก ๆ เลย ไม่ว่าจะฟังอะไรที่ไหน แต่ถ้าฟังแล้วเข้าใจสักนิดหนึ่ง นั่นคือประโยชน์แล้ว และยังฟังบ่อย ๆ ความเข้าใจทีละนิดทีละหน่อยก็เพิ่มขึ้นอีก ทำให้มีความเข้าใจถูกต้องตรงขึ้น นั่นคือ ประโยชน์ของการฟังธรรม ไม่ใช่ไปอนุเคราะห์กันเรื่องอื่น แต่ให้เข้าใจขึ้นทีละเล็กทีละน้อย

ศุกล ที่นี้พูดถึงเรื่องกิเลส ตามความเป็นจริงแล้ว ถ้าเป็นกิเลสที่เป็นความยินดี พอใจติดข้อง ไม่เห็นว่าเป็นโทษเลย กลับมีความพอใจและสบายใจด้วยซ้ำไป แต่สิ่งนั้นก็เป็นกิเลสแล้ว เราจะรู้สึกเดือดร้อนเมื่อเป็นโทษอย่างเดียว โมหะนี่ยิ่งสบายมาก เพราะว่าเห็นแล้วไม่รู้ ก็ไม่เดือดร้อนอะไร แต่ถ้าเห็นเกิดความชอบ ไม่เดือดร้อน แต่ถ้าเป็นความชังแล้ว เดือดร้อน ก็ต้องขอคำแนะนำที่ท่านอาจารย์พอจะพูดให้เป็นอนุสติให้มีการระลึกได้บ่อย ๆ

ส. ผู้ที่ละโลกะได้หมดสิ้นเลย คือ พระอรหันต์ เพราะฉะนั้นถ้ายังไม่เป็น ก็ยังมี แต่ให้รู้ตามความเป็นจริงว่า โลกะไม่ใช่เรา นี่คือ ขั้นต้น

ศก. แต่ถึงแม้จะมี จะเกิด ก็ไม่เดือดร้อน

ส. คำว่า “เดือดร้อน” ของคุณศก. ไม่เดือดร้อนตอนที่กำลังเป็นโลกะ เพราะเหตุที่กำลังชอบ กำลังเพลิน แต่จะต้องมีทุกข์ติดตามมาไม่จบสิ้น เหมือนคนที่ จะรักษาโรคก็ต้องรักษาให้ตรงสมุฏฐาน เพราะฉะนั้นต้องหาเหตุว่า ทุกข์เกิดจากอะไร คนที่ไม่รู้เหตุของทุกข์ ก็พันทุกข์ไม่ได้ แล้วทุกข์เกิดจากโลกะด้วย ถ้าไม่มีโลกะนี้แสนสบายเลย สบายจริง ๆ สบายทุกอย่างทุกประการไปเลย มีชีวิตอยู่เหมือนกับคนที่รอเวลางานเลิก คือ จากโลกนี้ไปเท่านั้น เพราะว่าไม่มีตัวตน ไม่ติด ไม่ยินดีในสภาพธรรมด้วยความเห็นผิดว่าเป็นเรา นี่ยังเป็นเพียงพระโสดาบัน แต่ที่จะดับโลกะได้หมดสิ้นนั้นต้องเป็นพระอรหันต์

เพราะฉะนั้นไม่ใช่สิ่งที่ใครจะเห็นง่าย หมดง่าย แต่เริ่มเข้าใจถูก ที่ละเล็กทีละน้อย ความเข้าใจถูก คือ ปัญญา จะละความเข้าใจผิด จะละความเห็นผิดไปเรื่อย ๆ จากเห็นว่า โลกะไม่เป็นโทษ จนกระทั่งเห็นโทษของโลกะว่า เป็นสมุทัย เป็นเหตุนำมาซึ่งทุกข์ทั้งปวง

ปัญญาต้องเห็นตรงตามธรรมนั้นๆ

ศก. พุดถึงความรู้ปกิณณมดา ก็ยังไม่เข้าใจถึงความหมายที่ท่านอาจารย์พูด มาว่า โลกะเป็นสมุทัย หรือเป็นเหตุให้เกิดทุกข์

ส. เพราะเหตุว่าเป็นการข้ามขั้นตอน เพราะฉะนั้นเราต้องรู้ตามลำดับ อย่างอริยสัจ ๔ ไม่ได้เริ่มต้นด้วยโลกะ แต่เริ่มต้นด้วยทุกข์อริยสัจจะ ซึ่งหมายความว่า ความจริงแท้ คือ ความทุกข์ พุดอย่างนี้ทุกคนก็ไม่เห็น เพราะเหตุว่าทุกข์ที่นี้หมายความว่า การเกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็วของทุกสิ่งทุกอย่าง สิ่งใดก็ตามซึ่งเกิด แล้วตั้งอยู่เพียงนิดเดียว ชั่วนิดเดียวเอง จะถือว่าสิ่งนั้นเป็นสุขได้หรือ แต่เมื่อยังไม่ประจักษ์ ก็ยังคิดว่าเป็นสุข ทุกคนไม่เดือดร้อนเลย ขณะนี้เพียงฟัง จิต เจตสิก รูป เกิด แล้วดับอย่างรวดเร็ว ก็ไม่เดือดร้อน เพราะไม่ประจักษ์

ศุกล ที่นี้พูดถึงทุกขเวทนาจะจัดเข้าในทุกข์ขริยสังหรือเปล่า

สุ. ทั้งหมดที่เกิดขึ้น สภาพธรรมใดที่เกิดขึ้น จะต้องอยู่เพียงชั่วขณะสั้น ๆ แล้วก็ดับไป

ศุกล ผมคิดว่า เรื่องนี้คงเป็นความรู้ขึ้นทุกขเวทนาไปก่อน

สุ. ไม่ใช่ค่ะ ทุกขเวทณาก็เป็นทุกข์ที่ทุกคนรู้จัก ไม่ต้องศึกษา พระพุทธศาสนาก็รู้ว่าเป็นทุกข์

ศุกล ที่นี้ทุกข์ขริยสังจะที่ว่า เป็นสภาพที่เกิดขึ้น แล้วดับไปอย่างรวดเร็ว อันนี้ต้องเป็นเรื่องของความรู้ที่สูงมาก

สุ. ต้องประจักษ์แจ้งจึงจะเป็นพระอริยบุคคลได้ จากปุถุชนผู้หนาแน่น ด้วยกิเลส เป็นผู้ที่ย่อมปัญญาจนรู้ความจริง จึงชื่อว่า “อริยสังจะ” ความจริงของผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล ถ้าไม่ใช่พระอริยบุคคลไม่รู้แบบนี้ เพียงแต่ฟัง ฟังแล้วก็สบาย ๆ เฉย ๆ เกิดแล้วก็ดับ แล้วก็เกิดแล้วก็ดับ แต่ว่าทุกคนก็ยังนั่งอยู่เป็นปกติดี

นี่แสดงให้เห็นว่า ถ้ามองจริง ๆ แล้ว อวิชชาแค่นั้น ไม่รู้เลย แล้วก็ยังพอใจด้วย นอกจากไม่รู้แล้ว ยังพอใจ มีทั้งสมุทัยด้วย

ศุกล ที่นี้เมื่อพูดถึงความเห็นผิดมี ๒ ลักษณะ ลักษณะหนึ่งเป็นสังสสททิฏฐิ เห็นว่าเที่ยง และอีกลักษณะหนึ่งเป็นอุจเฉททิฏฐิ เห็นว่าสูญ เมื่อพูดถึงความเห็นผิดทั้ง ๒ อย่างนี้ ไม่ทราบว่าจะอย่างไรจะมีโทษมากกว่ากันครับ

สุ. ดิฉันไม่เคยจะไปคิดเปรียบเทียบ คิดวัดอะไรเลย เพียงความเห็นผิดนั้นก็ เป็นสิ่งที่ เป็นโทษแล้ว ไม่ต้องไปเสียเวลาซึ่งดวง อกุศลก็คืออกุศล และมีหลายระดับ แม้แต่ความเห็นผิดแต่ละอย่างก็มีระดับชั้นต่าง ๆ ด้วย

ศุกล แล้วเวลาที่เรารู้ถึงความเห็นผิด เดียวนี้ก็เห็นผิดกันอยู่ตลอดเวลา ถ้าสติไม่เกิด

สุ. เห็นโทษของความเห็นผิดอันนี้ ซึ่งจะนำมาซึ่งความเห็นผิดอีกมากมาย

ศุกล ทั้ง ๆ ที่ยังไม่รู้จริง ก็ต้องยอมรับว่า เป็นโทษ ที่ว่ายังไม่เห็นตามความเป็นจริงอย่างนั้นใช่ไหมครับ

ส. ความเห็นผิดไม่ใช่ความเห็นถูก เพราะฉะนั้นความเห็นผิดต้องเป็นอกุศล ความเห็นถูกเป็นกุศล

ศก. อย่างเวลาที่ได้รับฟังมาบอกว่า สิ่งปรากฏทางตาไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นเพียงสภาพธรรม แต่เดี๋ยวนี้ผมเข้าใจว่า ทุกท่านพอเห็นรูปก็เป็นคนเลย ก็ถือว่าเป็นความเห็นผิดใช่ไหมครับ

ส. ถ้ายึดถือว่าเป็นตัวตน ไม่ใช่ด้วยเพียงสัญญา

ศก. เห็นเป็นหญิง เป็นชาย

ส. มี ๓ อย่าง ความเห็นที่คลาดเคลื่อน ด้วยจิต ด้วยสัญญา ด้วยทิวฐิ อันนี้เราก็ก้าวไปลึก ซึ่งก็ต้องอาศัยการฟัง ฟังวิทยุ แล้วก็ค่อย ๆ คิด ค่อย ๆ ฟังไปเรื่อย ๆ ก็จะค่อย ๆ เข้าใจขึ้น เพราะนี่เป็นเรื่องของจิต เจตสิก เพราะว่าความเห็นด้วยทิวฐินั้นเป็นเจตสิกประเภทหนึ่ง ด้วยสัญญา ความจำ ก็เป็นเจตสิกอีกประเภทหนึ่ง ด้วยจิต ก็เป็นจิตปรมาตม

ศก. เชิญครับ ใครมีปัญหาจะสนทนารธรรม

ส. พระพุทธศาสนาสอนให้มั่นคงในเรื่องของกรรมมาก เป็นปัญญาที่แน่นอนที่เป็นกัมมัสสกตาญาณ หมายความว่า เป็นผู้รู้เรื่องกรรมและมีความเชื่อในเรื่องของกรรม และเราก็ไม่ต้องไปโทษอย่างอื่นเลย และไม่ต้องไปกลัวภัยพิบัติใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าเป็นผู้ที่มีกรรมดี

ผู้ถาม เรื่องการเห็นผิด จะต้องศึกษาให้เกิดปัญญาถึงจะลดการเห็นผิดได้ ใช่ไหมคะ เพราะบางคนบางครั้งเราก็เห็นว่า เขาเห็นผิด การลดการเห็นผิดต้องจากปัญญา ใช่หรือไม่ หรือจากกรรม

ส. ต้องเป็นเรื่องปัญญา ปัญญา คือ ความเข้าใจถูก ความเห็นถูก ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงของธรรมนั้น ๆ ไม่ใช่ตามความคิดเอาเองของแต่ละคน แต่ต้องตามความเป็นจริงของธรรมนั้น ๆ อย่างเราคิดว่าเที่ยง แต่ธรรมไม่เที่ยง ก็แปลว่าเห็นผิด เข้าใจผิด

แล้วแต่โอกาสของกรรม

ศุกล คำที่ว่า “แล้วแต่โอกาสของกรรม” ถ้าสมมติว่าเราจะเลิกได้ตอนนั้น ก็ไม่ต้องไปเสียเวลา สร้างความดีตอนนี้เลย หมายความว่าสามารถจะทำได้ตอนใกล้จะตาย มีเหตุผลอย่างไรครับ

สุ. ก็เหมือนกับเดี๋ยวนี้ เราก็มารู้ว่า ใครจะตายเดี๋ยวนี้ เป็นไปได้ไหม ความตายจะเกิดขึ้นเมื่อไร ขณะไหนย่อมนได้ พูดคำเดียวตายไปก็ได้

ศุกล แต่ว่าปกติแล้ว เรามักจะเห็นว่า ก่อนตายก็มักจะเจ็บไข้ได้ป่วย เหมือนเราไปให้กำลังใจคนที่ไม่มีทางเลือก แล้วไปพูดข้างหูว่า ให้ระลึกถึงคุณ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และสมมติว่าถ้าเป็นสิ่งที่ทำได้ในขณะนั้น ก็แสดงว่าเหมือนกับทำขึ้นมาได้ อย่างนั้นใช่ไหมครับ

สุ. เหมือนกับเวลานี้ ที่เปรียบเทียบให้เห็นว่า ใครจะตายเดี๋ยวนี้ก็ได้ จะตายได้ไหม อาจจะมีใครตายก็ได้ที่นี้ เดี๋ยวนี้ เป็นไปได้ไหม หรือเป็นไปไม่ได้ คุณ ศุกลสามารถจะรู้ความตายของใครหรือว่า เดี๋ยวนี้จะไม่ตายไม่ได้ หรือแน่ใจจริง ๆ

ศุกล ยังไม่กล้าตอบครับ

สุ. เราพูดถึงโอกาสว่า จะเป็นไปได้ไหมที่ใครจะตายเดี๋ยวนี้ก็ได้ ถ้ากรรมของคนนั้นถึงเวลาที่จะทำให้เขาตาย เป็นเรื่องของกรรม ที่เราจะมีชีวิตอยู่หรือเราจะตาย ถ้ากรรมยังให้ผลอยู่ ไม่ให้ตาย จะทำอย่างไรก็ตายไม่ได้ แต่เวลาที่กรรมสิ้นสุดที่เราใช้คำว่า “ถึงแก่กรรม” กรรมนั้นสิ้นสุด ที่จะทำให้เป็นบุคคลนี้ต่อไป จุติจิตก็เกิด ใครจะบอกให้จุติจิตเกิดเดิวนั้นเดี๋ยวนี้ ก็ไม่ได้ เป็นเรื่องของกรรม

เพราะฉะนั้น ถ้าจะมีการให้ผลของกรรม ที่จะทำให้สิ้นสุดความเป็นบุคคลนี้เดี๋ยวนี้ เป็นไปได้ไหม ในเมื่อบุคคลอื่นก็ทำไม่ได้ นอกจากกรรม เป็นไปได้ใช่ไหม เพราะฉะนั้นถึงเราจะไปบอกคนที่กำลังป่วยหนัก เขาจะตายหรือไม่ตายก็ไม่รู้ เขาอาจจะหายก็ได้ หรือวันนี้ที่เรากำลังบอกเขา เขายังไม่ตาย เขาจะตายหลังจากนั้นก็ได้อีก

แต่ทุกคนก็เกี่ยวเนื่องด้วยกรรม ด้วยการพูดถึงสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ ทุกโอกาส แต่ไม่ได้หมายความว่า เราเป็นเจ้าของกรรมที่จะไปทำให้เขาเกิดกุศลจิต กุศลจิตจะเกิด

หรืออกุศลจิตจะเกิดแม้ในขณะนี้ อกุศลจิตก็ยังเกิดได้ แทรกนิด ๆ หน่อย ๆ เสียงดัง ก๊อกรก๊าก บางคนอาจจะยังไม่ทันรู้ตัวว่า หลังจากเสียงก๊าก อกุศลจิตก็เกิดแล้ว มันไม่เหมือนเสียงอื่น

นี่ก็แสดงให้เห็นว่า บังคับบัญชาอะไรไม่ได้ ทุกอย่างต้องเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้นการเกื้อกูลบุคคลใด ๆ ก็ตาม โอกาสไหนก็ตาม นั่นก็เป็นกุศล ซึ่งเราก็ไม่รู้ว่ เขาจะตายเมื่อไร กำลังฟังเดี๋ยวนี กลับไปบ้านป่วยหนัก พูดเท่าไรก็ยังไม่ตายก็ได้ แต่เราก็เกื้อกูลทุกโอกาส เป็นการสั่งสมกรรมซึ่งแล้วแต่ว่า จริง ๆ ก่อนจะตายกรรมนั้นจะให้ผล หรือกรรมอื่นจะให้ผล เราก็ไม่ทราบ แต่ว่าเป็นการสั่งสมกรรมดี ในขณะนี้เรากำลังสั่งสมกรรมดี แม้ขณะคนกำลังใกล้จะตาย เขาก็กำลังสั่งสมกรรมดี แต่ไม่แน่ว่า กรรมนั้นจะให้ผล หรือกรรมอื่นจะให้ผล ไม่มีใครสามารถรู้ได้ เรื่องของกรรมและผลของกรรม เป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่มาก ซึ่งคนอื่นไม่สามารถรู้ได้ นอกจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เรื่องของกรรมและวิบาก

ศุกล และที่ท่านอาจารย์เคยกล่าวไว้ในเทป อุปมาเหมือนฝูงโคในคอก เวลาที่เปิดประตูคอก ก็ไม่สามารถบอกได้ว่า โคตัวไหนจะออกจากคอกไป อาจจะมีทั้งโคแก่ โคนุ่ม โคขี้โรค แต่พอตอนเช้าประตูคอกเปิด ตัวที่อยู่ติดประตูก็จะออกเป็นตัวแรก อันนี้เป็นคำอุปมาเรื่องอะไรครับ

ส. นั่นแสดงถึงกรรมใกล้จะตาย ซึ่งเมื่อกรรมนั้นให้ผล ก็แสดงอธิบายว่าให้ผล เหมือนอย่างนั้น

ศุกล เพราะฉะนั้นยังไม่ตาย สิ่งที่ไม่ควรให้ผ่านไป ก็คือ การเจริญกุศลทุกประการ

ส. แน่นนอนที่สุดค่ะ โอกาสทองของทุกคนทีเดียว ขณะใดที่กุศลจิตเกิด เพราะวันหนึ่ง ๆ อกุศลมาก

กรรมเป็นสภาพที่ปกปิด

ศุกล การให้ทาน ส่วนมากก็จะเน้นเรื่องการถวายอาหารปัจจัยพระภิกษุ

ส. ต้องเข้าใจว่า ทานอยู่ที่ใจที่เป็นบุญเป็นกุศล ขณะใดที่ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ เป็นจิตใจที่ติงาม เพราะฉะนั้นเกิดขึ้นขณะใด เป็นสิ่งที่เป็นกุศลทั้งนั้น ถึงแม้ไม่ให้อะไรเลย แต่เป็นมิตรกับคนอื่น ไม่เป็นศัตรูกับใคร ขณะนั้นก็เป็นกุศล

เพราะฉะนั้นกุศลมีถึง ๑๐ อย่าง บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ อย่าง ไม่ใช่เราเจาะจงว่า ทานเท่านั้นที่เป็นกุศล แม้แต่เรามีจิตเมตตาต่อคนอื่น ขณะนั้นก็เป็นกุศลด้วย

ผู้ถาม ยังติดใจคำที่ท่านอาจารย์พูดว่า กรรมและวิบากไม่มีใครล่วงรู้ได้นอกจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ปุณชนก็ไม่สามารถล่วงรู้กรรมได้

ส. คิดเองหมดเลย แต่ไม่ได้รู้จริง เพราะเหตุว่ากำลังเห็นเดี๋ยวนี้เป็นวิบากเป็นผลของกรรมอะไร ใครบอกได้ เพราะฉะนั้นจึงกล่าวว่า กรรมและวิบากผลของกรรม เป็นสภาพที่ปกปิด

ผู้ถาม สภาพเช่นนี้จึงทำให้ปุณชนรู้ได้ยาก ใช่ไหมคะ

ส. ถ้าไม่พิจารณาในเหตุผล อย่างการได้ยินในขณะนี้เป็นวิบาก เป็นผลของกรรมอะไร ตอบได้หรือ ไม่มีทางจะตอบได้เลย เพราะฉะนั้นขณะที่กระทำการม คนนั้นก็ไม่รู้ว่ากรรมนี้จะให้ผลเมื่อไร เป็นสภาพที่ปกปิดจริง ๆ จะให้ผลมากหรือให้ผลน้อยอย่างไรก็ไม่รู้ และเวลาที่ผลของกรรมเกิด ก็ไม่รู้ว่าผลนี้มาจากกรรมอะไรชาติไหน อย่างเรากำลังทานขนม เป็นผลของกรรมอะไร ชาติไหน แต่ว่ามีกรรมที่ทำให้ชีวหาปสาทเกิด มีรูปกระทบ ทำให้วิบากจิตลึ้มรส ขณะที่ลึ้มรส คือ ผลของกรรมแล้ว

เพราะฉะนั้นวันหนึ่ง ๆ เรามีผลของกรรม ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย โดยลึ้มว่า นี่เป็นผลของกรรม แต่จริง ๆ แล้วทุกขณะเหล่านี้เป็นผลของกรรม มีกรรมที่ได้ทำแล้วเป็นเหตุ แล้วหลังจากลึ้มรสแล้ว เห็นแล้ว ก็ยังมีกิเลสซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดกรรมต่อไปอีก แล้วแต่ว่าจะมากน้อยที่จะทำให้เราเกิดกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมก็ไม่สิ้นสุด ถ้าตราบใดที่มีกิเลส ก็ต้องมีกรรม แล้วก็ต้องมีวิบาก แต่ว่าเป็นสิ่งที่ปกปิด เพราะเราไม่สามารถจะติดตามไปรู้ได้ว่า กรรมนี้จะให้ผลเมื่อไรหรือว่าผลนี้เป็นผลของกรรมเมื่อไร

ต้องรู้ทั่ว รู้ละเอียดจริง ๆ

ศุกล คำว่า “สีลัพพตปราคาส” มีความหมายอย่างไรครับ

ส. ลูบลำข้อประพตปฏิบัติที่ผิดจากหนทางที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

ศุกล แล้ว “อิทังสัจจาภินิเวส” ที่บอกว่า เป็นความเห็นผิดอย่างอื่น เป็นความเห็นผิดอย่างไรครับ

ส. ในอิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ เขาต้องจำแนกความเห็นผิดออกไปว่า มีความเห็นผิดกี่ประการ และความเห็นผิดอื่นนอกจากนั้น คือ อิทังสัจจาภินิเวส

ศุกล การลูบลำข้อปฏิบัติที่ผิด ที่นี้ข้อปฏิบัติที่ถูกมีอยู่ข้อเดียวใช่ไหมครับ

ส. ข้อเดียว คือ อะระโคะ

ศุกล คือ การเจริญสติและปัญญา

ส. การอบรมเจริญปัญญาสู่สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ศุกล ถ้าสมมติว่าเวลานี้ฟังพอเข้าใจบ้าง สิ่งที่จะเพิ่มพูนให้เกิดสติและปัญญา ด้วยการคิดนึกใช่ไหมครับ

ส. ไม่ใช่ค่ะ การคิดนึกก็เป็นส่วนหนึ่ง ถ้าคิดถูกก็เป็นกุศล

ศุกล คิดเรื่องสิ่งที่ปรากฏว่า มีลักษณะอย่างไร

ส. แต่ไม่ใช่การประจักษ์แจ้ง ก็ต้องมีการฟัง แล้วพิจารณาเข้าใจ แล้วสติเกิด

ศุกล ต้องเน้นที่มีลักษณะจริง ๆ ของแต่ละทางที่ปรากฏ เช่น ทางตา

ส. ค่ะ ต้องมีความเข้าใจในสิ่งที่กำลังปรากฏพอที่สติจะเกิดระลึกได้ ถ้ายังไม่มี ความเข้าใจ ก็ไม่มีทางที่สติจะประจักษ์ได้

ศุกล อย่างสิ่งที่ปรากฏทางตา ท่านอาจารย์ก็พูดมามาก และมีคำถามถามกันมาก แต่ความเข้าใจจริง ๆ ผมก็คิดว่า ยังไม่ใกล้ คล้ายกับว่า เห็นทีไรก็ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏ แล้วเราจะพิจารณาให้เป็นสิ่งที่ปรากฏจริง ๆ

ส. ก็เวลานี้ กำลังปรากฏอยู่ ไม่ใช่ว่าไม่ปรากฏ เวลานี้มีสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง ๆ

ศุกล แล้วทำไมเราถึงเป็นคน เป็นผู้หญิง ผู้ชาย

ส. เพราะฉะนั้นไม่สามารถเข้าใจได้ ต้องฟังจนกว่าจะเข้าใจได้ว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา

ศุกล เดียวนี้จะว่าไม่เข้าใจ ก็เข้าใจนะครับ

ส. เข้าใจเรื่อง เข้าใจคำ แต่เข้าใจจริง ๆ คือ ขณะนี้ที่กำลังเห็น แล้วรู้ว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา

ศุกล ก็เป็นสิ่งที่

ส. ต้องใช้กาลเวลา

ศุกล ขาดินนี้อาจจะไม่รู้เลยก็ได้

ส. ไม่ต้องคิดหรวกคะ แล้วแต่เหตุปัจจัยคะ

ศุกล อย่างทางหู บางครั้งก็พิจารณา ไม่ค่อยจะยาก ไม่เหมือนทางตา เพราะทางหูเป็นเพียงเสียง แล้วจึงมาการคิดเป็นคำ แต่ทางตา มันปรุงแต่งจนกระทั่งเป็น

ส. แต่ถึงเวลานี้ ขณะใดที่สติสัมปชัญญะไม่เกิด ปัญญายังไม่เจริญ ก็คิดว่าได้ยินคำแล้วละคะ ไม่ใช่ได้ยินเสียง

ศุกล แต่มีเสียงปรากฏ

ส. ถูก แต่ในขณะนั้นที่ได้ยิน รู้คำเลย

เป็นเรื่องการอบรมเจริญปัญญา ไม่ใช่เรื่องจะไปรีบร้อน รวบรวม หรือทำอะไรเลย แต่รู้ว่า ปัญญาต้องอบรม การอบรมนี้ต้องช้าทีเดียว ไม่ใช่เร็ว แล้วแต่การสะสมของแต่ละคนว่า สะสมมานาน้อยแค่ไหน ถ้าสะสมมากก็เร็วมาก ถ้าสะสมมาน้อยก็ต้องสะสมต่อไปอีก

ศุกล อย่างเวลาที่สติปัญญาเกิด สิ่งทีปรากฏก็รู้ตามความเป็นจริง และการคิดนึกจนกระทั่งเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ก็รู้ตามความเป็นจริง หมายความว่า รู้ทั้งสองธรรม อย่างนั้นใช่ไหมครับ

ส. รู้ตามความเป็นจริงทุกอย่าง

ศุกล ว่าสิ่งที่เป็นรูป

ส. ทุกอย่างตามความเป็นจริงแต่ละอย่าง ๆ

ศก. และถ้าเป็นสมมติ เป็นบัญญัติ

ส. ขณะนั้นคิด ก็รู้ว่า เป็นจิตที่คิด

ศก. ไม่ใช่ว่าพอเป็นสติปัฏฐานแล้ว ก็มีแต่ลักษณะอย่างเดียว จนกระทั่งไม่มีสิ่งที่เป็นบัญญัติ หรือสมมติเลย อย่างนั้นใช่ใหมครับ

ส. ขณะที่กำลังรู้ว่า เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด มีจริงหรือเปล่า

ศก. จากการศึกษา

ส. เอาความจริงเดี๋ยวนี้ ที่รู้ว่าเป็นโต๊ะ เป็นเก้าอี้ มีจริง ๆ หรือเปล่า อาการรู้ ลักษณะรู้ นั้นมีไหม

ศก. มีจริง ๆ ครับ

ส. ถ้ามี ขณะนั้นสภาพรู้อย่างนั้นเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่เห็น แต่เป็นสภาพรู้ความหมายของสิ่งที่เห็น

ศก. ถ้าอย่างนั้นหมายความว่า การเห็นคน เห็นโต๊ะ เห็นเก้าอี้ ขณะที่สติปัฏฐานไม่เกิด ก็ไม่รู้ แต่เวลาที่สติปัฏฐานเกิด ก็เห็นเป็นคน เป็นเก้าอี้ตามความเป็นจริง

ส. แต่รู้ว่า ขณะนั้นเป็นนามธรรมที่รู้อย่างนั้น ไม่ผิดปกติเลย ทุกอย่างตามความเป็นจริง ถึงต้องเป็นเรื่องที่ต้องเจริญทั่วและละเอียด

ศก. ทั่วนี้ยังไม่ทั่ว แต่ผมกำลังพิจารณาในแต่ละทาง ที่พอจะมีแนวในการพิจารณาต่อไป คือ หมายความว่า เวลานี้เกิดความสงสัยว่า สิ่งที่ปรากฏ ถ้าเป็นทางตา ก็เป็นสี ที่นี้เมื่อหลังจากสีปรากฏแล้ว ก็ต้องเป็นวัตถุ เป็นคน เป็นหญิง เป็นชาย เป็นต้นไม้ เป็นเก้าอี้ เมื่อสติปัฏฐานเกิดก็รู้ว่าเป็นโต๊ะ เป็นเก้าอี้ เป็นหญิง เป็นชาย ตามความเป็นจริงอย่างนี้ใช่ใหมครับ

ส. แต่รู้ว่าเป็นสภาพรู้ ไม่ใช่เรา เพราะฉะนั้นก่อนจะรู้ทั่ว ก็ต้องรู้ทีละลักษณะ ๆ ค่อย ๆ รู้ไปที่ละเล็กทีละน้อย พอทั่วแล้วก็เหมือนกันหมด คือ นามธรรมที่รู้

ศก. แต่เวลานี้เป็นความรู้ที่ได้จากความย่อที่ท่านอาจารย์

ส. ก็ต้องอบรม ไม่อย่างนั้นพระผู้มีพระภาคจะไม่ใช่คำว่า “ภาวนา” ก็หมายความว่า รู้ทันที แต่ใช้คำว่า “ภาวนา” แปลว่าต้องอบรม

ศก. อบรมแล้วก็ยังไม่รู้

ส. จีรกาลภาวนา ใช้คำนี้ด้วย จีร แปลว่า ยาวนาน กาล แปลว่า เวลา ต้องใช้เวลานานมากในการอบรม

ศก. เพราะฉะนั้นถ้าไม่มีการพิจารณา

ส. การอบรมด้วยสติปัฏฐาน ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม จนกว่าจะรู้จริง ๆ จนกว่าจะรู้ทั่ว จนกว่าจะรู้ละเอียด

พระอภิธรรมเป็นพื้นฐานความเข้าใจพระธรรมวินัยทั้งหมด

ศก. คำว่า “การวิวัติ” งดเว้น หมายความว่า เป็นศีลชั้นกาย ชั้นวาจา หมายความว่า ขณะนั้นยังมีตัวมีตน เป็นเราอยู่ใช่ไหมครับ

ส. แล้วแต่บุคคล พระอริยะท่านก็มีวิวัติ

ศก. ที่นี้เวลาที่เป็นกรปหานกิเลสแล้ว ขณะนั้นไม่มีคำว่า “สมาทานศีล” เลยใช่ไหมครับ

ส. แล้วแต่บุคคลค่ะ “สมาทาน” แปลว่า ถือเอาประพฤติปฏิบัติ จะใช้คำก็ต้องใช้ให้ถูก ให้เข้าใจความหมายว่า สมาทานคือ อย่างไร สมาทาน หมายความว่า ถือเอาเป็นข้อประพฤติปฏิบัติ

ศก. โดยมีสิ่งงดเว้นเป็นข้อ ๑ ข้อ ๒ ข้อ ๓ ข้อ ๔ ข้อ ๕

ส. คุณศกไม่ได้ลักขโมยใคร ใช่ไหมคะ

ศก. ยังไม่มีเหตุที่จะลักขโมยครับ

ส. เวลาที่เราไม่ทำนั้น หมายความว่า เราถือเอาเป็นข้อประพฤติปฏิบัติ เราจะต้องไปบอกใครหรือเปล่า

ศก. บอกเพื่อกันไม่ให้เราหลงลืมใช่ไหมครับ

ส. ไม่บอกก็ได้ บอกแล้วไม่ทำก็ได้ บอกทำไม กับเราทำโดยที่เราไม่ต้องบอก แต่เราถือเอาเป็นข้อประพฤติปฏิบัติ

ศก. ที่นี้กับคำว่า ปหานกิเลส

ส. ดับกิเลส ไม่เกิดอีกเลย กิเลสที่ดับแล้ว จะไม่เกิดอีกเลย ถ้าไม่มีการดับกิเลส ไม่มีพระอรหันต์ มีแต่ปุถุชน แต่ปุถุชนต่างกับพระอรหันต์ที่พระอรหันต์ดับกิเลส กิเลสที่ดับแล้วไม่เกิดอีก ตามลำดับขั้น

ศก. ทั้ง ๆ ที่ก็มีเห็น มีได้ยิน มีได้กลิ่นต่าง ๆ เป็นปกติ

ส. นี่คือความต่างกันของปุถุชนกับพระอรหันต์

ศก. ทั้งหมดนี้ต้องอาศัยปัญญา

ส. แน่นอนค่ะ

ศก. ที่นี้การอบรมเจริญปัญญา นอกจากการเจริญสติปัฏฐานแล้ว ยังมีธรรมข้ออื่นที่จะเกื้อกูลไหมครับ

ส. ทุกอย่างในชีวิตประจำวัน

ศก. ท่าน ศีล ก็มีส่นสนับสนุน ใช่ไหมครับ

ส. ทุกอย่าง

ศก. มีใครจะสนทนาไหมครับ ขอให้เป็นอย่างที่ท่านอาจารย์ย้ำเสมอว่า เป็นการสนทนาธรรม

ส. ที่บรรยายไว้แล้ว ฟังหมดหรือยัง ถึงจะต้องให้บรรยายอีกใช่ไหมคะ แล้วเข้าใจหมดหรือยัง แล้วอบรมเจริญอย่างนั้นหมดหรือยัง ก็ไม่ต้องมีการบรรยายอะไรอีก เพราะว่าทุกท่านที่เข้าใจแล้ว ก็ศึกษาเองตามพระไตรปิฎก อรรถกถา ยิ่งละเอียดกว่านั้นมากมาย ไพเราะกว่านั้น ลึกซึ้งกว่านั้นอีก ที่บรรยายเป็นแต่เพียงแนวทางที่จะให้ทุกคนเกิดปัญญาความเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เข้าใจธรรมถูก เพื่อที่จะได้ไปศึกษาต่อได้กว้างขวางมากกว่านี้อีก

ศก. ถ้าสมมติว่า จะอาศัยการฟังของท่านอาจารย์แค่นี้ โดยที่ไม่มีอุปนิสัยจะไปศึกษาต่อ จะมีหนทางเป็นไปได้ไหม

ส. ดิฉันคิดว่า ทุกคนยังไม่เคยอ่านพระไตรปิฎกด้วยตัวเอง เพราะบางทีก็คิดว่า ไม่มีเวลา แค่งานนี้ก็มากแล้ว แต่อยากจะขอร้องจริง ๆ ว่า ถ้าได้อ่านพระไตรปิฎกด้วยตัวเอง จะวางไม่ลงจริง ๆ ถ้าเป็นเล่มเล็ก ๆ นี่อาจจะอ่านได้หมดเลย คือว่า อ่านแล้วก็ต่อไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งลืม ที่แรกก็คิดว่า จะอ่านสักสูตรเดียวที่อาจจะค้นหรือต้องการจะอ่าน แต่อยากจะให้อ่านจริง ๆ เพราะเหตุว่าที่ยกมาเป็นตัวอย่างในการบรรยาย เพื่อเหมือนกับเชิญชวนทุกคนให้เห็นบางข้อความเท่านั้น ซึ่งความสมบูรณ์จริง ๆ เต็มในพระไตรปิฎก ทั้งพระวินัย ทั้งพระสูตร พระอภิธรรม ก็คงจะยากแน่นอน ถ้าไม่เข้าใจปรมัตถธรรมเป็นพื้นฐาน อ่านก็ไม่รู้เรื่องแน่

เพราะฉะนั้นที่เข้าใจอภิธรรมเป็นพื้นฐานแล้ว จะช่วยให้เข้าใจพระวินัยและเข้าใจพระสูตร และพระสูตรที่นำมาไม่ใช่ทั้งหมด เป็นส่วนเล็กน้อยจริง ๆ ความไพเราะยังมีอีกมากที่นั่น เพราะฉะนั้นทุกคนนอกจากฟังวิทยุสักครึ่งชั่วโมงแล้ว ถ้ามีโอกาสจะอ่านพระไตรปิฎกต่อ ก็จะเป็นประโยชน์มาก

ศก. เวลาที่ผมอ่านอย่างที่ท่านอาจารย์กล่าวมา ขณะที่อ่านเกิดความคิดว่า คล้าย ๆ กับเห็นภาพที่ไปที่พระเชตวันมหาวิหาร มีพระภิกษุ แล้วกลายเป็นคิดฟุ้งซ่าน ไม่ได้อ่านอีกแล้ว มันเลยไป มาคิดมาก เลยต้องหยุดอ่าน จะสลบอย่างนี้ตลอดเวลา

ส. จริง ๆ แล้วพระไตรปิฎกจะมีคุณมาก ตอนที่เรารับมาแล้ว เรารู้ว่าเป็นตัวเราที่ไม่ดี อย่างเวลาที่ทรงแสดงกับพระภิกษุหรือใครก็ตามแต่ คฤหบดีที่ไปเฝ้า และกราบทูลถาม และทรงแสดงเรื่องสภาพธรรม เป็นชีวิต เป็นขณะจิต เป็นของจริงซึ่งเกิดกับเรา ก็เหมือนทรงเทศนากับเรา ให้เห็นตัวเรา

เพราะฉะนั้นถ้าอยากรู้จักตัวเอง และพระพุทธานุภาพที่ทรงแสดงเรื่องนี้ถึงตัวเราเดี๋ยวนี้ ก็ไปอ่านพระไตรปิฎก ชี้แจงให้เห็นความจริงที่เราได้สะสมมา จากพระโอษฐ์ทั้งหมด น้อมมาเพื่อที่จะได้เห็นโทษของอกุศล และเห็นประโยชน์ของการเจริญกุศล

ปฏิบัติไปโดยไม่เข้าใจจุดประสงค์

ส. คือ ต้องทราบจุดประสงค์ว่า เราปฏิบัติเพื่ออะไร อย่างเวลาเราจะทำอะไร เราก็ต้องมีจุดประสงค์ใช่ไหมว่า เราจะทำเพื่ออะไร เราจะแกงส้ม เราจะแกงเลียง

ผู้ถาม จุดประสงค์ คือ บางคนใจไม่สงบ เราพิจารณาอย่างนี้ ให้ใจสงบ

ส. แปลว่าเราจะเปลี่ยนความคิดของเรา จากคิดเรื่องคนนั้นคนนี่ มาเป็นคิดเรื่องส่วนต่าง ๆ ของร่างกายของเราให้เกิดความสงบ ว่ามันเป็นปฏิถุณก็ได้ เพื่อแค่นั้นเอง แต่ที่นี้การเริ่มต้นที่จะรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เพียงการไปนั่งคิดว่า ไม่สะอาด ต้องรู้ว่า ที่ไม่ใช่ตัวตนนี้ ต้องฟังธรรม แล้วไม่ต้องไปปฏิบัติ ต้องเข้าใจก่อน

ข้อสำคัญที่สุด คือ เข้าใจ แล้วปัญญานั้นเองปฏิบัติกิจของปัญญา ไม่ใช่เราทำ ส่วนใหญ่จะเป็นเราไปทำ แต่ไม่ใช่เป็นปัญญาที่เข้าใจถูก แล้วปัญญาก็ทำหน้าที่ รู้ถูกต้อง ที่ละเอียดที่ละน้อย รู้สึกว่าจะชอบปฏิบัติ แต่จริง ๆ แล้วต้องศึกษาก่อน

ผู้ถาม รู้สึกว่าไปนั่งปฏิบัติก็สงบดี

ส. เราเข้าใจว่าสงบ แต่พระธรรมแสดงเรื่องของจิตที่สงบละเอียดกว่านั้นว่าไม่ใช่การนั่งเฉย ๆ หรือไม่ใช่การไม่คิดเรื่องนั้นเรื่องนี้แล้วจะสงบ แต่สงบที่นี้ คือ ไม่มีโลภะ ขณะที่เราไปนั่งนี้ เราชอบ ว่ามันสงบ ขณะนั้นเป็นโลภะชนิดหนึ่ง เรายังไม่เห็นตัวโลภะอย่างละเอียด เราเห็นแต่เฉพาะเวลาที่เกิดความโลภมาก ๆ อยากได้นั้น อยากได้นี้ เรายังคิดว่าเป็นโลภะ แต่เราไม่รู้ว่า ทุกขณะ ตั้งแต่ลืมตาตื่น เป็นโลภะทั้งหมด แม้แต่การที่เราจะไปนั่งอย่างนั้น ก็ด้วยโลภะ เพราะว่าเมื่อปัญญายังไม่เกิด โลภะก็ต้องเกิด ถ้าปัญญาเกิดแล้ว โลภะจะเกิดไม่ได้ เพราะว่าเขาเป็นธรรมฝ่ายตรงกันข้ามกัน อย่างเวลาที่เรามีความเห็นถูก เรื่องเจ้ากรรมนายเวร เราก็ไม่ต้องกลัว เจ้ากรรมนายเวรที่ไหนอีก

นี่คือความเห็นถูก ทำหน้าที่ละโทษะ หรือความกลัว ใช่ไหมคะ เพราะฉะนั้นถ้าเรามีความเห็นถูกในเรื่องการอบรมเจริญปัญญา ปัญญาก็ทำหน้าที่ของปัญญา แต่

ถ้าปัญญายังไม่เกิด ก็จะมีเรา ไปทำทุกอย่างที่คนอื่นบอกให้ทำ แต่ว่าไม่ใช่ปัญญา เพราะว่ปัญญายังไม่เกิด

เพราะฉะนั้นก่อนอื่นให้เข้าใจถูก ความเข้าใจถูกก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นปัญญา ไม่ใช่เรา แล้วปัญญำทำหน้าที่ของเขา คือ เห็นถูกไปเรื่อย ๆ แต่ถ้าเป็น ความเห็นผิด ก็ทำหน้าที่ผิดไปเรื่อย ๆ เหมือนกัน เพราะสภาพธรรมมี ๒ อย่าง ความเห็นถูก ก็เป็นธรรม เป็นของที่มีจริงอย่างหนึ่ง ความเห็นผิดก็เป็นธรรม คือ สิ่งที่มีจริงอย่างหนึ่ง

เพราะฉะนั้นถ้าเราไม่พิจารณา ต้องเป็นความเห็นผิด แต่พอเริ่มพิจารณา เหตุผลแล้ว ความเห็นถูก ค่อย ๆ เกิดขึ้น นั่นเป็นหน้าที่ของความเห็นถูก ที่จะค่อย ๆ ถูกขึ้น

ระหว่างความเข้าใจกับการไปปฏิบัติ อย่างไหนจะดีกว่ากัน

ผู้ถาม เข้าใจดีกว่า

ส. เข้าใจดีกว่า เพราะฉะนั้นถ้าฟังบ่อย ๆ แล้วเราเข้าใจอย่างนี้ เราไม่ต้อง ไปปฏิบัติเพราะขณะนี้สติกำลังปฏิบัติกิจของสติ คือ ระลึกรู้ตามที่ได้ฟัง และก็พิจารณา จนกระทั่งเข้าใจ

นี่คือ หน้าที่ของสติกับปัญญา ซึ่งไม่ใช่เราเลย ขณะนี้ที่กำลังเห็น ก็เป็นจิต ชนิดหนึ่งทำหน้าที่เห็น ไม่มีเราจะไปทำหน้าที่นี้ ที่กำลังได้ยินก็เป็นจิตชนิดหนึ่ง ที่เกิดขึ้นทำหน้าที่ได้ยิน ไม่ใช่เรา ดับไปแล้ว ตัวเราก็ต้องดับไปด้วย ถ้าเราคิดว่าได้ยิน เป็นเราทุกขณะที่เกิด เกิดแล้วดับ

เหมือนเวลาทุกขณะที่ผ่านไป เราใช้คำว่า “เวลา” แต่ความจริงเวลาไม่มี มีแต่ สภาพธรรมที่เกิด แล้วก็ดับ ๆ แล้วเราเรียกว่า “เวลา”

ผู้ถาม เวลานั้น เราก็คิดว่า เวลา มีค่า ก็ไหวเวียนหนึ่ง

ส. อย่างนั้นไม่ใช่ของจริง เพราะเวลานี้ไม่มี เราไปทำให้มีขึ้น เทากับว่า ไม่มีของจริง แล้วไปทำหลอกขึ้นมา ให้คิดว่า สิ่งนั้นจริง แต่ของจริงขณะนี้ คือ เห็น ไม่ได้ทำ ไม่มีใครทำด้วย เป็นอนัตตา ต้องเข้าใจเรื่องอนัตตา แต่อย่างสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น ความคิดนึกปรุงแต่งขึ้น แล้วก็ไปหลงคิดว่า สิ่งนั้นไม่เที่ยง เพราะปรากฏแล้ว

หมดไป แต่ปัญญาจริง ๆ ต้องรู้ขณะนี้ กำลังเกิดดับขณะนี้ รู้ได้ ค่อย ๆ ฟัง จนกระทั่ง ปัญญาเจริญขึ้น

ผู้ถาม แบบว่าใครจะปฏิบัติ นั่งสมาธิ ฟังธรรมก็ได้

ส. แต่ต้องมีคนบอกให้ทำอะไร สมาธิ แต่พระพุทธเจ้าไม่มีบอกเลย ไม่ได้เคยบอกให้ทำ มีแต่ทรงแสดงธรรมให้เข้าใจ

จุดเริ่มต้นของพระธรรมวินัย มุขปาฐะ

บุษบง ความหมายของคำว่า “มุขปาฐะ” คือ ข้อความที่ได้ฟังมาจากพระพุทธองค์ แล้วก็พูด โดยที่ยังไม่มีพระไตรปิฎกเกิดขึ้น ไซ้ไหมคะ

ส. ฟ่องจำสืบ ๆ กันมาด้วย

บุษบง ก็หมายความว่า มุขปาฐะ จะไม่ได้แยกเป็นพระวินัย พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรม พุทธรวมกันไปหมดเลย แต่ภายหลังเมื่อมีพระอภิธรรมแล้ว ถึงได้แยกเป็นอย่างละข้อ ๆ อย่างนี้หรือเปล่าคะ

ส. ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรม แล้วแต่ผู้ฟัง เพราะเหตุว่าถ้าผู้ฟังสะสมปัญญามาก เพียงฟัง สามารถเข้าใจสิ่งที่พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างคำว่า “ธรรม” คนที่ฟังสามารถเข้าใจได้เลยในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นสิ่งที่มีความจริง เวลานี้ทุกคนก็รู้ว่า มีสิ่งที่มีความจริง เวลานี้ เห็นนี้ก็จริงแน่ ๆ ได้ยินก็จริง คิดก็จริง แท้ก็จริง สุขก็จริง ทุกข์ก็จริง ความรู้สึกเฉย ๆ ก็จริง แต่เราไม่เข้าใจว่า นั่นคือธรรม เราคิดว่าเป็นเรา แต่คนในสมัยนั้น ท่านอบรมมามาก คำว่า “ธรรม” ท่านไม่มีความสงสัยเลย สำหรับท่าน เมื่อได้แสดงว่า สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นของจริง เป็นธรรม ท่านเหล่านั้นเข้าใจได้

เพราะฉะนั้นก็แล้วแต่ผู้ฟังระดับไหน อย่างที่ทรงแสดงพระธรรมกับพระพุทธมารดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ บนสวรรค์ และมีผู้ฟังธรรม แล้วเป็นพระอริยบุคคลก็มี เพราะฉะนั้นก็ทรงแสดงมหาสติปัฏฐานสลับกับพระอภิธรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่า ถ้าใช้คำว่า “อภิธรรม” หมายความว่า ไม่ได้พูดถึงคนที่เป็นพระเจ้าพิมพิสาร หรือพระเจ้าปเสนทิ

โกศล แต่พูดถึงธรรมโดยละเอียด จึงชื่อว่า “อภิธรรม” เพราะความหมายของ “อภิ” อีกอย่างหนึ่ง คือ ละเอียด

เพราะฉะนั้นถ้าพูดถึงโลภะโดยละเอียด พูดถึงเห็นโดยละเอียด ถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการเห็น ต่าง ๆ เหล่านี้ นั่นก็เป็นอภิธรรมทั้งหมด

เพราะฉะนั้นไม่ต้องหมายความว่า เราต้องมานั่งจัดระเบียบ แต่ทรงแสดงธรรมตามเหตุการณ์กับแต่ละบุคคล ตามสถานที่ต่าง ๆ และเมื่อมีการบัญญัติพระวินัยขึ้นสำหรับผู้ที่มาบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว จะเห็นได้ว่า สำหรับการอยู่ร่วมกัน ถ้าจะอยู่รวมกันด้วยความผาสุก ต้องไม่มีใครทำอะไรตามใจชอบ แต่ต้องทำตามส่วนรวม

เพราะฉะนั้นสำหรับพระภิกษุ ท่านมาบวชกันจากทั่วสารทิศ การที่จะให้ท่านอยู่รวมกันด้วยความสุขสบาย ก็จะต้องมีการตกลงกันว่า จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด นี่แสดงให้เห็นถึงระเบียบที่พระผู้มีพระภาคทรงเห็นความจริงของสัตว์โลกว่า ต่างอหิงสาด้วยกัน เพราะฉะนั้นจึงได้ทรงบัญญัติ พระวินัยขึ้น เพราะว่าจะได้เห็นความสำคัญของพระวินัยเพิ่มขึ้น มิฉะนั้นแล้วเราก็ไม่สามารถรู้ได้ว่า ทำไมพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัย แต่เริ่มจากเห็นพระปัญญาที่ว่า การที่คนจะอยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นในบ้าน นอกบ้าน รวมกันเป็นหมู่คณะ หรือเป็นประเทศ หรือเป็นสถานที่สักแห่งหนึ่ง อย่างที่โรงพยาบาลนี้ก็ตาม ถ้าจะให้มีความสุขสำราญร่วมกันจริง ๆ ก็ต้องมีการบอกเล่ากัน มีการตกลงกันในทุกสิ่งที่จะกระทำ นี่เป็นการเริ่มต้นของพระวินัยซึ่งก็จะละเอียดขึ้น ๆ

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ในครั้งที่ยังไม่ปรินิพพาน มีการทรงแสดงพระธรรมและพระวินัย เพราะฉะนั้นเมื่อมีการสังคายนาครั้งแรก ก็มีการสังคายนาพระธรรมวินัยยังไม่แบ่งเป็น ๓ ปิฎก จนถึงครั้งที่พระเจ้าอโศกจัดสังคายนา และภายหลังก็จารึกเป็นตัวอักษร ก็มีการแบ่งพระไตรปิฎกเป็น ๓ ปิฎก

สรุป สหคต

บุษบง ความหมายของคำว่า “สหคต”

ส. สหคต จริง ๆ แล้ว ไม่ใช่ภาษาบาลี ถ้าเป็นภาษาบาลีจะใช้คำว่า “สหคต” คำว่า “สห” หมายความว่า ร่วมกัน ด้วยกัน พร้อมกัน

เพราะฉะนั้นภาษาบาลีจะใช้คำว่า “สหคต” “คต” แปลว่าไป ไปด้วยกัน คือ จิตเกิดขึ้นพร้อมกับเจตสิก มีเจตสิกเกิดร่วมด้วย แต่ตำราในภาษาไทยรุ่นหลังจะปนกับภาษาสันสกฤต

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ความนิยมภาษาบาลีในสมัยเดิม ค่อย ๆ เปลี่ยนรูปเป็นใช้คำภาษาสันสกฤต แม้แต่ตำราพระพุทธศาสนา ซึ่งที่จริงแล้วไม่ถูก แต่ก็เป็นสิ่งที่ได้กระทำกันมาแล้ว

เพราะฉะนั้นเราก็ต้องเข้าใจยุคสมัยว่า ไม่มีอะไรที่คงที่ ไม่มีอะไรที่แน่นอน ทุกอย่างต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพราะฉะนั้นเราก็ควรจะยึดหลักที่ดีสำหรับตัวเรา คือ เราจะแก้คนอื่นก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้นตำราพระพุทธศาสนาแม้ที่แปลจากภาษามคธ ก็จะใช้คำที่มาจากภาษาสันสกฤต เช่นคำว่า “สหคต”

เพราะฉะนั้นสำหรับดิฉันเอง เวลาที่ลอกข้อความจากตำราอรรถกถา ก็จะต้องคงคำนั้นไว้ ในเมื่อภาษาที่เขาใช้ในครั้งนั้น เขาใช้คำว่า “สหคต” ก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะไปแก้ตัวหนังสือของเขา มาเป็น “สหคต” แต่ให้ทราบว่า ความหมายเดียวกัน

สังขารธรรม สังขารขันธ์ อภิสังขาร

บุษบง คำว่า “ปรมัตถ์” หมายถึง ๔ อย่าง คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน จิตเจตสิก รูปเป็นสังขารธรรม สังขารธรรมหมายถึงสิ่งที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง แต่นิพพานไม่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง เพราะฉะนั้นนิพพานจึงเป็นวิสังขารธรรม อีกคำหนึ่ง คือ “สังขตธรรม” หมายความว่าเกิดแล้วไม่ดับ

ส. คำนี้คนไทยเราใช้น้อยมาก เพราะเหตุว่าเราจะใช้คำว่า “สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง” แล้วเราก็ไม่เรียนหรือว่า “สังขาร” นั่นคืออะไร ก็คิดว่า ร่างกายนี้แหละสังขาร คือ นักเดา ไม่ใช่นักเรียน ก็เลยเข้าใจผิด ๆ คิดกันเอาเองว่า “สังขาร” คือ ร่างกายตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า ไม่เที่ยง เวลาพูดถึงสังขาร ก็สังขารแบบนี้ทั้งนั้นเลย

แต่จริง ๆ แล้ว “สังขาร” หมายความว่าถึง สภาพธรรมที่ปรุงแต่ง ส่วนสังขต หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่เกิดแล้ว

เพราะฉะนั้นเมื่อมีการปรุงแต่งเกิดแล้ว หรือเกิดขึ้น สิ่งนั้นดับไป เพราะฉะนั้น ความหมายของ “สังขต” คือ สภาพธรรมที่เกิดแล้วเพราะสังขาร คือ มีปัจจัยปรุงแต่ง

บุษบง แล้วก็เกิด แล้วก็ดับ

ส. แน่นนอนค่ะ สิ่งใดก็ตามที่เกิด ที่จะไม่ดับนั้นไม่มี เวลานี้ทุกอย่างกำลัง เกิดดับ แต่ถ้าไม่ใช่เป็นปัญญาที่ได้อบรมมา ไม่มีทางที่จะประจักษ์ แต่ว่าผู้ที่อบรมเจริญ ปัญญามาแล้วสามารถพิสูจน์ความจริง สิ่งใดก็ตามที่เป็นความจริง แทนที่เราจะต้อง ศึกษา ๒๐ ปี เข้าห้องทดลองแบบวิทยาศาสตร์ อันนั้นจะไม่ใช่การรู้สภาพธรรมที่กำลัง เกิดดับในขณะนี้ แต่ในเมื่อขณะนี้สังขธรรม คือ สภาพธรรมเกิดแล้วดับอยู่ตลอดเวลา อย่างทางตา กำลังเห็น ไม่ใช่ทางหูที่ได้ยิน นี่แสดงให้เห็นแล้วว่า สภาพธรรมจะเกิด พร้อมกัน ๒ อย่างไม่ได้ ทางตาต้องดับ แล้วทางหู ก็ต้องดับด้วย ในขณะที่ทางตาเห็น

นี่แสดงให้เห็นว่า มีอวิชชามากมายเหลือเกิน ทั้ง ๆ ที่สภาพธรรมเป็นอย่างนี้ ก็ ไม่รู้อย่างนี้ ต้องอาศัยพระปัญญาคุณที่ทรงตรัสรู้ แล้วทรงแสดง แล้วเราก็เริ่มตั้งแต่ฟัง ให้เข้าใจเสียก่อนว่า สังขตธรรมหมายความว่าถึงสิ่งที่เกิดแล้ว เพราะมีปัจจัยปรุงแต่ง และสิ่งที่เกิดแล้วต้องดับ ถึงจะยังไม่ประจักษ์ ก็ต้องรู้ความจริงว่าต้องดับ แล้วก็ค่อย ๆ ศึกษาไป จนกว่าจะประจักษ์ได้

บุษบง นิพพานก็เป็นอสังขตธรรม

ส. ค่ะ หมายความว่าไม่ได้เกิดเลย เพราะไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ถ้ามี ปัจจัยปรุงแต่งเกิดขึ้น จะต้องเป็นอย่างหนึ่งอย่างใด คือ เป็นจิตหรือเป็นเจตสิก หรือ เป็นรูป อะไรก็ตามที่เกิดแล้วดับ สิ่งนั้นเป็นสังขารธรรม และปรมาตมธรรมมี ๔ คือ มีจิต ๑ เจตสิก ๑ รูป ๑ นิพพาน ๑ นิพพานไม่เกิด ไม่ดับ เมื่อไม่เกิดแล้ว จะดับได้อย่างไร เมื่อไม่เกิดก็เพราะไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง เพราะฉะนั้นนิพพานนั้น เป็นวิสังขารธรรม ส่วน จิต เจตสิก รูปเป็นสังขารธรรม นี่กว้างที่สุด

ต่อมาก็จะมีคำว่า “สังขารชั้น” ซึ่งแคบเข้ามาอีกว่าได้แก่ เจตสิก ๕๐ ดวง เพราะว่าเจตสิกทั้งหมดมี ๕๒ เวทนาเจตสิกเป็นเวทนาชั้น ๑ สัญญาเจตสิกเป็นสัญญาชั้น ๑ เจตสิกที่เหลือ ๕๐ เป็นสังขารชั้น

นี่ความหมายอีกอย่างหนึ่งแล้ว จากสังขารธรรม เป็นสังขารชั้น และสังขารในปฏิจสุมุปาทที่ว่า “อวิชชาเป็นปัจจัยแก่สังขาร” สังขารนั้นหมายความว่า เจตนาเจตสิกที่เกิดกับกุศลจิตและอกุศลจิตเท่านั้น เป็นสังขารในปฏิจสุมุปาท

ผู้ฟัง สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาน คือ การรับรู้

ส. มิได้ค่ะ เป็นปัจจัยให้เกิดปฏิสนธิจิตและจิตอื่น ๆ สำหรับปฏิจสุมุปาท

บุษบง แล้วทำไมเรียกเจตนาเจตสิกเป็นอภิสังขารคะ

ส. เพราะเหตุว่า ประดุจยิ่งกว่าสังขารชั้นอื่น เพราะเหตุว่าเป็นตัวกรรม เป็นความจงใจ ตั้งใจ ที่จะกระทำกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม

บุษบง แล้วต้องเกิดกับจิตทุกดวงใช่ไหมคะ เพราะเจตนาเจตสิกเป็น ๑ ใน ๗ เจตสิกที่จะต้องเกิดกับจิตทุกดวง

ส. แต่สำหรับปฏิจสุมุปาทเฉพาะกุศลและอกุศลเท่านั้น ไม่นับวิบาก ไม่นับกิริยา

มหาภูตรูป ๔ (๑)

บุษบง มีคำถามข้างหลังที่ทบทวน ท่านอาจารย์ตั้งคำถามว่า ชั้นอะไรไม่ใช่ปรมาตมธรรม ดิฉันก็นึกว่า นิพพานก็ไม่ใช่ชั้น แต่นิพพานก็เป็นปรมาตมธรรม ดิฉันก็เลยงง ไม่ทราบว่าคำตอบที่ถูกคืออะไร

ส. คำตอบที่ถูก คือ ไม่มี

บุษบง ไม่กล้าที่จะตอบว่า ไม่มี

ส. การศึกษานี้ ต้องกล้าพอที่จะตัดสินใจ เป็นเครื่องทดสอบเหตุผลว่า คนนั้นมีความมั่นใจในเหตุผลจริง ๆ หรือเปล่า เพราะเหตุว่าถ้ามีความเข้าใจที่ถูกต้อง มั่นใจในเหตุผล ต้องตอบตามความเป็นจริง

บุษบง ดิฉันคิดว่า เรื่องรูปเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก เพราะว่าเรามองเห็นและอยู่กับเราตลอดเวลา อย่างจิตนี่มองไม่เห็น เดาเอาบ้าง แต่รูปอยู่กับเรา ทุกคนก็มองเห็น มองไม่เห็นตัวเองก็เห็นของคนอื่น รูปจะเกิดจากเหตุปัจจัย ๔ อย่าง คือ กรรม อุดู จิต อาหาร คำว่า “อาหาร” กับ “โอชา” จะมีความหมายเหมือนกันไหมคะ

สุ. เหมือนค่ะ แต่บางคนที่ไม่ได้ศึกษา อาจจะคิดว่าอาหารที่มองเห็นตามร้าน ที่อยู่ตรงหน้าเราที่จะรับประทาน

บุษบง อย่างรส หมายความว่าต้องมากกระทบ หรือจะใช้คำว่า “ผัสสะ” ที่ลิ้นแล้วจะแยกเป็น รสหวาน รสเค็ม รสเปรี้ยว อันนี้คือ รส แต่โอชา คือ สิ่งที่เลี้ยงร่างกายทั้ง ๒๘ รูป อยู่ได้เพราะอาหาร ก็เห็นว่า “รส” กับ “อาหาร” ต่างกันอย่างไร อธิบายอย่างนี้ได้ไหมคะ

สุ. คือว่าเวลานี้เราจะพูดถึงรูป เพราะเหตุว่ารูปมีจริง แล้วเริ่มด้วยมหาภูตรูป คือ ธาตุดิน ๑ ธาตุน้ำ ๑ ธาตุไฟ ๑ ธาตุลม ๑ ก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะอยู่ที่ตัวเราแท้ ๆ แต่เราไม่เคยรู้ความละเอียดของรูปเลย แต่เดี๋ยวนี้ให้ทราบว่า ใครจะเรียกว่า “เลือด” ใครจะเรียกว่า “เนื้อ” ใครจะเรียกว่า “ปอด” ใครจะเรียกว่า “กระดูก” ก็ตาม แต่รูปใหญ่ ๆ รูปจริง ๆ ซึ่งเป็นใหญ่ เป็นประธานที่ใช้คำว่า “มหาภูต” มี ๔ อย่างที่เราใช้คำว่า ธาตุทั้ง ๔ ธาตุดิน ๑ ธาตุน้ำ ๑ ธาตุไฟ ๑ ธาตุลม ๑ ธาตุดินก็ไม่ใช่ดินที่ปลูกต้นไม้ แต่หมายความว่าสภาพธรรมใดก็ตามที่มีลักษณะแข็งหรืออ่อน นั่นคือลักษณะของธาตุดิน

เพราะฉะนั้นในท้องนี้มีธาตุดินไหม มีดินไหม มี แล้วก็ป็นธาตุด้วย เพราะเหตุว่าเป็นสภาพธรรมที่มีจริง ที่เป็นรูปธรรม อะไรก็ตามที่แข็ง ที่สามารถกระทบสัมผัสได้ นั่นคือ ธาตุดิน เพราะฉะนั้นที่ตัวเราตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า กระทบสัมผัสจริง ๆ ไม่ต่างกับวัตถุอื่นเลย ไม่ว่าจะหลับตาหรือลืมตา กระทบที่ไรก็คือ อ่อนหรือแข็ง ถ้ากระทบหมอนกระทบเก้าอี้ ก็คือ อ่อนและแข็ง

เพราะฉะนั้นลักษณะของธาตุนิดนี้ก็คือ อ่อนหรือแข็ง แล้วก็เปลี่ยนลักษณะของธาตุนี่ไม่ได้ด้วย แล้วไม่มีใครเป็นเจ้าของธาตุนี่ด้วย เป็นแต่เพียงสภาพธรรมซึ่ง

อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น และปัจจัยที่ทำให้เกิดธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม คือ กรรม ๑ จิต ๑
อุตุ คือ ความเย็น ความร้อน ๑ อาหาร ๑

มหาภูตรูป ๔ (๒)

สุ. ที่ตัวของเราไม่มีใครสามารถสร้างได้เลย นอกจากกรรม เพราะเหตุว่า
เวลาปฏิสนธิ ขณะจิตที่ปฏิสนธิ นั้น กรรมไม่ได้ทำให้แต่เพียงจิตที่เป็นผลของกรรมเกิด
แต่ทำให้รูปเกิดพร้อมกับจิตนั้นด้วย เพราะฉะนั้นรูปซึ่งเกิดเพราะกรรม ชื่อว่า
“กัมมชรูป”

เวลานี้ทุกคนทราบเลยว่า ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าเป็นผลของกรรม ทำให้เรา สูง
ต่ำ ดำ ขาว ต่างกันไป ไม่เหมือนกันเลย ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เกิดจากกรรม จักขุปสาทที่
กลางตา บางคนก็ไม่มี เป็นคนตาบอด เพราะกรรมไม่ทำให้รูปนั้นเกิด แต่ว่าปกติแล้วใน
ภูมิที่มีชั้น ๕ ในภูมิมนุษย์ กรรมก็จะทำให้เกิดจักขุปสาท โสตปสาท ฆานปสาท
ชีวหาปสาท กายปสาท ไม่ใช่เป็นแต่เพียงธาตุอ่อนหรือแข็ง แต่ต้องมีส่วนที่มีลักษณะ
พิเศษ ที่สามารถกระทบกับสี่สัณฐานต่าง ๆ เวลาที่ล้มตา หรือมีส่วนที่มีคุณลักษณะ
พิเศษ ที่สามารถกระทบกับเสียง ทำให้จิตได้ยินเสียงเกิดขึ้น มีส่วนที่ทำให้กระทบกลิ่น
แล้วก็มีจิตที่รู้สึกกลิ่นเกิดขึ้น มีส่วนที่ทำให้กระทบกับลิ้น ทำให้จิตสามารถลิ้มรสนั้น

นี่ก็แสดงให้เห็นว่าที่ต่างกับรูปอื่น ๆ ก็คือ รูปอื่น อย่างไ้ะ แก้ว อี้ ไม่มีจักขุ
ปสาท ไม่มีโสตปสาท ไม่มีชีวหาปสาท ไม่มีกายปสาท ไม่มีจิต แต่สำหรับกัมมชรูป
กรรมทำให้จักขุ ตา หู จมูก ลิ้น และปสาทกายสัมผัสซาบอยู่ทั่วทั้งตัว ไม่กระทบอะไร
เลย แต่รู้สึกปวดท้อง ก็เพราะเหตุว่ามีกายปสาทสัมผัสซาบอยู่ทั่วตัว ที่กระทบกับสิ่งที่
แข็ง หรือลักษณะของลมที่ตึง ที่ไหว ก็ทำให้ทุกขเวทนาทางกายเกิดขึ้น

นี่แสดงให้เห็นว่า มีรูปซึ่งเกิดเพราะกรรมพร้อมกับปฏิสนธิจิต ซึ่งเป็นใหญ่ เป็น
ประธาน ๔ รูป คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม นี่พูดถึงแต่เฉพาะธาตุดินเท่านั้น

ที่ผมมีธาตุดินใหม่ มีแน่ ๆ ที่กลางตามีธาตุดินใหม่ มี ขึ้นชื่อว่าทั่วทั้งกาย จะ
มีธาตุที่เป็นใหญ่ เป็นประธาน คือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ส่วนจักขุปสาทเล็กมาก และอยู่

ที่กลางตา มองก็ไม่เห็น กระบดสัมผัสก็ไม่ได้ แต่เรารู้ว่ามี เพราะอะไร เพราะขณะนี้เห็น เพราะฉะนั้นก็ต้องมีรูปที่มีลักษณะพิเศษ ที่สามารถกระทบกับสิ่งที่ปรากฏทางตารูปนี้ต้องมีแน่ และรูปนี้ก็เกิดขึ้นเพราะกรรมด้วย ไม่มีใครสามารถสร้างรูปนี้ได้เลย หรือใครคิดว่าจะสร้างได้ หรือทำได้

บุษบง ตรงที่เป็นปสาทรูปก็เป็นดินด้วย

สุ. ต้องมี ๔ รูปรวมกัน แยกกันไม่ได้เลย แต่แข็งไม่ใช่ลักษณะที่กระทบสี่เป็นลักษณะที่แข็งเท่านั้น แต่ในส่วนที่แข็ง จะมีรูปที่เกิดร่วมกันอีกรูปหนึ่งที่ตรงกลางตา คือ จักขุปสาทรูป ที่โสตปสาทรูป ก็ไม่ใช่มีโสตปสาทรูปได้ลอย ๆ จะต้องมีมหาภูตรูป ๔ เพราะฉะนั้นมหาภูตรูป ๔ เป็นพื้น ธาตุดิน ผ่านไปแล้ว พอถึงธาตุน้ำ ไม่มีใครจะกระทบสัมผัสธาตุน้ำได้เลย เรียกว่า “น้ำ” แต่ไม่ใช่ น้ำที่เราดื่ม เพราะเหตุว่าเป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งเกาะกุมธาตุอื่น ๆ ไว้ด้วยกัน ไม่กระจัดกระจายไปได้เลย นั่นเพราะเหตุว่ามีรูปชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นธาตุน้ำ เกาะกุมธาตุอื่น ๆ ให้รวมกันอยู่

นี่คือ ลักษณะของธาตุน้ำ ซึ่งจะมีลักษณะที่ไหลเอิบอาบหรือเกาะกุม เวลาที่เราสัมผัสของธาตุน้ำมาก เราก็เรียกว่า “น้ำ” เอิบอาบ ไหล เกาะกุม แต่จริง ๆ แล้วเราอาจจะบอกว่าเป็นดินเหลว และลักษณะที่อ่อนมากจนเหลว จนไหล แต่ก็ต้องมีธาตุชนิดหนึ่งซึ่งไหลหรือเกาะกุม เพราะว่าดินนั้นแข็งเท่านั้น หรืออ่อนเท่านั้น จะไม่ไหล หรือจะไม่เกาะกุมด้วย

นี่คือ ธาตุน้ำ ซึ่งขณะใดก็ตามที่กระทบสัมผัสสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยกายปสาท จะกระทบสัมผัสเพียงธาตุดินที่อ่อนหรือแข็ง ธาตุไฟที่เย็นหรือร้อน ธาตุลมซึ่งตึงหรือไหว แต่จะไม่มีการกระทบสัมผัสธาตุน้ำได้เลย

นี่ทรงแสดงไว้จากการประจักษ์แจ้งว่า ทุกคนพิสูจน์ได้ เวลากระทบสัมผัส จะกระทบสิ่งที่อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตึงหรือไหวเท่านั้น

สำหรับธาตุน้ำก็คงไม่มีปัญหา ให้ทราบทั่ว ธาตุทั้ง ๔ ไม่แยกจากกัน มีธาตุดินที่ไหน ต้องมีธาตุน้ำที่เกาะกุมที่นั่น แล้วก็มีธาตุไฟที่เย็นหรือที่ร้อน เวลาเรากระทบอะไร เรารู้ได้เลยว่า สิ่งนั้นร้อนหรือเย็น

บุษบง ธาตุไฟนี้หมายถึงเย็นด้วยหรือคะ

สุ. เย็นหรือร้อน รับประทานน้ำแข็ง ลักษณะที่เย็นมีจริง ๆ นั่นคือ ธาตุชนิดหนึ่งเป็นไฟร้อนหรือไฟเย็น

บุษบง คิดว่าไฟมีแต่ร้อน

สุ. ร้อน หรือเย็นลงมาจากจุดขีด จนกระทั่งเลยลงไปอีก ก็คือ เย็น นี่ก็ ๓ ธาตุ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุสุดท้าย ก็คือ ธาตุลม ได้แก่ ลักษณะที่ตั้งหรือไหว ทุกอย่างที่สามารถเคลื่อนไปได้ นั่นคือ อากาโรของธาตุลม เพราะเหตุว่าธาตุอื่นจะเคลื่อนไปไม่ได้เลย ๔ ธาตุ คงไม่สงสัยแล้ว เพราะว่าถ้าจะมีรูปอื่นโดยที่ไม่มี ๔ รูปนี้ ๔ รูปนี้ต้องเป็นใหญ่ เป็นประธาน จึงชื่อว่า “มหาภูตรูป” ภูต ก็แปลว่า ใหญ่ มหา ก็มากมายที่ไหน ๆ ก็มีทั้งนั้น ขึ้นชื่อว่ามีรูปที่ไหน ต้องมีมหาภูตรูป ๔

มหาภูตรูป ๔ (๓)

สุ. นอกจากมหาภูตรูป ๔ แล้ว ยังมีรูปอื่นซึ่งรวมอยู่ จะใช้คำว่า “ปน” อยู่ก็ได้ แต่หมายความว่า มีรูปอีก ๔ รูป ซึ่งเกิดรวมกัน โดยไม่แยกจากกันเลย ก็คือ สี ได้แก่ วัณณะ

บุษบง แล้ววัณณะอะไรคะ

สุ. เหมือนกันค่ะ เป็นภาษาบาลี จะใช้วัณณะ ภาษาบาลีเขามีเพศเพศหญิง เพศชาย ก็ใส่สระโอ สระอี แต่ภาษาไทยเราก็ใส่สระ เดียววัณณะ เดียววัณณะก็ได้ ก็หมายความว่าเราลืมไปว่า ที่ไหนที่มีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ที่นั่นมีสี เป็นรูปอีกรูปหนึ่ง ที่สามารถกระทบกับจักขุปสาททำให้มองเห็น

เพราะฉะนั้นเวลาที่เรายืนในห้องมืด แสงสว่างไม่พอ เพราะฉะนั้นก็ไม่มีปัจจัยที่จะให้ปรากฏเป็นสีต่าง ๆ แต่ถ้ามีปัจจัย คือ แสงสว่างพอเมื่อไร เมื่อนั้นก็จะมีรูปสีปรากฏ อย่างที่โต๊ะจะเห็นได้ว่า มีสี ทุกแห่งที่เราเห็น ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ถ้าด้วยตาแล้ว เราไม่เห็นลักษณะที่แข็งหรืออ่อน แต่เราเห็นสีอันวัณณะของสิ่งนั้น เพราะเหตุว่าในรูปธาตุดินน้ำ ไฟ ลม จะมีอีกรูปหนึ่ง ซึ่งเกิดร่วมกับธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม คือ สี ภาษาบาลีใช้คำว่า “วัณณะ”

บุษบง ดิฉันอยากจะกล่าวรูปทั้งหมดก่อน ๒๘ ว่ามีอะไรบ้าง ประกอบด้วยอะไร แล้วเราจะอธิบายต่อไป

ส. ไม่มีทางเสร็จวันนี้ ข้อสำคัญที่สุด ไม่ใช่จบ ค่อย ๆ ไป ให้เข้าใจทุกคนที่ฟังเรื่องมหาภูตรูป ให้เข้าใจเรื่องมหาภูตรูป ถ้าเข้าใจเรื่องมหาภูตรูปแล้ว ต้องเข้าใจเรื่อง “อุปาทายรูป” อีก ๔ รูป ที่รวมอยู่ และไม่ใช่ว่าเข้าใจแล้วทิ้งไป หรือลืมหายความว่า พิสูจน์ได้กับตัวเองว่า ไม่ว่าจะอยู่ในโลกนี้ นอกโลกนี้ ที่ไหนก็ตาม ให้รู้ความจริงว่า จะต้องมียุขซึ่งแยกออกอีกไม่ได้แล้ว อย่างน้อยที่สุดต้องมีรูปรวมกัน ๘ รูป ให้เข้าใจ แล้วจำได้ แล้วไม่ไปท่อง

คือ ถ้าพูดเป็นชื่อ ๆ ออกมา วันนี้ยังอาจต้องไปท่อง แล้วจำว่ามีอะไรบ้าง แต่วันนี้ที่ฟัง ไม่อยากจะให้ท่องเลย อยากให้เข้าใจ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ถ้าใครยังไม่รู้ชื่อภาษาบาลีก็จดไว้ ธาตุดินก็ได้แก่ ปฐวีธาตุ ธาตุน้ำ อาโปธาตุ ธาตุไฟก็ได้แก่ เตโชธาตุ ธาตุลมก็ได้แก่ วาโยธาตุ แล้วเราก็ใช้ภาษาอย่างนี้ พายุ ตัว ว กับตัว พ ใช้ด้วยกันได้ วาโย วายุ พายุ คือธาตุลม เตโช คือธาตุไฟ ปฐวี คือธาตุดิน อาโป คือธาตุน้ำ

บุษบง อย่างที่ท่านอาจารย์กล่าวว่า ถ้าจะพูด ๒๘ รูปอย่างละเอียด แค่นี้ก็ไม่พอ เดียวจะไม่ได้ถามปัญหาอื่น ไซ้ไหมคะ

ส. ก็ไม่เป็นไรค่ะ เอาเรื่องธาตุทั้ง ๔ มีใครมีปัญหาไหม ให้กระจ่างชัดไป จะได้ไปพร้อม ๆ กัน จะได้ไม่ลืมหืม และไม่ใช้อยู่ที่อื่น อยู่ที่ตัว และทุกสิ่งด้วย ไม่ว่าที่ไหนก็ตาม ไม่ใช่แต่ที่ตัวเท่านั้นที่มีรูป ๘ รูป ที่ไหนก็มี ที่ไหนมีรูป ต้องมีรูปอย่างน้อยที่สุด ๘ รูป

ผู้ถาม โอชะ คือ รสหรือคะ

ส. โอชะไม่ใช่รส แต่คนไทยบอกว่า อร่อยไหม เราก็เลยคิดว่า ของนี้โอชามาก อร่อยมาก แต่ความจริงไม่ใช่ โอชะหมายความว่าส่วนที่มีประโยชน์ของรูป ที่จะทำให้เกิดรูป เพราะว่าร่างกายเราเกิดจากกรรม เกิดจากจิต เกิดจากอตุ ความเย็น ความร้อน ถ้าไม่มีอาหาร คือ ไม่รับประทานอาหารด้วย ร่างกายอยู่ไม่ได้ ไม่สามารถจะดำรงต่อไปได้ เพราะฉะนั้นต้องอาศัยโอชะในรูปอาหารที่เรารับประทานเข้าไป

ซึ่งเป็นส่วนที่จะทำให้ร่างกายดำรงอยู่ เพราะเหตุว่าโอชารูปเป็นปัจจัยทำให้รูปอื่นเกิดขึ้นด้วย มองไม่เห็น ไม่ใช่รส ไม่ใช่เค็ม ไม่ใช่หวาน แต่เป็นส่วนที่เป็นประโยชน์ในอาหารที่จะทำให้เกิดรูป

ผู้ถาม มันก็ไม่ใช่มหาภูตรูป ใช่ไหมคะ

ส. มหาภูตรูป คือ ๑. ธาตุดิน ๒. ธาตุน้ำ ๓. ธาตุไฟ ๔. ธาตุลม ธรรมนี้ไม่ปนกัน แยกกันไปเลย ธาตุดินจะบอกว่าเป็นธาตุไฟก็ไม่ได้ ธาตุไฟจะมาบอกว่า เป็นธาตุลมก็ไม่ได้ ธาตุดิน คือ ดิน อ่อนหรือแข็ง ธาตุไฟ คือ เย็นหรือร้อน ธาตุลม คือ ตึงหรือไหว ธาตุน้ำ คือ ไหลและเกาะกุม จะเอาอะไร ๆ มาเป็นธาตุต่าง ๆ เหล่านี้ก็ไม่ได้ ธาตุเหล่านี้ คือ แค่นี้ ๔ ก็ ๔

อาหาร รส โอชา

ผู้ถาม ยังนึกภาพไม่ออก

ส. จะนึกภาพอะไรคะ

ผู้ถาม โอชะค่ะ

ส. โอชะ ก็คือ อาหารที่เรารับประทาน วันนี้เราต้องรับประทานใช่ไหม มีรสไหม มี นั่นคือ รส มีอ่อนมีแข็งไหม นั่นคือธาตุดิน แล้วก็มีธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม รวมอยู่ด้วย มีกลิ่นไหม อาหารรับประทานเข้าไปมีประโยชน์อะไรหรือเปล่า ส่วนที่เป็นประโยชน์ที่ทำให้เกิดรูปต่อไป เป็นอาหาร เป็นโอชะ

ผู้ถาม ที่เข้าใจมาก่อนว่า พอสัมผัสถูกลิ้น เข้าใจว่าขณะนั้นเป็นโอชะค่ะ เข้าใจผิด

ส. เพราะฉะนั้นก็รู้ว่า พระธรรมทำให้เราเข้าใจทุกอย่างถูกต้อง ต้องศึกษา ไม่มีใครเลยที่จะมีสติปัญญาอะไรไปหมดโดยไม่ได้ศึกษาพระธรรม ไม่มีทางเข้าใจอะไรก็เข้าใจผิดทั้งนั้น ถ้าไม่ได้ศึกษาพระธรรม

ผู้ถาม ต้นไม้ทุก ๆ ต้นใหญ่ขึ้น ต้องมีโอชะรูปไหม

ส. ไม่ใช่ค่ะ เพราะธาตุค่ะ ความเย็น ความร้อน นี่ต้องแยกกัน คือ สมมุติฐานทั้ง ๔ ไม่เหมือนกันเลย ในร่างกายของเรามีรูปซึ่งเกิดจากกรรม มีรูปซึ่งเกิดจากจิต มีรูปซึ่งเกิดจากธาตุ ความเย็นความร้อน มีรูปซึ่งเกิดจากอาหาร

แต่นอกร่างกายแล้วทั้งหมด มีแต่เพียงรูปที่เกิดจากธาตุเท่านั้น ไม่มีรูปที่เกิดจากกรรม ไม่มีรูปที่เกิดจากจิต ไม่มีรูปที่เกิดจากอาหาร ไม่มีการบริโภคอาหารเลย เพราะฉะนั้นต้นไม้ใบหญ้าเติบโตด้วยธาตุ ปุ๋ยต่าง ๆ นี่คือ ธาตุทั้งนั้น ความเย็นความร้อน และส่วนผสมของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม

ผู้ถาม แสดงว่าที่มีโอชะรูป ต้องเป็นสิ่งที่มีชีวิต

ส. ในอาหารทุกอย่าง ในอะไรก็ตามซึ่งอ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตึงหรือไหว เป็นมหาภูตรูป ต้องมีอีก ๔ รูปรวมอยู่ด้วย คือ ต้องมีสี มีกลิ่น มีรส มีโอชะ นี่มีโอชะด้วย นักวิทยาศาสตร์อาจจะเอาไปแปรรูปรับประทานได้

บุษบง อย่างนั้นที่เรียกว่า รูปที่มีใจครอง กับรูปที่ไม่มีใจครอง อย่างต้นไม้ เรียกว่า ไม่มีใจครองได้ไหมคะ

ส. แก้อ้อ ไต๊ะ ไม่มีใจครองทั้งนั้น

บุษบง ในรูป ๒๔ จะมีอยู่ ๑๓ รูป ที่รูปที่มีใจครองหรือไม่มีใจครองก็ต้องมีแน่นอน อย่างที่พูดเมื่อีกนี้ว่า ต้นไม้มีธาตุ แล้วยังต้องมีลักษณะรูปกับปริจเจตรูป

ส. อันนั้นหมายความว่าถึงต้องเกิดดับค่ะ รูปทั้งหมดต้องเกิดดับ

บุษบง แม้แต่ต้นไม้

ส. ทุกรูป อะไรที่เกิดต้องดับ อันนี้ลืมไม่ได้เลย ทุกอย่างที่เกิดแล้ว ต้องดับอย่างรวดเร็ว ไม่รอช้าเลย ไม่อย่างนั้นจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง ทุกอย่างเก่า ทุกอย่างเสื่อม เพราะการเกิดดับอย่างรวดเร็วมาก

บุษบง เมื่อที่ท่านอาจารย์กล่าวว่า ไม้ก็เป็นอาหาร ตอนแรกดิฉันเคยสงสัยว่า พวกที่ไม่มีใจครองก็เป็นอาหาร ดิฉันก็ยังงงว่า จะเป็นอาหารอย่างไร พอท่านอาจารย์บอกว่า ปลวกกินไม้ ก็เลยเข้าใจว่า ตัวของมันเองก็ต้องเป็นอาหารด้วย

ส. เราก็ต้องเข้าใจหลักว่า ต้องมีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ๔ เป็นมหาภูตรูป แล้วยังไม่พอ เมื่อมีมหาภูตรูปแล้ว ต้องมีอีก ๔ รูปเกิดร่วมด้วยทุกครั้งไป รวม ๘ รูป

แยกกันไม่ได้เลยเพราะฉะนั้นจะหมดความสงสัย ไม่ว่าต้นไม้ หรือที่นี้ (โต๊ะ) ก็ต้องมีอาหารทุกอย่างที่เป็นธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ต้องมีโอชะ

บุษบง และเมื่อที่ท่านอาจารย์กล่าว “อุปาทยารูป”

ส. ได้แก่อุปาทยารูปตามที่ไมใช่มหาภูตรูป รูปอื่นทั้งหมดเป็นอุปาทยารูป หมายความว่า รูปที่อาศัยเกิดจากมหาภูตรูป

บุษบง อีก ๒๔ รูปหรือคะ

ส. เป็นอุปาทยารูป รูปทั้งหมดมี ๒๔ รูป เป็นมหาภูตรูป ๔ คือ รูปใหญ่ รูปประธาน ๔ เพราะฉะนั้นรูปที่เหลือเป็นอุปาทยารูปทั้งหมด คือ ไม่ใช่มหาภูตรูปนั่นเอง

ทีนี้เวลารับประทานอาหาร เรารู้ได้เลยว่า เรารับประทานทั้งธาตุดิน ธาตุ น้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ทั้งสี่ ทั้งกลิ่น ทั้งรส ทั้งโอชะ แต่เฉพาะโอชะเท่านั้นที่ทำให้ร่างกาย ทรงอยู่ดำรงอยู่ได้ หรือเจริญเติบโตขึ้น

อาโป เตโช วาโย

ผู้ถาม ขอเรียนถามเรื่องอาโปธาตุ ที่อาจารย์บอกว่า น้ำในแก้วไม่ใช่อาโป หมายความว่ามีส่วนผสมทุกธาตุอยู่ในนั้นหรือคะ

ส. เราเรียกว่า “น้ำ” แล้วเราก็แปลอาโปว่า ธาตุน้ำ แต่ไม่ใช่หมายความว่า น้ำในแก้ว ธาตุน้ำ คือ ธาตุที่เกาะกุมรูปอื่นซึ่งเกิดรวมกัน เพราะฉะนั้นเวลาหลับตา แล้วเอามือสัมผัสน้ำ จะรู้ใหม่ว่าเป็นน้ำ อาจจะมีลักษณะที่เหลว ที่เบา ก็ทำให้ทรงจำได้ว่าเป็นน้ำ แต่จริง ๆ แล้วกำลังกระทบสิ่งที่อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน อย่างน้ำร้อน จับดูก็ร้อน กระทบดูก็ร้อน ลักษณะของธาตุน้ำหายไปไหน มีแต่ลักษณะของธาตุไฟที่ปรากฏ

นี่แสดงให้เห็นว่า ไม่แยกจากกัน แล้วแต่ว่าอันไหนจะเป็นใหญ่พอให้เราสามารถ เทียบเคียง รู้ลักษณะนั้นได้ เช่น ที่เราเรียกว่า น้ำ ก็คือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ซึ่งเหลวและ ก็ไหลได้ และกระทบสัมผัส เราก็เรียกลักษณะอาการนั้นคือ น้ำ แต่ต้องมีอ่อนหรือแข็ง เวลาที่กระทบสัมผัส

ผู้ถาม น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำหนอง น้ำปัสสาวะ

ส. เหมือนกันหมด ทุกชนิด จะน้ำอะไรก็เหมือนกันทั้งนั้น คือ ต้องไม่ขาดธาตุ ดิน น้ำ ไฟ ลม

ผู้ถาม แล้วแต่ว่าส่วนผสมของอะไรมากกว่า

ส. ค่ะ

บุษบง ส่วนธาตุไฟที่มีอยู่ในกาย จะทำหน้าที่ย่อยอาหาร ไข้ไหมคะ

ส. ค่ะ

บุษบง นอกจากนั้นแล้วจะเป็นอะไรคะ

ส. ก็รักษาร่างกายให้อบอุ่น ถ้ามากเกินไปก็ป่วยไข้

บุษบง แล้วถ้าลม ลมหายใจ กิริยาที่เราเคลื่อนไหวก็เพราะมีธาตุลมอยู่

ส. ค่ะ ไหวไปด้วยอาการของธาตุลม ที่เกิดจากกรรม หรือเกิดจากจิต หรือเกิดจากอตุ หรือเกิดจากอาหาร มองดูแล้ว ก็คือ ธาตุ ไม่น่าจะเป็นของเราเลยใช่ไหม ถ้าเข้าใจจริง ๆ ถ้าลึกลงไปจริง ๆ ที่ปัญญาเราสามารถจะรู้ได้ เห็นความจริงได้

นี่แสดงให้เห็นระดับของปัญญาที่ต่างกัน ระดับนี้ ยุคนี้ แสดงเรื่องรูป ๒๘ รูป ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ก็ยังเป็นตัวเรา เป็นของเรา แต่ถ้าเป็นคนที่มีปัญญามาก ๆ จะรู้เลย สามารถจะแทงตลอดในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน เวลาที่กระทบสัมผัสสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพียงฟัง สามารถประจักษ์ความจริงได้ ถึงการเกิดขึ้นและดับไปด้วย

บุษบง ต้องถึงขั้นพระโสดาหรือเปล่าคะ

ส. ก่อนค่ะ วิปัสสนาญาณต้องเกิด สติปัฏฐานต้องเกิด ปัญญาที่ค่อย ๆ อบรมไป สติต้องระลึกที่ละเล็กทีละน้อย

บุษบง ดิฉันนึกว่าต้องเป็นพระอริยะ ถึงจะทราบได้

ส. การเป็นพระอริยบุคคลเป็นด้วยปัญญา ถ้าปัญญาไม่เกิด เป็นพระอริยบุคคลไม่ได้ แล้วก่อนปัญญาจะเกิดถึงความเป็นพระอริยะ ปัญญานั้นต้องมาจากการสะสมทีละเล็กทีละน้อย ไม่อย่างนั้นพระอริยะก็เต็มบ้านเต็มเมือง

บุษบง หมายความว่าต้องประจักษ์

ส. นั่นสิคะ แต่ก่อนจะประจักษ์

บุษบง ก็เข้าใจตามที่ได้ฟังกันมา

ส. และรับฟังกันมา ตอนที่พระจักรพรรดิหรือก่อนจะพระจักรพรรดิ ต้องมีหนทางที่ทำให้ พระจักรพรรดิ

บุษบง อย่างนี้คิด พอมาศึกษาเรื่องรูป ๒๘ ถ้าแยกไปแล้ว ก็ดูเหมือนไม่มีอะไรอยู่แล้ว

ส. เข้าใจว่าไม่มีอะไร แต่ไม่ใช่พระจักรพรรดิ นี่คือความต่างกัน

บุษบง นั่นสิคะ ดิฉันถึงถามว่า ชั้นพระจักรพรรดิต้องเป็นพระอริยบุคคล คือ พระโสดาบัน หรือเปล่า

ส. ก่อนค่ะ วิปัสสนาญาณแต่ละขั้นต้องมี ก่อนจะถึงความเป็นพระอริยบุคคล แสดงให้เห็นว่า ความไม่รู้มากแค่ไหน เหนียวแน่นแค่ไหน เพียงวิปัสสนาญาณขั้นที่ ๑ ไม่สามารถละความเป็นตัวตนได้ ทั้ง ๆ ที่พระจักรพรรดิลักษณะที่เป็นนามธรรมรูปธรรม

บุษบง กราบเรียนถามว่า วิปัสสนาญาณขั้นไหนที่ถือว่าถึงระดับพระอริยบุคคลแล้ว

ส. ชั้นอริยมรรค ชั้นโสดาปัตติมรรค หลังจากโคตรกฏญาณ

บุษบง ดิฉันเข้าใจผิดมากเลย คิดว่าอย่างไร ๆ ตัวเองคงไม่มีทางเข้าใจแนวว่า รูปนามคืออะไร พุดอย่างนี้ก็เหมือนกับว่าจวนจะถึง แต่ไม่ใช่ เป็นความเข้าใจผิด คิดว่าชั้นพระโสดาถึงจะรู้ได้

ส. ไม่ค่ะ ก่อนหน้านั้นที่เดียวค่ะ

บุษบง อย่างนั้นก็อาจมีหลายคนที่สามารถรู้ได้ ใช่ไหมคะ

ส. เราไม่จำเป็นต้องไปคิดถึงคนอื่นเลย แต่ว่าสภาพธรรมมีจริง ทนต่อการพิสูจน์ ใครพิสูจน์ ก็เรื่องของแต่ละคนที่จะพิสูจน์ พิสูจน์ด้วยอะไร พิสูจน์ด้วยการฟัง เข้าใจแล้ว ไม่พอ สติระลึกที่จะรู้ลักษณะจริง ๆ ที่ไม่ใช่ตัวตน ต้องสะสมเพิ่มขึ้นด้วย จนกว่าสภาพธรรมจะปรากฏ

เราศึกษาธรรมเพื่ออะไร

ส. เราศึกษาธรรมเพื่ออะไร ทุกคนต้องสอบสวนตัวเองมาก ๆ ว่า ศึกษาธรรมเพื่ออะไร ไม่อย่างนั้นไม่ตรงจุด ไม่ตรงหนทาง เหมือนกับมีทางที่เราจะเดิน แต่เราจะเลือกเดินทางไหน ทั้ง ๆ ที่ไปทางนี้ ก็ต้องเลี้ยวซ้ายเลี้ยวขวาไปอีก เพราะฉะนั้นเราต้องมีความมั่นใจจริง ๆ ว่า เราศึกษาธรรมเพื่ออะไร ถ้าใครตอบถูก คนนั้นมีจุดประสงค์ที่ถูกต้อง

เพราะฉะนั้นตอบก่อนว่า ศึกษาธรรมเพื่ออะไร มีใครตอบไหม เพื่อเข้าใจถูกต้องอย่างเดียว ไม่ใช่เพื่อต้องการเป็นพระโสดาบัน หรือต้องการอะไรเลย เพราะเหตุว่าเป็นพระโสดาบันไม่ได้ ถ้าเข้าใจไม่ถูกต้อง และเพื่อละกิเลส ก็ละกิเลสไม่ได้อีก ถ้าเข้าใจไม่ถูกต้อง

เพราะฉะนั้นการใช้คำว่า “ปัญญา” ก็หมายถึงความรู้ ความเข้าใจถูกต้อง รู้อะไรถูกต้อง รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ ไม่เข้าใจผิด ไม่คิดเอาเอง และความเข้าใจถูกต้องจะละความเห็นผิด ความเข้าใจผิดทั้งหมดได้ เพราะความเข้าใจถูกต้องเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้นก่อนนั้นเราต้องทราบ ว่า เราเห็นผิด เราเข้าใจผิด เราไม่รู้ ถ้าเข้าใจอย่างนี้จริง ๆ การศึกษาธรรมจะมีประโยชน์

รับศีล

ศก. ช่วงนี้เป็นสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา มีพุทธศาสนิกชนพากันไปรักษาศีลโดยมากมักจะไปรับศีล ๕ ศีล ๘ และท่านอาจารย์เคยพูดถึงศีลซึ่งไม่ค่อยได้ยินกันบ่อยนัก คือ อธิศีลและอินทริยศีล ศีล ๒ อย่างนี้ ความแตกต่างจากศีล ๕ ศีล ๘ อย่างไร

ส. เวลาถ้าใครชวนไปรับอินทริยสังวรศีล ก็อย่าไป เพราะว่ายังไม่มีความรู้อะไร ไปไม่ได้ ต้องเป็นเรื่องของการอบรมปัญญา

ศุกล ปกติแล้วเราก็มักจะพูดถึงศีลที่เป็นศีล ๕ ศีล ๘ เมื่อมีการรับแล้ว ก็ไปประพฤติปฏิบัติในวันหนึ่งคืนหนึ่ง แต่ศีลที่มีความสำคัญและค่อนข้างจะยากที่ท่านอาจารย์พูดว่า อริศีลและอินทริยศีล ศีลทั้ง ๒ จะเกิดขึ้นเมื่อไร อย่างไรครับ

ส. เมื่อสติระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ศุกล เพราะขณะนั้นยังไม่มีกรล่วงทางกาย ทางวาจา อะไรเลย

ส. เพราะฉะนั้นเป็นศีลที่ละเอียดกว่า เพราะว่าการล่วง นี่ล่วงไปโดยไม่รู้สภาพของจิตเลย แต่ว่าอินทริยสังวรศีล ไม่ว่าจิตขณะใดเกิดขึ้นเป็นอย่างไร สติก็ระลึกรู้ เพราะฉะนั้นก็ละเอียดกว่า จึงเป็นอริศีล

ศุกล คำจำกัดความของศีล หมายความว่า เป็นความประพฤติทางกาย ทางวาจาใช้ไหมครับ

ส. ถูกต้องค่ะ

ศุกล ความจริงแล้ว สมมติเราเข้าใจอย่างนี้ เกือบไม่ต้องไปรับหรือไปขอกับใครเลย อยู่กับบ้านก็คิดว่า ถ้ามีความเข้าใจว่า ศีล คือ ความประพฤติทางกาย ทางวาจา และเราก็เข้าใจว่า ๑. เราไม่เบียดเบียน เราไม่ฆ่าสัตว์ ๒. เราไม่พูดสิ่งที่ไม่เป็นความจริง มุสา

คือ สิ่งที่เราสามารถประพฤติปฏิบัติได้ ก็เป็นปกติอยู่กับบ้านก็ได้ใช้ไหมครับ

ส. ค่ะ ก็เป็นนิจศีล

ศุกล นิจศีล คือ ปกติใช้ไหมครับ แล้วทำไมส่วนใหญ่จึงชอบพากันไปรับ ไปสมทาน

ส. ก็คงแสดงว่าปกติไม่มี ถ้าปกติมีแล้ว ก็ไม่ต้องไปขอใครมาทำอะไรอีก

ศุกล หรือเพื่อเป็นการยืนยันกับตัวเองว่า เมื่อเราได้ไปสัญญากับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น พระภิกษุแล้ว เราจะได้มีความระมัดระวัง อย่างนั้นเป็นเหตุผลได้ไหมครับ

ส. จริง ๆ แล้วอยู่ที่ใจของแต่ละคน ทำไมจะต้องไปยืนยันกับใคร ถ้าเรามีความตั้งใจที่มั่นคง

ถูกเนื้อต้องตัวพระขณะที่รักษาพยาบาล

ผู้ถาม ขอดถามเรื่องพระวินัย พระปวรมารักษาที่โรงพยาบาล ให้การรักษาถูกตัว จะไม่ผิดศีลของโยมหรือ ก่อนถูกต้องตัวท่าน โยมควรจะปฏิบัติอย่างไรจึงจะไม่ผิดศีล

สุ. ที่จริงดิฉันต้องขอเรียนให้ทราบว่า ดิฉันมีความรู้ที่น้อยมากทีเดียวในเรื่องของพระวินัย แต่ถ้าจะพิจารณาจากพระวินัยในพระไตรปิฎกที่อ่านเองบ้าง และตามเหตุตามผล ก็จะสามารถได้ว่า วินัยสำหรับพระภิกษุ ไม่ใช่สำหรับคฤหัสถ์ อันนี้ต้องแยก เพราะเหตุว่าวินัยสำหรับผู้บวชและอยู่ร่วมกัน ถ้าการอยู่ร่วมกันนั้น ต่างคนต่างทำตามใจชอบ ไม่เคารพซึ่งกันและกัน ก็ไม่สามารถอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุกได้

เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติพระวินัยด้วยเหตุผล ๑๐ ประการ ซึ่งคงมีในเทป ประการหนึ่งก็คือ เพื่อขัดเกลากิเลสสำหรับพระภิกษุ ไม่ให้กิเลสกำเริบ เพราะฉะนั้นวินัยของพระภิกษุ ท่านก็ต้องรู้ว่า จุดประสงค์ของการบวชเพื่ออบรมเจริญปัญญา เพื่อละคลายกิเลส ทั้ง ๆ ที่การเจริญปัญญาสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมในเพศคฤหัสถ์ได้ แต่เมื่อท่านมีศรัทธาจะประพฤติธรรมในเพศของบรรพชิต ท่านก็ต้องเป็นผู้รู้วินัยด้วยว่า สำหรับชีวิตของพระภิกษุที่ต่างกับคฤหัสถ์ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ก็คือว่า เรื่องของพระภิกษุเป็นเรื่องละ ซึ่งเรื่องของคฤหัสถ์ที่ไม่เป็นพระภิกษุ เพราะว่าติด เราติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพละ ในอาหารอร่อย ในเรื่องสนุก ในทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งเป็นชีวิตของคฤหัสถ์

แต่ผู้ที่สามารถบำเพ็ญชีวิตอย่างบรรพชิตได้ ต้องเป็นผู้ที่สละ คือ ละชีวิตของคฤหัสถ์ จริง ๆ เพราะฉะนั้นท่านจึงเป็นผู้ไม่ครองเรือน และในขณะเดียวกัน ท่านต้องเป็นผู้สำรวจตรวจจิตใจของท่านเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ปัจจัย เช่น ในการครองจีวร ในการบริโภคอาหาร ทุกสิ่งทุกอย่าง ประการ แม้แต่คำพูด ท่านจะพูดคำที่ไม่น่าฟังอย่างชาวบ้านไม่ได้เลย อันนั้นเป็นทพภาษิต เป็นคำที่ไม่เหมาะ ไม่ควร จะใช้คำไม่สุภาพไม่ได้ นั่นไม่ใช่บรรพชิต

เพราะฉะนั้นหลักของท่านมีว่า ท่านบวชเป็นพระ เพื่อละทุกอย่าง ความติด
ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นเวลาที่มีการรักษาพยาบาล หรือมีการเดินทางในรถประจำทาง
หรือที่หนึ่งที่ใดก็ตาม ก็อาจจะมีการกระทบกับผู้หญิง ท่านใช้คำว่า มาตุคาม ซึ่งเป็น
อันตรายต่อเพศภิกษุถ้าท่านเกิดความยินดี แต่ถ้าท่านไม่เกิดความยินดี ท่านไม่รู้สึก
อะไร ขณะนั้นไม่อาบัติ

พระพุทธรูปไม่ได้มีไว้เพียงกราบไหว้

บุษบง ดิฉันมีความคิดว่า ๒,๕๐๐ กว่าปีไม่นานเลย ถ้าจะเทียบกับอายุคน
ประมาณ ๓๐ ชั่วโมง อายุคน ที่มีอายุประมาณ ๘๐ ปี ๓๐ ชั่วโมง ก็ไม่ไกลนักที่จะมีพระ
อรหันต์องค์ใหม่มาอีก ไม่รู้เท่าไร ๆ มีความคิดอย่างนี้ค่ะ

ส. ค่ะ เพราะฉะนั้นก็นับว่าเป็นขณะที่ประเสริฐ สำหรับคนที่เกิดมาเป็น
มนุษย์ และมีโอกาสฟังพระธรรม เพราะไม่ใช่ทุกคนจะได้ฟัง ต้องเป็นคนที่มีบุญที่ทำ
ไว้แล้วในชาติก่อนมาก ๆ ที่เดียว โดยเฉพาะในยุคนี้สมัยนี้ เพราะฉะนั้นบางคนจะแยก
ไม่ออกเลยว่า นี่เป็นธรรมหรือไม่ใช่ธรรม แต่คนที่ศึกษาธรรมแล้วจะรู้ว่า คำสอนของ
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นไปเพื่อการละ ไม่ใช่เป็นไปเพื่อการติด ต้องตั้งตน
ไว้ชอบจริง ๆ แม้แต่การศึกษาก็เพื่อเข้าใจเท่านั้น ไม่ใช่เพื่อต้องการอะไร ไม่ใช่อยาก
เป็นผู้รู้ หรือเป็นผู้ที่มีปัญญาขึ้นพระโสดาบัน หรือต้องการคำยกย่อง ลาภ ยศ
สรรเสริญ นั่นไม่ใช่จุดประสงค์ของการศึกษาพระธรรม

จุดประสงค์ของการศึกษาพระธรรม คือ เพื่อจะได้รู้จักพระอรหันตสัมมาสัมพุทธ
เจ้าจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแต่กราบไหว้ เพราะโดยมากคนจะบอกว่า เมืองไทยมีพระพุทธรูป
ไว้กราบไหว้ ถ้าไม่ศึกษาแล้ว ก็ต้องเป็นไปในลักษณะนั้น

แต่นั้นไม่ใช่จุดประสงค์และไม่มีประโยชน์เลย ถ้ากราบไหว้โดยไม่รู้ว่า ทรงมีพระ
ปัญญาอย่างไร ทรงมีพระมหากรุณาคุณอย่างไร

ทุกข์เพราะหวัง

บุษบง ผู้ที่จะใช้ทรัพย์ให้ถูกทางมีอยู่ด้วยกัน ๕ ข้อ คือ ทดแทนพระคุณบิดามารดา ทำบุญกับเทวดา เก็บไว้รักษาตอนเจ็บไข้ ช่วยเหลือญาติ และรับแขกผู้มาบ้าน

ทดแทนพระคุณบิดามารดา ก็เข้าใจ แต่ทำบุญกับเทวดา หมายความว่าอย่างไร

สุ. หมายความว่าทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้เทพเท้านั่นเอง จะไปทำบุญอะไรกับท่าน ท่านก็สบายกว่าเรามากมาย แต่ที่นี้เทพท่านเกิดเป็นเทพด้วยกุศล ผลของกุศลทำให้เกิดเป็นเทพ เพราะฉะนั้น ท่านก็อนุโมทนาในความดีที่คนอื่นทำ เพราะท่านรู้ผลของกรรมที่เป็นกุศล

เพราะฉะนั้นต้องพิจารณาและต้องรู้ด้วยว่า การเป็นเทวดาเป็นผลของบุญ ซึ่งท่านก็มีมากแล้ว เราเอาอะไรไปให้ท่าน ก็ไม่มีความหมาย นอกจากคุณความดีที่เราทำ แล้วก็อุทิศส่วนกุศลให้ท่านอนุโมทนา

บุษบง ขอเรียนถามเรื่องทดแทนพระคุณมารดา คือ ดิฉันเป็นคนรักคุณแม่มาก แต่คุณแม่เป็นคนมีลูกเยอะ ความที่เรารักแม่มาก เราก็อยากให้แม่รักเรามากที่สุด ก็คงจะเป็นโลกะ

สุ. อันนี้ไม่ถูกค่ะ

บุษบง ที่นี้เวลาเจอคุณแม่ ทั้ง ๆ ที่รัก ก็ทำเป็นไม่สนใจ คือ ต้องการเรียกร้องความสนใจ ที่นี้มาฟังท่านอาจารย์บอกว่า เราทุกคนต้องทำตามหน้าที่ของเรา แม่ก็ต้องทำตามหน้าที่ของแม่ ลูกก็ต้องทำตามหน้าที่ของลูก ที่นี้หน้าที่ของลูกก็ต้องตอบแทนพระคุณมารดาว่า ท่านต้องการอะไร อย่างท่านแก่เฒ่า ทำอะไรไม่ได้ เราก็ต้องทำให้ คือ ทุกอย่างที่ท่านต้องการ เราก็ต้องทำให้ท่านได้ เพราะถือว่าท่านเป็นพระอรหันต์ของเรา ถ้าไม่มีท่านให้กำเนิดเรา เราก็คงจะไม่มีตัวตนอยู่ ก็เลยซาบซึ้งที่ได้ฟังจากท่านอาจารย์ แล้วท่านอาจารย์บอกว่า จะต้องทำหน้าที่ของเราให้ถูกต้อง ถ้าไม่ได้ฟังดิฉันก็คงไปตกนรกเลยก็ได้

สุ. แต่คุณบงทราบไหมว่า อะไรทำให้เป็นทุกข์

บุษบง เพราะความรัก

ส. เพราะหวัง หวังที่จะทำอย่างนี้ อย่างนั้น เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ทุกคนไม่ควรจะหวังเลย แม้แต่ความดีที่ทำ ดิฉันเองคุณพ่อก็มีลูกหลายคน ดิฉันก็รักคุณพ่อ เพราะคุณแม่อีกเสียชีวิตตั้งแต่เล็ก แต่ไม่เคยสนใจเลยว่า คุณพ่อจะรักมาก รักน้อย หรือรักอย่างไร ๆ เพราะดิฉันเองทำทุกอย่างตามหน้าที่ของลูกด้วยความรักเคารพ แล้วไม่สนใจ คือ ไม่หวังแม้เพียงคิดว่า คุณพ่อรักหรือเปล่า ก็ไม่อยู่ในความคิดเลย ทำทุกอย่างด้วยความรัก แล้วไม่หวังสิ่งใดเลย

เพราะฉะนั้นถ้าทุกคนไม่หวัง เพียงไม่หวัง จะรู้สึกว่ามีสุขขึ้นมาก ๆ เลย คือ ไม่ต้องหวังว่า เมื่อไรใครจะมาตอบแทน หรือจะมาทำดีด้วย หรือจะเห็นความดีที่เราทำไหม เพราะว่าไม่หวังใด ๆ แล้วก็สบายใจ จบเรื่อง ทำดีแล้วก็สบาย มีความสุขดี ไม่หวังอะไรทั้งนั้น

เพราะฉะนั้นถ้าเป็นอย่างนี้ได้ ก็เป็นความบริสุทธิ์ ของจิตใจที่ว่า จะไม่ทำให้เราเกิดทุกข์

บุษบง ซึ่งก็เป็นเรื่องดี เพราะคุณแม่อีกเห็นว่า มาปฏิบัติธรรมแล้ว ดีกับคุณแม่ เหลือเกินคือ ดีอย่างผิดไป อย่างที่เคยกระด้าง ก็นอบน้อม ท่านก็แปลกใจเพราะว่ามาทางธรรม

ส. แล้วก็อย่าหวัง ให้รู้ว่า มันมาอีกแล้ว

บุษบง ก็ต้องกราบท่านอาจารย์จริง ๆ เลยค่ะ เพราะว่าตอนนี้คุณแม่ยังมีชีวิตอยู่ ดิฉันก็ต้องดีต่อไปเรื่อย ๆ

ส. และถ้าคุณบงเป็นคนดีแล้ว ก็ไม่ต้องหวังอะไร

บุษบง บงก็พยายามที่สุด

ส. รู้ว่า ตอนหวังนั้นไม่ดี แต่เวลาที่เราดี คือ เราดีแล้ว โดยไม่ต้องหวัง แล้วอย่ากลับไปไม่ดีตอนหวังอีก

อกาลิกหมายถึงโลกุตตรธรรมเท่านั้น

บุษบง ขอเรียนถามท่านอาจารย์ที่ว่า ท่านพระสารีบุตรตรัสรู้ในวันมาฆบูชา

ส. พระสารีบุตรบรรลุอรหัตต์วันมาฆบูชา

บุษบง คือ วันมาฆบูชามีความหมายว่า พระสงฆ์ ๑,๒๕๐ รูปมาประชุม หมายความว่า พระสารีบุตรท่านบรรลุในวันนั้น

ส. ท่านถวายเป็นงานพัด เวลาที่หลานชาย คือ ที่สมณปริพาชกไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงธรรมกับที่สมณปริพาชก ในขณะที่ทรงแสดงธรรมกับที่สมณปริพาชก และท่านพระสารีบุตรยืนถวายเป็นงานพัดนั่นเอง พระธรรมที่ทรงแสดงที่สมณปริพาชกก็ได้เข้าใจธรรม และพระสารีบุตรก็ได้บรรลุเป็นพระอรหัตต์ในวันนั้น

บุษบง อย่างคำว่า “สันติภูมิจิโก” ฟังจากท่านอาจารย์ แปลว่า รู้สติปัฏฐาน ใช่มั้ยคะ

ส. “สันติภูมิจิโก” เห็นได้ รู้ได้ด้วยตัวเอง เป็นธรรมที่เห็นได้ อย่างพูดถึง พระนิพพานไม่ว่าใครก็ไม่สามารถประจักษ์ เป็นธรรมที่สามารถประจักษ์แจ้งได้

บุษบง ความหมายก็เหมือนกับการเจริญสติปัฏฐาน เพราะารู้แจ้งธรรม

ส. แน่นอ่ะนะ นี่เป็นเรื่องคุณของพระธรรมซึ่งถ้าไม่เจริญสติปัฏฐานแล้ว ไม่มีทางรู้คุณของพระธรรมได้ ที่เราสรรเสริญคุณของพระธรรม ที่จะรู้อย่างนี้ได้ เพราะเหตุว่าเป็นหนทางที่ทำให้ประจักษ์พระธรรม

บุษบง อกาลิก คือ ไม่มีกาลเวลาคั่น ถ้ามาทางมรรคแล้ว ก็ต่อผลไปเลย

ส. อันนี้ส่วนอื่นนะคะ แต่ถ้าเป็นคุณของพระธรรมรัตนะ ต้องหมายความว่า ถึง โลกุตตรธรรมเท่านั้น ถ้าพูดถึงธรรมที่เป็นสภาวะ ที่เป็นรัตนะจะไม่ใช่ฝ่ายอกุศล จะไม่ใช่เรื่องกุศลอื่น นอกจากเรื่องที่เป็นไปทางโลกุตระ ที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ที่จะมีนิพพานเป็นอารมณ์

บุษบง เอหิภัสสิโก แปลไม่ออกค่ะ

ส. เจริญให้มาดู เป็นสิ่งที่ควรเห็น เป็นสิ่งที่ควรดู เป็นสิ่งที่ควรประจักษ์
แจ้ง พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม เพื่อให้คนฟังเกิดศรัทธา ที่จะได้ประพฤติปฏิบัติ
ตาม แม้แต่พระนิพพานก็เป็นสิ่งที่มีจริง ๆ แล้วก็รู้แจ้งได้

เพราะฉะนั้นก็เป็นธรรมัตถะ เป็นโลกุตตรธรรม เป็นธรรมที่ทุกคนสามารถเห็น
ได้ และเมื่อเวลาที่โศดาปัตติมรรคจิตซึ่งเป็นเหตุเกิด โสดาปัตติผลจิตเกิดสืบต่อกัน
เป็นอกาลิโก หมายความว่า กุศลอื่นเราต้องคอยกาลเวลา ถ้าทำบุญวันนี้ อย่าคิดว่า
จะได้ผลวันนี้ บางคนก็ทำบุญปั๊บ ก็เมื่อไรจะหายป่วยไข้ ทำไปเดี๋ยวนี้เอง ก็อยากจะ
หายเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องคอยกาลเวลาเลย เหมือนกับปลูกต้นมะม่วง พอใส่เมล็ดลงไป
กลบดินลงไป ก็เมื่อไรจะได้รับประทานผล นี่ไม่ถูกต้อง

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า กุศลทั้งหลายต้องมีกาลเวลาที่จะให้ผล แล้วเราก็จะ
ไปเปลี่ยนกาลเวลาของผลนั้นไม่ได้ด้วย

รูปนั่ง นอน ยืน เดิน ไม่ใช่รูป

บุษบง การเจริญสติปัฏฐานแบบให้ไปดูท่านั่ง ทำยืน ทำเดิน ทำนอน แต่จาก
การศึกษาเรื่องรูป ๒๘ จะเห็นได้เลยว่า ไม่มีท่านั่ง ทำยืน ทำเดิน ทำนอนเลย การที่
บอกว่าเดิน ก็หมายความว่าไม่ได้เหาะ ไม่ได้ดำดินเท่านั้นเอง แต่ถ้ามาเรียนจากท่าน
อาจารย์แล้ว การที่บอกว่า อย่างนี้อยู่แล้วจะยืน ถ้าคนแก่ก็ต้องเท้า เวลาเท้า มือก็เจอ
เก้าอี้แล้ว คือ แข็ง ตามที่ดิฉันเข้าใจว่า ให้สังเกตอย่างนี้ ถ้าสมมติสติเกิดตรงนั้น มือเท้า
นี่คือ แข็ง แล้วลุกขึ้นมา คือ การเคลื่อนไหวลงมายืน หรือลุกขึ้นมายังไม่ทันยืน ก็
สามารถได้ยินอะไรได้ หรือมองเห็นอะไรได้ จะเป็นอย่างนี้เรื่อย ๆ ไม่ใช่เดินกับบอกว่า
เดิน ก้าวขาไปอย่างนั้น ไม่ใช่การปฏิบัติอะไร ดิฉันยกตัวอย่างอย่างนี้ ท่านอาจารย์ว่า
ผิดถูกอย่างไร

ส. ก่อนอื่นต้องทราบว่า โดยมากคนเราจะติดภาษา อย่างพอพูดว่า ปฏิบัติ
ก็เลยคิดว่าต้องทำ พอบอกว่าไปปฏิบัติ ขวนกันไปปฏิบัติ ก็เลยคิดว่า เขาชวนเราไปทำ
อะไรเพราะเป็นการปฏิบัติ แต่ความจริงไม่ใช่เรา ต้องเข้าใจว่า ธรรมที่พระผู้มีพระภาค

ทรงตรัสรู้แล้ว เป็นอนัตตา คือ ไม่ใช่ตัวตนและไม่ใช่ของเราด้วย ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า รูปเกิดจากกรรมก็ไม่ใช่ รูปเกิดจากจิตก็ไม่มี รูปเกิดจากอตุ รูปเกิดจากอาหารก็ไม่ใช่เลย เพราะเหตุว่าคิดว่าเป็นเราทั้งหมด แม้แต่นั่งอยู่เดี๋ยวนี้ ก็ไม่รู้เลยว่า แต่ละรูปทยอยกันเกิดและทยอยกันดับอย่างรวดเร็วมาก รูปที่เกิดพร้อมปฏิสนธิจิตมีอายุ ๑๗ ขณะ แล้วดับ แล้วจิตก็เกิดสลับต่อมาเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นแต่ละรูปก็ทยอยกันเกิดทยอยกันดับ ทุกคนมีความทรงจำว่ามีตัวตน มีเรา แต่จริง ๆ แล้ว ถ้าแตกย่อยสภาพธรรมออก จะปรากฏในเสี้ยววินาที ช่วงขณะหนึ่ง ก็อย่างหนึ่ง แล้วก็ดับไป อย่างเร็วมาก

เพราะฉะนั้นที่ว่ามีท่านั่ง ทำยืน ทำเดิน ทำนอน รูปนั่ง รูปนอน รูปยืน รูปเดินให้ทราบว่าเป็นความทรงจำ เพราะว่าธรรมพิสุจน์ได้ ขณะนี้ที่กำลังนั่งอยู่ เห็น ไม่ใช่ท่านั่ง ทำนอน ไม่ใช่รูปนั่ง รูปนอน

ได้ยิน ก็มีจริง ๆ ไม่ใช่รูปนั่ง รูปนอน หรือว่ากำลังกระทบส่วนที่แข็ง ลักษณะที่แข็งปรากฏ ไหนท่านั่ง ใครจำได้หรือเปล่าว่า นั่งอย่างไร เพราะขณะนั้นกำลังมีแข็งปรากฏ

เพราะฉะนั้นที่จะรู้ว่าไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ ต่อเมื่อประจักษ์แจ้งในลักษณะของสภาพธรรม ที่ไม่มีความทรงจำในความเป็นตัวตนเหลืออยู่ อย่างแข็ง ขณะหนึ่ง ที่แข็ง ไม่มีเห็น ไม่มีได้ยิน ไม่มีคิดนึก ไม่มีเรานั่ง ไม่มีอะไรเลย ช่วงขณะนั้น มีจิตที่กำลังรู้ลักษณะที่แข็ง ขณะนั้นจึงจะเป็นอนัตตา เพราะเหตุว่าไม่เหลือ ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าเราจำเอาไว้ต่างหาก แต่ความจริงทุกรูปทยอยกันเกิด ทยอยกันดับ

บุษบง ก็คือ ไม่มีเดิน

ส. ทำทางไม่มี มีรูป แต่ละรูปที่ปรากฏ แต่ละทางด้วย และก็ดับไปอย่างรวดเร็วด้วย ขณะนี้ถ้าปัญญาสมบูรณ์ ประจักษ์รูปที่กำลังเกิดกำลังดับ ไม่ว่าจะป็นรูปไหนทางไหนทั้งสิ้น

นี่เห็นความต่างกันของปัญญาของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า กับผู้ที่อบรมปัญญาจนกว่าจะเป็นอริยสาวกว่า ต้องประจักษ์อย่างนี้ มิฉะนั้นแล้วตัวตนยังมี

สิ่งที่ต้องระวังที่สุดคือ...ความคิด

บุษบง เรื่องเกี่ยวกับการพูด ถ้าพูดมากไปก็จะผิดมาก หรืออาจมีคนไม่ชอบ ความคิดของเราที่พูดออกไป การพูดมากจึงไม่ดี ดิฉันเห็นเขาเขียนไว้ว่า “ควรพูดเรื่องความดีของคนอื่นให้มาก และให้พูดถึงความไม่ดีของตัวเอง ไม่ควรพูดถึงความไม่ดีของคนอื่น และไม่ควรพูดถึงความดีของตัวเอง” ดิฉันเห็นว่าข้อความนี้น่าพิจารณาว่าทำตามที่เขาบอกนี้น่าจะดี

สุ. ไม่ควรพูดทุกอย่างที่ไม่ทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

บุษบง ถ้าไม่สนทนาศรัทธา ทุกเรื่องนั้นเป็นเดรัจฉานกถา

สุ. ไม่ใช่กถาที่ทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่เรื่องการพูดมีข้อความในพระไตรปิฎกที่ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร ข้อสำคัญที่สุด คือ พูดเรื่องจริง ประการที่ ๑ ต้องเป็นเรื่องจริง และประการที่ ๒ นอกจากจะเป็นเรื่องจริงแล้ว ยังต้องพิจารณาว่า เรื่องจริงนั้นเป็นประโยชน์ไหม ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องจริง เขาทำอย่างนั้นจริง ๆ เขาพูดอย่างนั้นจริง ๆ แต่มีประโยชน์ไหม ถ้าเราจะพูดถึงหรือจะบอกใคร หรือจะเล่าให้ใครฟัง ถ้าไม่มีประโยชน์อะไรเลย ไม่ควรพูด

เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคทรงคำนึงถึงประโยชน์ก่อน แม้ว่าจะเป็นเรื่องจริง สิ่งนั้นมีประโยชน์ไหม ถ้าเป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ แม้ว่าเป็นเรื่องจริง ยังต้องดูกาลในการพูดด้วยว่า สามารถเป็นประโยชน์ได้จริง ๆ หรือเปล่า ไม่ใช่ว่าเมื่อเป็นเรื่องจริงแล้ว เราคิดว่ามีประโยชน์ เราก็พูดทันที ยังต้องดูกาลด้วย

บุษบง คิดว่าในชีวิตประจำวัน การสนทนากันก็เป็นเรื่องที่ควรระมัดระวัง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องธุรกิจอะไรต่าง ๆ เมื่อนึกถึงความสำคัญอย่างนี้ เวลาที่จะพูดทำให้สติเกิดได้บ่อยขึ้น

สุ. อันนี้ก็มีประโยชน์ เพราะว่าเราพูดมากกว่าทำ แต่มากกว่านั้นก็คือ คิด เราไม่ได้พูดทุกเรื่องทุกคำที่เราคิด แสดงว่าการกระทำน้อยกว่าคำพูด แล้วคำพูดก็ยังน้อยกว่าความคิด

เพราะฉะนั้นสิ่งที่จะต้องระวังที่สุด ก็คือ ความคิด ถ้าสติจะระลึกรู้ได้ แล้วก็รู้ว่า ขณะนั้นคิดด้วยกุศลจิตหรือด้วยอกุศลจิต เพราะเหตุว่าการพูดก็ต้องพูดด้วยกุศลจิต หรืออกุศลจิต

เพราะฉะนั้นถ้าเราสามารถรู้ความคิดก็ยิ่งละเอียดกว่า เพราะคิดนี่ก็ต้องคิดไว้มาก แล้วถึงจะพูดออกมาบ้างนิดหน่อย

บุษบง พูดถึงความคิด เวลาเจริญสติ ถ้าสติระลึกทางความนึกคิด ดิฉันรู้สึกว่ามีประโยชน์มากกว่า คือ ทุกทางมีประโยชน์ แต่อยู่ในฐานะอย่างนี้ คิดว่า สติเกิดเวลาที่คิดนึกมีประโยชน์มากเลย มากกว่าที่จะเกิดทางตา ทางเสียง ทางรูป เพราะเวลาสติเกิด รู้ว่า คิดนึกเป็นอย่างไร ก็ทำให้เป็นสุข ก็ยังติดสุขอยู่ค่ะ

สุ. แต่จริง ๆ แล้วในขณะนั้นยังไม่ใช่สติปัฏฐาน ถ้าเป็นสติปัฏฐานจะทั่วหมดทุกทางเสมอกัน ที่ว่าเป็นลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรม

บุษบง อันนั้นก็ถูกต้องค่ะ ดิฉันก็คิดว่า อันนั้นก็ยังไม่สงบ เพราะจิตเรายังไม่สูงขนาดนั้น แต่มาแค่ตอนคิดนึก แล้วรู้ว่าเป็นแค่คิดนึกเท่านั้น ก็รู้สึกว่ายบายขึ้น

นามขันธ์ ๔ ไม่แยกจากกัน

บุษบง ทางนามธรรมมี เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เคยเรียนถามท่านอาจารย์ ซึ่ง ท่านอาจารย์ก็บอกว่า เกิดพร้อมกัน

สุ. นามขันธ์ ๔ แยกจากกันไม่ได้เลย

บุษบง ขออนุญาตอธิบาย เช่น คำว่า “อ่าน” หมายความว่า ตาต้องเห็นรูปก่อน เมื่อรู้รูปแล้วก็เกิดสัญญา ความจำว่า ตัวนี้เป็นอะไร ขณะที่สัญญาเกิด สังขารก็จะปรุงแต่งว่า หมายความว่าอย่างไร และต่อไปด้วยเวทนา คือ จะสุขหรือจะทุกข์ ก็จะอยู่ในนั้นเลย เพราะฉะนั้นจะเกิดรวมกันหมดเลย อันนี้ถูกต้องไหมคะ

สุ. พร้อมกัน นามขันธ์ไม่แยกจากกันเลย รูปขันธ์ก็ไม่แยกจากกันเลย

แม้แต่พรหมหรือเทพก็ฟังพระธรรม

การสนทนาธรรมทั้งหมด ก็คือ สนทนาธรรมเรื่องที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแล้ว แต่ทุกคนก็ได้ยินได้ฟังจากที่ต่าง ๆ เพราะฉะนั้นก็คงจะมีหลายเรื่องบางแห่งก็เป็นเรื่องปฏิบัติธรรม บางแห่งก็เป็นเรื่องหน้าที่ที่ควรจะต้องปฏิบัติต่อครอบครัว แต่ให้ทราบว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมถึง ๔๕ พรรษา แล้วก็ไม่ใช่ว่า นิด ๆ หน่อย ๆ อย่างเรามาประเดี๋ยวหนึ่ง แล้วเดี๋ยวเราก็กลับแต่ว่าตั้งแต่ต้นบรรพมาก็ทรงพิจารณาว่า ใครเป็นผู้ควรรับฟังพระธรรมเทศนา ด้วยพระมหากรุณาที่ได้เสด็จไป ก่อนบิณฑบาตบ้าง หรือหลังบิณฑบาตบ้าง และหลังจากนั้นเมื่อเสวยภัตตาหารตอนเสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว ก็ยังได้แสดงธรรมกับพระภิกษุ และหลังจากที่กลับไป ตอนเย็นก็ยังมีอุบาสกอุบาสิกาไปเฝ้าฟังธรรม

ตอนค้ำก็ยังมิพระภิกษุไปกราบทูลถามปัญหา ตอนดึกก็มีเทวดามาอีก เพราะฉะนั้นตลอดวันคิดว่า ไม่มีใครได้ทำกิจที่จะสงเคราะห์บุคคลอื่นด้วยธรรม ซึ่งไม่มีผู้อื่นที่สามารถแสดงได้ แม้แต่พรหมหรือเทพทั้งหมดก็ฟังพระธรรม แสดงให้เห็นว่าพระองค์เหนือกว่าบุคคลทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเทพหรือเป็นพรหมก็ตาม

เพราะฉะนั้นถ้ามีโอกาสได้ฟังพระธรรม ก็เป็นโอกาสที่ดีที่สุด ที่จะได้ทราบว่าบุคคลที่เลิศ ที่หาอีกไม่ได้ง่าย ๆ ในหลาย ๆ กับ นาน ๆ จะมีแต่พระองค์หนึ่ง ๆ นั้น ได้ทรงแสดงพระธรรมว่าอะไร เพราะฉะนั้นถ้าเริ่มสนใจตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็ดี เพราะว่าเวลาที่ไม่ค่อยใครเลย แล้วทุกคนก็ไม่รู้ว่า จะอยู่ในโลกนี้กันยาวนานเท่าไร

กิเลสเพิ่มแล้วโดยไม่รู้ตัว

บุษบง จากการอ่านหนังสือของท่านอาจารย์บทแรก ๆ ไม่เข้าใจที่บอกว่า นิพพาน ๓ มี สุกญญตา คือ สุกญจากสังขาร อนิมิตตะ ไม่มีสังขาร อัปปณิหิตะ ไม่มีที่ตั้งของสังขาร อ่านแล้วดิฉันเข้าใจว่า มีความหมายเหมือนกัน คือ ไม่มีสังขาร แต่คิดว่าคงไม่ใช่อย่างนั้น

ส. เรื่องพระนิพพานเป็นเรื่องที่ไกล เพราะฉะนั้นก็ผ่านไปก่อนได้ เพียงแต่ทราบได้ว่า นิพพานนั้นมีการถึงได้ด้วยปัญญาที่รู้ในสภาพของธรรมที่เป็นทุกข์อย่างหนึ่ง เป็นอนิจจังอย่างหนึ่ง เป็นอนัตตาอย่างหนึ่ง

เพราะฉะนั้นจึงมีการเข้าถึงพระนิพพานด้วยปัญญาที่รู้ในทุกขลักษณะบ้าง หรือในอนิจลักษณะ หรือในอนัตตลักษณะ ซึ่งถ้าผู้ใดยังไม่ถึงหรืออีกแสนไกล ก็เพียงให้เข้าใจไว้ว่า นิพพานเป็นสภาพธรรมที่มีจริง เหมือนเห็นในขณะนี้ก็เป็นสิ่งที่มีจริง ได้ยินก็มีจริง

เพราะฉะนั้นสภาพธรรมที่มีจริง ไม่ใช่มีแต่ตาเห็น แล้วก็หูได้ยิน จมูกได้กลิ่น ลิ้นสัมผัส กายรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ใจคิดนึก ยังมีสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นปรมาตถธรรม และสภาพธรรมนั้นตรงกันข้ามกับทุกอย่างที่กล่าวถึงแล้ว คือ จิตก็ดี เจตสิกก็ดี รูปก็ดี หรือธรรมทั้งหมดที่เกิดขึ้นปรากฏนั้นดับ เกิดเพราะเหตุปัจจัยแล้วดับ

เพราะฉะนั้นนิพพานเป็นสภาพธรรมที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ แต่การที่จะถึงพระนิพพาน แม้นิพพานเป็นสิ่งที่มีความจริง เพราะเหตุว่าพระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้แล้วก็ทรงแสดง ถ้าไม่มีพระนิพพานให้ประจักษ์แจ้งแล้ว จะไม่มีการดับกิเลสได้เลย เพราะเหตุว่าสภาพธรรมใดก็ตามที่เกิดปรากฏ เป็นที่ต้องการ เป็นอารมณ์ของโลภะความติดข้องทั้งหมด ไม่ว่าอะไรจะผ่านทางตา ดูใหม่ ผ่านไปตามถนน มีอะไรเกิดขึ้นข้างถนน โดยมากก็ดูแล้ว หรือแม้แต่ตื่นขึ้นมา เราก็มองตาที่ดูตลอด ไม่เคยคิดเบื่อหน่ายเลยว่า เมื่อไรจะไม่ได้เห็นเสียเลย ไม่เคยมีอยู่ในความคิดเลย

เพราะเหตุว่าเราเกือบจะไม่รู้สึกตัวว่า เราติดในการเห็นสิ่งต่าง ๆ เพราะว่าเราขึ้นมาตั้งแต่เด็ก และถ้าจะบอกเราว่าไม่ให้เห็น คือ เหมือนจะตาบอด ทุกคนก็ต้องกระวนกระวายเดือดร้อนแล้ว เพราะติดในสิ่งที่เห็นมาก มีตาสำหรับจะติดสิ่งที่ปรากฏ มีหูก็ติดในเสียงที่ปรากฏ มีจมูกก็ติดในกลิ่นที่ปรากฏ มีลิ้นก็ติดในรสที่ปรากฏ มีกายก็ติดในสิ่งที่กระทบสัมผัส มีใจก็คิดนึกติดในเรื่องต่าง ๆ ใครไม่เป็นอย่างนี้บ้าง มีไหม ความจริงเป็นอย่างนี้ ก็เป็นอย่างนั้น

เพราะฉะนั้นแสดงให้เห็นว่าสภาพธรรมที่เกิดดับทั้งหมด ดับกิเลสของเราไม่ได้ แต่เพิ่มกิเลสของเราทุกวัน นี่เป็นสิ่งที่เกือบจะไม่รู้สึกตัวเลยว่า กิเลสของเราเพิ่มเมื่อไร

เห็นขณะหนึ่ง ๆ ถ้าปัญญาไม่เกิด กิเลสก็เพิ่มแล้ว ได้ยินครั้งหนึ่ง ๆ ปัญญาไม่เกิด กิเลสก็เพิ่มแล้ว เพราะฉะนั้นไม่มีการที่จะรู้จักตัวเองเลยว่า กิเลสมากสักแค่ไหน

เพราะฉะนั้นธรรมอย่างเดียวที่จะดับกิเลสได้ ก็คือ นิพพาน แต่ไม่ใช่ใครจะถึง ด้วยความต้องการ หรืออยากจะได้ถึง ก็รีบ ๆ ไปถึงนิพพาน ต้องเป็นโลกุตตรปัญญา ปัญญาที่สามารถประจักษ์ความจริงของสภาพธรรมในขณะนี้ให้ถูกต้อง ในสภาพที่เป็น ธรรม

เห็นแล้วคิดทันที

ส. เพราะเหตุว่าเวลานี้ เห็นอะไรก็เป็นคน อาหารต่าง ๆ สิ่งต่าง ๆ ไม่มีการระลึกเลยว่าเป็นธรรม เป็นแต่สิ่งที่มีจริง ๆ แล้วก็ปรากฏแต่ละทาง โดยที่ไม่มีใครสามารถไปบังคับบัญชาได้

นี่ไม่เคยอยู่ในความคิดในวันหนึ่ง ๆ จนกว่าจะฟังพระธรรม แล้วก็มีความเข้าใจจริง ๆ และก็ไม่มีลืม เป็นปัจจัยให้มีการระลึก แล้วก็เข้าใจสิ่งที่กำลังปรากฏปกติ ธรรมดาอย่างนี้ ไม่ต้องทำอะไรเลย เริ่มเข้าใจในสิ่งที่ได้ยินได้ฟังว่า ตรงตามที่ได้ยินได้ ฟังไหม

แม้แต่ทางตา ที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงว่า เป็นสภาพธรรม อย่างหนึ่งซึ่งในบรรดารูปทั้งหมด ๒๘ ประเภท ไม่มีรูปใดที่จะปรากฏทางตา นอกจาก รูปนี้รูปเดียว คือ สีสันวันณะต่าง ๆ ถ้าเป็นรูปอื่น เช่น เสียง ก็มองไม่เห็น กลิ่นก็มองไม่เห็น รสก็มองไม่เห็น เพราะฉะนั้นรูปอื่น ๆ ที่มีทั้งหมด มีจริง แต่ไม่ปรากฏทางตา

นี่ก็แสดงให้เห็นว่า เราไม่เคยเข้าใจตรงตามที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา เพราะฉะนั้นการอบรมเจริญปัญญาไม่ใช่ไปทำอย่างอื่นเลย ฟังให้เข้าใจในขณะนี้ก็พยายามหรือค่อย ๆ ระลึกที่จะรู้ว่า เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา เท่านั้นจริง ๆ และถ้าสามารถประจักษ์ได้ว่า สิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนี้เกิด แล้วดับ นี่ถึงจะคลายการที่เคยติดข้องในสิ่งที่ปรากฏทางตา ซึ่งดูเหมือนว่าไม่ดับเลย

เพราะฉะนั้นก็แสดงให้เห็นว่า การอบรมเจริญปัญญาต้องอีกมากมายสักเท่าไร เริ่มจากการฟังว่า พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้อะไร ทรงแสดงธรรมเรื่องอะไร และการที่

จะเข้าใจสิ่งที่ทรงแสดงนั้น ก็ต้องเริ่มจากการฟังและอบรม จนกว่าจะประจักษ์แจ้งจริง ๆ ว่าธรรมเป็นอย่างที่ทรงแสดง

เวลานี้ไม่มีใครคิดว่า เป็นอย่างที่ทรงแสดงบ้างไหม สิ่งที่ปรากฏทางตาก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง รับรองแค่นี้ก็ยิ่งดี ว่านี่เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง แล้วค่อย ๆ ก้าวไปถึงกับว่า สภาพธรรมที่ปรากฏเป็นสีสน์วิณณะ หลับตาแล้วก็ไม่ปรากฏ ผันจะไม่ มีสีต่าง ๆ เลย รับรองว่าทุกคนคือนี้อาจจะผันถึงบางสิ่งในห้วงนี้ แต่ไม่ได้ปรากฏเป็นสีสน์อย่างนี้ นี่แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ปรากฏทางตานั่น เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง ๆ แล้วคิด

เพราะฉะนั้นทุกคนไม่ใช่เพียงเห็น เห็นจริง ชั่วเห็นนิดเดียว แล้วคิด เพราะฉะนั้นความคิดต่อเนื่องสิ่งที่ปรากฏทางตาไว้ ไม่ให้ปรากฏว่า เมื่อก็ดับแล้ว เพราะฉะนั้นยากสักเท่าไรที่เราจะต้องเริ่มฟังพระธรรม แล้วค่อยเข้าใจให้ถูกต้อง แม้ว่าวันหนึ่ง ๆ เราจะหลงลืมสติไปมากเหลือเกิน เห็นดอกไม้ก็สวย อาหารก็อร่อย แต่สักชั่วครู่ที่รู้ว่าเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ก็จะทำให้เราระลึกได้บ่อย ๆ แล้วค่อย ๆ เข้าใจขึ้น

เพราะฉะนั้นกว่าการเห็นเป็นคน เป็นสัตว์จะหมดไป ก็เหมือนกับการจับด้ามมีด จับไปก็ไม่เห็นสี จับไปก็ไม่เห็นสี แต่ว่าจับบ่อย ๆ เข้า วันหนึ่งก็ต้องสี เพราะฉะนั้นทางตาที่กำลังปรากฏเป็นคน เป็นสัตว์ ค่อย ๆ รู้ไปว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น บ่อย ๆ เข้าวันหนึ่งก็ต้องสามารถรู้ได้ว่า เป็นอย่างนั้นจริง ๆ เพราะเหตุว่าหลังจากที่เห็นแล้ว คิดเท่านั้น ที่ว่าเป็นคน เป็นสัตว์ แต่เฉพาะสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง ๆ ไม่เป็นอะไรเลย เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น

พระพุทธองค์ทรงเคารพพระธรรมอย่างไร

บุขบง ที่กล่าวว่าพระพุทธเจ้าทรงเคารพพระธรรม เคารพอย่างไรคะ

สุ. หมายความว่าพระองค์ทรงเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมไม่ได้ ไม่ใช่เป็นผู้สร้าง ไม่ใช่เป็นผู้บันดาล โลกะเป็นสภาพธรรมที่ติดข้อง เกิดเมื่อไรก็พอใจติดข้องใน

สิ่งที่เห็นบ้าง ได้ยินบ้าง เปลี่ยนลักษณะของโลภะให้เป็นอย่างอื่นไม่ได้ ธรรมประเภทไหนเป็นอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น

กิเลสมี ๓ ระดับ

บุษบง ที่ว่ามีกิเลส ๓ คือ กิเลสหยาบ กลาง อนุสัยกิเลส วิติกมกิเลส เป็นกิเลสอย่าง หยาบ หมายถึงศีล & ไซ้ไหมคะ

สุ. ล่วง เป็นทุจริตทางกาย ทางวาจา เพราะฉะนั้นถ้ากิเลสอยู่หนึ่ง ๆ ในใจ ใครก็ไม่รู้ นิ่งเฉย ๆ ไม่มีใครวัดได้เลยว่า กิเลสของใครเท่าไร ก็กิเลสกรรม หรือกัณฑ์ ซึ่งมากกว่านั้นมาก เพราะว่ามันเบากว่านั้น มันไม่มีวัตถุที่ตั้งที่จะไปวัดได้เลย

เพราะฉะนั้นเวลาที่เรามีกาย มีวาจา เป็นทวาร เป็นทางออกของกิเลส ถ้าเป็นคฤหัสถ์เราพูดตามสบาย จะล้อเล่น จะคุยสนุก จะเข้าเหย้อย่างไรก็ได้ แต่ให้ทราบวาทะขณะนั้นจิตเป็นอะไร เป็นทางออกของจิตซึ่งคิดในเรื่องที่จะพูด ถ้าจิตไม่คิดเรื่องนั้น ก็ไม่พูดเรื่องนั้น แต่ที่นี้เวลาที่เกิดความสนุก ก็ทำให้มีวาจาอย่างนั้นออกมา นี่ก็ไม่ได้เบียดเบียนใคร แต่ก็แสดงให้เห็นว่า ตราบใดที่ยังไม่ล่วงเป็นทุจริตที่จะทำให้อื่นเดือดร้อน ตราบนั้นก็ยังเป็นปริยฐานกิเลส เพราะเหตุว่าสนุกก็พูด เล่าเรื่องขำขันคุยกันไป ก็เป็นปริยฐานกิเลส เพราะเหตุว่าไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน แต่ขณะใดก็ตามที่มีเจตนาที่จะทำให้อื่นเดือดร้อนด้วยวาจา ขณะนั้นเป็นอกุศลกรรมทางใจ เพราะเหตุว่ามีเจตนาที่จะเบียดเบียนคนอื่นแล้ว

เพราะฉะนั้นวากก็เป็นทางออกของอกุศลอย่างหยาบที่ล่วงทุจริต เป็นทุจริตกรรม

บุษบง ที่อ่านมานี้ เขาบอกว่า กิเลสอย่างกลางเปรียบเหมือนนิรวณ & คือ จะอยู่ที่ตัวเราเอง โดยที่ผู้อื่นไม่ล่วงรู้ นิรวณ & เช่นพยาบาท เราพยาบาทก็ยังไม่มีใครทราบได้ หรือถีนมิทธะ หรือกามฉันทะ แล้วพอมาถึงอนุสัยกิเลส อันนี้ทั้งตัวเราเองและผู้อื่นก็ไม่สามารถจะรู้ได้เลย นอกจากพระผู้มีพระภาคที่จรรู้อนุสัยกิเลส เขากล่าวอย่างนี้ถูกไหมคะ

ส. มีชื่อ ซึ่งเราจะต้องแปลว่าอะไร ซึ่งบางคนใช้ชื่อแต่ไม่รู้หรอกว่า มันคืออะไร ระดับไหน แต่การศึกษาคือเป็นเรื่องที่จะต้องเข้าใจ แม้แต่คำที่พระผู้มีพระภาคทรงใช้ อย่างคำว่า “อนุสัย” หรือ “อนุสัยกิเลส” หมายความว่าถึงกิเลสที่ยังไม่ได้ดับ ตราบใดที่ยังไม่ได้ดับ อนุสัยกิเลสก็ยังมีอยู่ ไม่ว่าเราจะนอนหลับ ขณะนั้นเราไม่ใช่พระอรหันต์ เราไม่ใช่พระอริยบุคคล กิเลสก็ยังคงมีครบ แต่ถ้าเป็นพระอริยบุคคลแล้วดับอนุสัยกิเลสซึ่งเหมือนเชื้อที่จะทำให้เกิดปฏิกูลฐานกิเลส เพราะเหตุว่าคนที่ไม่มีเชื้อของอกุศลเลยทำอย่างไร ๆ อกุศลก็เกิดไม่ได้ เพราะเหตุว่าเขาดับเชื้อของอกุศลแล้ว แต่ถ้าเชื้อ คือ อนุสัยกิเลส ซึ่งเป็นกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในจิตยังมีอยู่ตราบใด ในขณะที่นอนหลับ ทุกคนเหมือนกันหมด ผู้ร้ายหรือพระอรหันต์ไม่ได้ต่างกันเลย นอนนิ่ง ๆ ใครจะรู้ว่า ใครเป็นพระอรหันต์ ใครเป็นผู้ร้าย แต่ว่าพอตื่นขึ้น ต่างกันแล้ว

ใจของคนที่ตื่นที่เป็นพระอรหันต์กับใจของผู้ร้ายที่ตื่น ต่างกัน เพราะเหตุว่าพระอรหันต์ไม่ว่าจะเห็น ไม่ว่าจะได้ยิน ไม่ว่าจะคิดนึก ไม่มีกิเลสใด ๆ เลย ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศลทั้ง ๒ อย่าง แต่สำหรับคนที่ยังมีอนุสัยกิเลสอยู่ ทุกวันตื่นขึ้นมาไม่รู้ตัวแล้วว่า มีปฏิกูลฐานกิเลสทันทีที่เห็น ไม่รู้สึกตัวเลยว่าติดแล้วในสิ่งที่ปรากฏ

การจะดับกิเลสไม่ใช่เรื่องง่าย แต่เป็นเรื่องของปัญญาจริง ๆ ที่จะต้องเข้าใจให้ถูกต้องเป็นลำดับว่า กิเลสของตัวเองมีมากแค่ไหน อย่างวันก่อนก็คุยกัน แล้วก็มีคนหนึ่งที่เขาบอกว่า เขาต้องการปฏิบัติธรรมเพื่อพ้นทุกข์ของสังสารวัฏฏ์ เร็วเลย ไปถึงการพ้นทุกข์ โดยที่ยังไม่รู้เลยว่า ทุกข์ คือ อะไร และทุกข์ที่ต้องการจะพ้น ทุกข์อะไร ไม่รู้จักทุกข์ แต่อยากพ้นทุกข์

เพราะฉะนั้นเราก็จะไม่เป็นผู้รีบร้อน ทำอะไรโดยปราศจากปัญญา แต่หมายความว่า การศึกษาคือ การฟังธรรม ให้ศึกษา ให้ฟัง ให้พิจารณาด้วยความเข้าใจจริง ๆ ในสิ่งที่ได้ยิน ได้ฟัง และชื่อต่าง ๆ ที่เป็นภาษาบาลี ก็เก็บเล็กประสมน้อยไป อย่างวันนี้ ก็มีอนุสัยกิเลส มีปฏิกูลฐานกิเลส มีวิตกกัมมกิเลส ก็ให้ทราบว่ ระดับของกิเลสนี้ต่างกัน

กิเลสที่เป็นพืชเชื้อที่ยังไม่ได้ดับที่อยู่ใใจนั้น เป็นระดับอนุสัยกิเลส และถ้าตื่นขึ้นมาแล้ว เห็นบ้าง ได้ยินบ้าง แต่ยังไม่ลวงทุจริตกรรม นั่นก็เป็นปริยฐานกิเลส แต่ถ้าลวงทุจริตเมื่อไร เมื่อนั้นก็เป็นวิตักกมกิเลส ก็เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ

และอย่างอนุสัยกิเลส ใครจะมาแสดงให้เรารู้ ถ้าไม่มีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทุกคนก็ไม่สามารถล่วงรู้ได้ว่า จะดับอนุสัยกิเลสได้อย่างไร เพราะว่าทุกคนก็มีกิเลส และไม่ชอบกิเลสกันทั้งนั้น แต่ว่าไม่ชอบกิเลสของคนอื่น ถ้ากิเลสของตัวเองก็ไม่เคยเห็นเดือดร้อน จะโกรธสักเท่าไร จะริษยา ก็เรื่องของตัวเอง แต่พอคนอื่นโกรธคนอื่นริษยา คนอื่นมีมานะ ไม่ชอบเลย ทำไมมีวาจาอย่างนั้น มีคำพูดอย่างนั้น ไม่น่าฟังอย่างนั้น

นี่แสดงให้เห็นว่า เรารังเกียจอกุศลจริง ๆ หรือเปล่า หรือว่าไม่ชอบ ไม่ชอบเป็นโทษะ แต่ไม่ใช่การเห็นโทษ หรือรังเกียจว่า เป็นสิ่งที่ไม่ดี

เพราะฉะนั้นการฟังธรรมก็ต้องฟังด้วยความแยบคาย และละเอียดจริง ๆ ไม่อย่างนั้น เราก็เอาความไม่ชอบเป็นความดีว่า เราไม่ชอบกิเลส แต่ความจริงไม่ชอบกิเลส นั้น เป็นอกุศล ไม่ใช่รังเกียจ เพราะเห็นว่าอกุศลนั้นเป็นสิ่งที่ เป็นโทษเป็นภัย ข้อสำคัญที่สุด ระวังอย่าสับสน ธรรมต้องค่อย ๆ ไปเรื่อย ๆ แล้วก็พิจารณาให้ลึก ๆ และก็ให้เข้าใจชัด ๆ จะได้ไม่ผิดพลาด